

UNIVERZITET U SARAJEVU
FAKULTET POLITIČKIH NAUKA
ODSJEK: SIGURNOSNE I MIROVNE STUDIJE
II CIKLUS

**RODNA RAVNOPRAVNOST U POLICIJSKIM STRUKTURAMA
BOSNE I HERCEGOVINE, STANJE I PERSPEKTIVA
– završni rad –**

Kandidat:

Darija Herceg

Mentor:

Prof. dr. Mirza Smajić

Sarajevo, travanj 2022.

SADRŽAJ

SAŽETAK	4
ABSTRACT.....	4
1. METODOLOŠKI OKVIR RADA.....	7
1.1. PROBLEM ISTRAŽIVANJA	7
1.2. PREDMET ISTRAŽIVANJA.....	7
1.2.1. Kategorijalno pojmovni sustav	8
1.3. DRUŠTVENI CILJEVI ISTRAŽIVANJA	14
1.4. HIPOTEZE I INDIKATORI.....	15
1.4.1. Generalna hipoteza.....	15
1.4.2. Posebne hipoteze	15
1.4.3. Pokazatelji	15
1.5. NAČIN ISTRAŽIVANJA.....	16
1.6. NAUČNA I DRUŠTVENA OPRAVDANOST ISTRAŽIVANJA.....	17
1.7. VREMENSKO I PROSTORNO ODREĐENJE ISTRAŽIVANJA	17
2. SUSTAV SIGURNOSTI I POLICIJSKE SNAGE U BIH.....	18
2.1. POJAM I DEFINICIJA SIGURNOSTI	18
2.2. SUVREMENA DRŽAVA I SUSTAV SIGURNOSTI.....	20
2.3. SIGURNOSNA POLITIKA.....	25
2.6. ROD I SIGURNOST.....	33
2.7. REFORMA SIGURNOSNOG SEKTORA U BIH – REFORMA POLICIJE	36
2.8. RAD POLICIJE U ZAJEDNICI U BOSNI I HERCEGOVINI.....	41
3. RODNA RAVNOPRAVNOST U POLICIJSKIM SNAGAMA U BIH	44
3.1. PRAVA I ULOGA ŽENA KROZ POVIJEST	44
3.2. RAZBIJANJE PATRIJARHALNIH OKVIRA	51

3.2.1. Žene i obrazovanje	52
3.2.2. Žene i rad.....	53
3.2.3. Žene i politika	54
3.3. UKLJUČIVANJE ŽENA U POLICIJU.....	55
4. ŽENE U POLICIJI U BOSNI I HERCEGOVINI.....	59
4.1. ZASTUPLJENOST ŽENA U POLICIJSKIM AGENCIJAMA	59
4.2. ZASTUPLJENOST ŽENA U STATUSU POLICIJSKE SLUŽBENICE.....	64
4.3. ANALIZA REZULTATA	76
ZAKLJUČAK	78
LITERATURA.....	80
SKRAĆENICE.....	84
POPIS SHEMA, TABLICA I GRAFIKONA	86
IZJAVA O PLAGIJARIZMU	Error! Bookmark not defined.

SAŽETAK

Zakon o ravnopravnosti spolova zabranjuje izravnu i neizravnu diskriminaciju prema spolu. Rodna ravnopravnost podrazumijeva uključivanje ženskih i muških interesa i iskustava u političke, ekonomske i društvene sfere života. Od toga imaju koristi i žene i muškarci i društvo i kako na lokalnom tako i na državnom nivou. Implementacijom rodne ravnopravnost ne postiže se samo socijalna pravda, nego se čini značajan napredak na putu društvenog razvoja. Ravnopravnost je temelj europskih politika i od ključne je važnosti za daljnji razvoj društva pa se treba primjenjivati na sve aspekte života.

Uvođenje rodne ravnopravnosti u sektor sigurnosti ne narušava se sigurnost zemlje i društva, a poboljšava se kvaliteta rada na poslovima sigurnosti. Praksa pokazuje da se i žene i muškarci jednako kvalitetno mogu pripremiti za brojne izazove sa kojima se susreću policijske snage. Zato je potrebno dodatno raditi na postizanju ravnopravnosti žena u policiji kroz povećanje njihovog broja, poticanje napredovanja i postavljanja na rukovodeće pozicije.

ABSTRACT

The Law on Gender Equality prohibits direct and indirect discrimination against the sexes. Gender equality implies the inclusion of women's and men's interests and experiences in the political, economic and social spheres of life. This benefits both levels local and national to women and men and society as a whole. The implementation of gender equality not only achieves social justice, but makes significant progress on the path of social development. Equality is the cornerstone of European policies and is crucial for the further development of society, so it should be applied to all aspects of life.

The introduction of gender equality in the security sector does not disrupt the security of the country and society, and improves the quality of work on security issues. The reality is that both women and men can prepare equally well for the many challenges facing the police force. Therefore, it is necessary to work further on achieving equality of women in the police by increasing their number, encouraging promotion and placement in management positions.

UVOD

Današnja Bosna i Hercegovina je relativno kratko vrijeme samostalna i suverena država, ali je već načinila značajan napredak ka postizanju ekonomske, društvene i sigurnosne stabilnosti. Taj napredak je time značajniji ima li se u vidu povijesno i kulturološko naslijeđe Bosne i Hercegovine koje je rezultat njezina geografskog položaja na putovima velikih migracija i ratnih pohoda kroz povijest. Usponi i padovi pojedinih carstava prelamali su se preko Bosne i Hercegovine. U takvim uvjetima ljudi su na ovim prostorima bili stalno izloženi promjenama običaja, sustava vrijednosti i prirode međusobnih odnosa. Ipak i u takvim uvjetima dugo se na ovim prostorima zadržala podjela na muške i ženske poslove i uloge. Bosanskohercegovačko društvo se zato može opisati i kao tradicionalno društvo koje je učinilo značajan pomak k ravnopravnosti spolova, ali još uvijek se može naći primjera da su žene u nekim područjima ljudskih djelatnosti u nepovoljnijem položaju.

Bosna i Hercegovina je ratificirala brojne međunarodne konvencije i uskladila svoje zakonodavstvo s njima, čime je iskazala svoju opredijeljenost za izgradnju demokratskog društva u kojemu će se svaki pojedinac osjećati sigurnim i prihvaćenim. Iako su deklaracije i konvencije omogućile ženama ulazak u muški posao ostaje i dalje pitanje rodne ravnopravnosti u tradicionalno muškim zanimanjima, te određena diskriminacija u pitanju podjele poslova, napredovanja i rukovodećih radnih mjesta.

Jedan od sedamnaest globalnih ciljeva koji čine Program održivog razvoja do 2030. godine je Rodna ravnopravnost. Na zasjedanju o održivom razvoju, 25. 9. 2015. godine, države članice Ujedinjenih naroda usvojile su Program održivog razvoja do 2030. godine (Agenda2030) koji je definirao 17 ciljeva održivog razvoja za iskorjenjivanje siromaštva, neravnopravnosti i nepravde, kao i rješavanje pitanja klimatskih promjena do 2030. godine.¹ Ovom Agendom je rodna ravnopravnost prepoznata kao jedan od ključnih faktora razvoja društva.

Današnji položaj žena u društvu rezultat je duge borbe žena za njihova prava, a ključni trenutak za uspjeh te borbe dogodio se kada su se žene izborile za pristup obrazovanju što se vremenski poklopilo s počecima industrijske revolucije. Potrebe za radnom snagom, a naročito nakon velikih gubitaka u muškom dijelu populacije zbog rata, dovele su do toga da

¹ United Nations, Department of Economic and Social Affairs: Sustainable Development Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development dostupno na: <https://sdgs.un.org/2030agenda> pristupljeno (15.11.2021.)

su žene privremeno preuzimale brojne muške poslove. Svojim znanjem i rezultatima rada pokazale su da u brojnim djelatnostima mogu dati značajan doprinos.

Prihvativši standarde po pitanju rodne ravnopravnosti Bosna i Hercegovina je donošenjem odgovarajućih zakona omogućila ženama ravnopravno uključivanje u sve sfere društvenih djelatnosti. U tom smislu je ženama omogućeno i punopravno sudjelovanje na polju sigurnosti koje se tradicionalno percipira kao muški posao. Nepobitno je da su određeni sigurnosni poslovi, kao što su odbrana i policijska služba, povezani sa brojnim opasnostima i da su se tim poslovima kroz povijest u pravilu bavili muškarci. Međutim današnje žene svojim obrazovanjem i sposobnostima ne zaostaju za muškim kolegama u brojnim poslovima pa tako ni u poslovima sigurnosti.

Sve veći broj žena u Oružanim snagama koje izvršavaju brojne zadatke pa tako i odlaske u mirovne misije širom svijeta dokaz su da žene ne umanjuju, nego naprotiv povećavaju kvalitetu oružanih snaga. Isto tako žene u policijskim snagama svojim znanjem i vještinama mogu poboljšati rad policije te doprinijeti sigurnosti društva u cjelini.

Cilj ovog završnog rada je pokazati da još nije ispunjena rodna ravnopravnost u policijskim strukturama Bosne i Hercegovine što se ogleda u podzastupljenosti žena u ukupnom broju te njihovim položajima u policijskim agencijama od lokalnog do državnog nivoa. Žene u policiji su također podzastupljene u broju unaprijeđenih policajaca te dobrim dijelom marginalizirane u rukovodećim položajima. Iako postoji pomak u broju zastupljenosti on još uvijek nije dovoljan da bi se moglo reći da ne postoji neravnopravnost žena u policijskim snagama Bosne i Hercegovine.

Zbog boljeg razumijevanja problema istraživanja ovog završnog rada u prvom dijelu će se definirati svi bitni pojmovi i postaviti hipoteze. U drugom poglavlju će se dati povijesni pregled borbe žena za njihova prava. U trećem poglavlju će se opisati razvoj procesa uključivanja žena u policijske snage. Četvrto poglavlje bavi se analizom trenutnog stanja uključenosti žena u policijske snage u Bosni i Hercegovini, te će se prikazati rezultati analize i izvesti zaključci kojima će se potkrijepiti generalna hipoteza kao i posebne hipoteze postavljene u prvom dijelu rada.

1. METODOLOŠKI OKVIR RADA

1.1. PROBLEM ISTRAŽIVANJA

Prošlo je više od 20 godina od usvajanja Rezolucije 1325 Vijeća sigurnosti Ujedinjenih naroda o ženama, miru i sigurnosti. A nakon te rezolucije uslijedilo je još devet srodnih rezolucija. Jesu li stvorene pretpostavke da žene na djelotvorniji način i u potpunosti sudjeluju u procesima vezanim za mir i sigurnost?

U Europi a i širom regije uloženi su značajni naponi na osmišljavanju boljih i učinkovitijih nacionalnih akcijskih planova za provedbu Rezolucije Ujedinjenih nacija 1325. Sudjelovanje žena u procesima i institucijama koje se bave pitanjima mira i sigurnosti je u porastu, a to je i dalje važno pitanje za države koje se nalaze u tranziciji. Proteklih godina se više pozornosti posvetilo i ulozi žena u sprječavanju sukoba, prevenciji i borbi protiv terorizma i nasilnog ekstremizma.

Uključivanje žena u poslove sigurnosti i njihova ravnopravnost na tim poslovima važan je element izgradnje demokratskog društva, ali i izgradnje stabilnog sustava sigurnosti određene zemlje. Ovaj rad analizira stanje zastupljenosti žena u policijskim strukturama u Bosni Hercegovini i ukazuje na poteškoće s kojima se žene susreću u nastojanju postizanja ravnopravnosti. Strateški cilj Bosne i Hercegovine je integracija u Europsku uniju a to neće biti moguće bez postizanja pune rodne ravnopravnosti na što Europska unija obvezuje države članice direktivama o postizanju ravnopravnosti muškaraca i žena te jednakog tretmana u političkim, ekonomskim i društvenim sferama života.

1.2. PREDMET ISTRAŽIVANJA

Predmet istraživanja vezan je uz rodnu ravnopravnost u policijskim snagama Bosne i Hercegovine. Zakon o ravnopravnosti spolova BiH donesen je 2003. godine i od tada traje proces dostizanja rodne ravnopravnosti u institucijama na svim nivoima. Mehanizmi rodne ravnopravnosti predstavljaju aktivnosti, programe i mjere za ostvarivanje ravnopravnosti spolova u svim oblastima društvenog života i rada. Teorijsko polazište za uspostavu mehanizama rodne ravnopravnosti nalazi se u dokumentima Ujedinjenih naroda, Ustavu

Bosne i Hercegovine, i entiteta, Gender akcionom planu pa sve do donošenja Europske povelje o rodnoj ravnopravnosti i na lokalnom nivou.

Kroz ravnopravnost omogućuje se ljudima (pojedincima ili društvenim grupama) uklanjanje fizičkih i društvenih ograničenja koja ih zaustavljaju u izvršavanju onoga što bi slobodno izabrali. Neka od tih ograničenja su nesigurnost, siromaštvo, loše obrazovanje, političko ugnjetavanje itd. Ravnopravnost nije usmjerena na stvaranje moći ili nametanje nekog obrasca ponašanja, nego je usmjerena na stvaranje istinske sigurnosti za svakog člana društva. Ljudi kao pojedinci i kao zajednica koja im ispunjava potrebe su svrha i krajnji cilj razvoja i sigurnosti, a država i njezine institucije su sredstvo postizanja sigurnosti. Država svojim djelovanjem može značajno pridonijeti sigurnosti pojedinca, ali istodobno može predstavljati i ozbiljnu prijetnju ukoliko se koriste svojim sredstvima moći na pogrešan način. Ravnopravnost omogućava izgradnju zajednice u kojoj ne postoji podjela mi i oni. Zalaganjem za ravnopravnost ne nastoji se odmah ostvariti neke idealne društvene odnose, nego se nastoji promišljenim koracima, procesima i reformama postići optimalnu društvenu klimu u kojoj se ljudi neće osjećati ugroženima zbog svojih rodničkih, nacionalnih ili nekih drugih obilježja.

Dobrobiti koje donosi ravnopravnost utječu na koncipiranje sigurnosnih politika i strategija, pa svako teorijsko bavljenje i proučavanje u oblasti sigurnosti mora u obzir uzeti i rodnu komponentu sigurnosti.

1.2.1. Kategorijalno pojmovni sustav

Pojmovi koji proizlaze iz naslova teme i koji čine teorijsku osnovu istraživanja su:

1. Država
2. Nevladine organizacije
3. Međunarodne organizacije
4. Ujedinjene narodi
5. Sigurnost
6. Sustav sigurnosti moderne države
7. Policija
8. Rod
9. Rodna ravnopravnost
10. Rodna jednakost
11. Rodna izgradnja

12. Rodno odgovorni budžet
13. Rodno osjetljivi jezik
14. Rodno razvrstani podaci
15. Rodno osjetljivi parlament

• Država je politička zajednica ljudi organizirana na nekom teritoriju pod suverenom vlašću; suveren i neovisan entitet sposoban ulaziti u odnose s drugim takvim entitetima, a koji ima međunarodnu pravnu osobnost; aparat sile koji jamči sigurnost političke zajednice i svih njezinih članova.

Za međunarodno pravo država je zajednica što na određenom području djeluje u obliku najviše organizacije pravnoga poretka. Za postojanje države kao subjekta međunarodnog prava zahtijeva se određeno područje, ljudstvo i organizacija vlasti neovisna o drugoj državi. Postanak države mora biti efektivan. Za postanak države nije potrebno da joj sve granice budu potpuno utvrđene, a država ne propada ni kada je njezino područje – djelomice ili u cijelosti – okupirano. Promjena načina vladanja u državi, makar i u suprotnosti s postojećim pravnim poretkom, ne utječe na postojanje te države kao subjekta međunarodnog prava. Država može dobrovoljno na drugu državu prenijeti dio svojih suverenih ovlasti, a da time ne gubi status države u smislu međunarodnog prava. Ni dobrovoljno prenošenje ovlasti na organe međunarodnih organizacija koje imaju elemente nadržavnosti (npr. Europska unija) ne dovodi u pitanje postojanje države i njezinu suverenost.

Država postaje subjekt međunarodnog prava automatski kada se ispune činjenice uz koje međunarodno pravo veže tu pravnu posljedicu (suverena vlast nad stanovništvom određenoga područja). Iako postoji mišljenje da država postaje subjekt međunarodnog prava kada ju priznaju druge države, danas prevladava mišljenje da priznanje države od drugih država i međunarodnih organizacija ima deklarativan učinak. Novoj državi nije potrebno priznanje kako bi postala subjekt međunarodnog prava, ali je priznanje važno za prosudbu odnosa između nove države i one koja daje priznanje, kao i za uključivanje u međunarodne financijske i općenito ekonomske tokove, što može biti odsudno za opstanak države.

Prema međunarodnome pravu sve države, bez obzira na veličinu, ekonomsku, političku i vojnu snagu, imaju određena temeljna prava. To su ona prava koja pripadaju nekoj državi po samoj činjenici njezina postojanja, bez posebnog ugovora ili drugog izvora nastanka

(pravo na opstanak – samoodržanje, neovisnost – suverenost, jednakost, pravo na međunarodni promet i na poštovanje).²

• Nevladine organizacije ili NVO (engleski *non-governmental organizations*, akronim NGO), su dobrovoljne neovisne i neprofitne organizacije pojedinaca i udruga utemeljene zbog zaštite interesa svojih članova u političkom i društvenom prostoru između države i privatnih interesa. Naziv *nevladine* dobile su zbog potpune financijske neovisnosti o državi i posebnih metoda djelovanja prema državi. Nevladine organizacije u pravilu djeluju mirnim putem (preko prijedloga, savjeta, uvjeravanja i lobiranja) i samo ponekad antagonistički (pritiskom, prosvjedom i bojkotom), kad imaju razloge protiviti se neprihvatljivim aktivnostima države. Nevladine organizacije utemeljio je UN Poveljom iz 1945. Prema Povelji, nevladine organizacije koje se bave problemima međunarodnog gospodarstva, tehnološkim, socijalnim, kulturnim, obrazovnim, znanstvenim i drugim problemima imaju pravo na savjetodavnu ulogu u radu Gospodarskog i socijalnoga vijeća UN-a. Prema području aktivnosti nevladine organizacije dijele se na: humanitarne, ekološke, vjerske, ženske, kulturne i umjetničke, gospodarske, mirovne, organizacije za promicanje demokracije i vladavine prava i posebno zaštite političkih, socijalnih i drugih ljudskih prava. Prema prostoru djelovanja razlikuju se: lokalne nevladine organizacije, koje djeluju na prostoru grada ili neke druge lokalne jedinice; nacionalne nevladine organizacije, koje djeluju na teritoriju jedne države (preko članstva i ogranaka); međunarodne nevladine organizacije, koje djeluju na teritoriju više država.³

U uobičajenom govoru najčešće se koristi termin nevladina organizacija (NVO), a isto je često korištenje naziva organizacija civilnog društva, pri čemu se obično misli na neprofitne, nevladine i vanstranačke organizacije koje vrše društveno korisne aktivnosti u skladu s potrebama njihove ciljne grupe, ili u interesu šire zajednice, čime nastoje rješavati probleme koje država ne može sama riješiti ili im ne pridaje dovoljno pažnje. S druge strane pojam udruženje je jedini termin koji je definiran i prepoznat u zakonima koji reguliraju rad nevladinog sektora. Ovisno o kontekstu u nastavku će se koristiti sva tri termina i njihovi akronimi jer se odnose na isto značenje.⁴

• Međunarodne organizacije su udruženja država zasnovana u pravilu na međunarodnom ugovoru kao konstitutivnom aktu. Imaju članstvo, stalne organe, određen djelokrug te pravnu osobnost odvojenu od osobnosti članova. U članstvu međunarodne

² država. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Dostupno na: <<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=16368>> Pristupljeno 25. 11. 2021.

³ nevladine organizacije. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Dostupno na: <<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=43612>>. Pristupljeno 25. 11. 2021.

⁴ www.banjaluka.rs.ba/wp-content/uploads/2017/12/PrirucnikUNDP.pdf , Pristupljeno 17.11.2021. godine

organizacije u pravilu se nalaze države, no članicom mogu postati i druge međunarodne organizacije te drugi subjekti međunarodnog prava, pa čak i područja s posebnim međunarodnopravnim položajem, ili oslobodilački pokret. Ulazak u članstvo međunarodne organizacije, kao i izlazak, slobodan je čin, no ugovor međunarodne organizacije može predvidjeti uvjete za ulazak, kao i stegovne sankcije. Međunarodne organizacije dijele se na univerzalne, koje okupljaju članstvo na razini cijele međunarodne zajednice (UN), i regionalne, kojih je članstvo unaprijed ograničeno tek na države pojedine regije (Vijeće Europe). Prema djelokrugu, dijele se na političke (UN), vojne (NATO), ekonomske (WTO, MMF) itd. Organi međunarodnih organizacija predviđeni su ugovorom, no svaka organizacija ima barem tri glavna organa: plenarno tijelo, sastavljeno od predstavnika članica organizacije, izvršno tijelo, sastavljeno od užega kruga članova međunarodne organizacije, te administrativno-tehničko tijelo koje čini glavni tajnik ili ravnatelj i njegov ured. Odluke organa međunarodne organizacije načelno imaju tek snagu preporuke članovima, osim ako ugovorom međunarodne organizacije nije drugačije određeno. Sa sve intenzivnijom međunarodnom suradnjom raste i broj međunarodnih organizacija, kao i njihova specijaliziranost, pa danas one pokrivaju gotovo sva najvažnija područja (političko, ekonomsko, prometno, zdravstveno, kulturno, znanstveno, socijalno i dr.). Međunarodne organizacije imaju međunarodnopravni subjektivitet *erga omnes* (latinski *prema svima, protiv svih*), te pravo sklapanja međunarodnih ugovora, kao i pravo poslanstva.⁵

- Ujedinjeni narodi (Ujedinjeni narodi, engl. *United Nations*, franc. *Nations Unies*; akronim UN), međunarodna je organizacija osnovana radi očuvanja svjetskog mira i sigurnosti, rješavanja ekonomskih, društvenih i političkih problema međunarodnom suradnjom te promicanjem poštovanja ljudskih prava. Sjedište je UN-a u New Yorku, a regionalni uredi postoje u Ženevi, Beču i Nairobiju. Službeni su jezici engleski, francuski, španjolski, ruski, arapski i kineski.

Ujedinjeni narodi sebe opisuju kao „*globalno udruženje vlada koje surađuju na polju međunarodnog prava, globalne sigurnosti, ekonomskog razvoja i socijalne jednakosti.*“ Osnovane su 1945. godine kao zamjena za Ligu naroda, pošto je osnivačku Povelju ratificirala većina od 51 države sudionice na osnivačkom sastanku u San Franciscu. Od 2006. ukupno 192 zemlje članice su Ujedinjeni narodi, uključujući praktično sve međunarodno

⁵ međunarodne organizacije. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Dostupno na: <<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=39843>>. Pristupljeno 25. 11. 2021.

priznate nezavisne države, osim Vatikana (Sveta stolica koja je odbila članstvo, ali ima status promatrača).⁶

- Sigurnost - podrazumijeva zaštitu ljudi i materijalnih dobara, te političkog sistema od svih oblika primjene sile, u cilju stvaranja sigurnosnog okruženja u kojem će ljudi moći slobodno zadovoljavati svoje ljudske potrebe.

- Sustav sigurnosti se u tradicionalnom pristupu izgrađivao kako bi zaštitio vitalne nacionalne (državne) interese, kao što je državni opstanak, teritorijalni integritet, politička samostalnost i odgovarajuća kvaliteta života. Sustav sigurnosti se ostvaruju, promiču i štite vitalni nacionalni interesi. U užem, geopolitičkom smislu, sistem sigurnosti usmjeren je na državni prostor, tj. na održavanje njegove cjelovitosti i stabilnosti, kulturnih sadržaja i ekološke kvalitete te uključenosti u međunarodnu komunikaciju (gospodarsku, kulturnu, političku i dr.). Ostvaruje se oslanjanjem na vlastite snage, uključivanjem u vojno-političke saveze, udruživanjem u sisteme kolektivne sigurnosti, ugovaranjem savezništva s moćnijim državama i dr. Sustav sigurnosti pojedinih država sadrže uglavnom razrađene sigurnosne politike (vanjsku, obrambenu, gospodarsku, zdravstvenu, energetska i dr.) i sigurnosnu strukturu (oružane snage, obavještajne i policijske službe, sudstvo i dr.). U državama liberalne demokracije zakonom su utvrđene ovlasti i dužnosti izvršne, zakonodavne i sudske vlasti u ostvarivanju nacionalne sigurnosti.

Primjetno je da kroz tristo godina razvoja moderna država postupno smanjuje svoje vojne, ugnjetavačke i represivne funkcije i istodobno razvija zaštitu prava i sloboda stanovništva, službe socijalne zaštite i poticanja materijalnog i duhovnog razvoja društva.⁷

- Policijska služba je služba javne uprave kojoj je povjereno čuvanje javnog reda i poretka. Policijske snage su ovlaštene i zadužene za održavanje zakona i reda. Glavna uloga policije je da obeshrabrivanjem i istraživanjem kriminala, posebno kriminala protiv osoba ili vlasništva i javnog reda, održava povoljno stanje sigurnosti u društvu. Policijska služba građanima pruža zaštitu njihovih temeljnih ustavnih prava i sloboda i zaštitu drugih ustavom zaštićenih vrijednosti.

Policijski poslovi u prvom redu su zaštita života, prava, slobode, sigurnosti i nepovredivosti osobe, zaštita javnog reda i mira te imovine, sprječavanje kaznenih djela i prekršaja, njihovo otkrivanje, i prikupljanje podataka o tim djelima i počiniteljima. Policijski poslovi također obuhvaćaju i traganje za počiniteljima kaznenih djela za koje se progona po službenoj dužnosti, i prekršaja te njihovo dovođenje nadležnim tijelima, traganje za imovinskom koristi stečenom kaznenim djelom, protueksplozijska zaštita, poslovi zaštite

⁶ Duraković Nijaz., *Međunarodni odnosi*, DES Sarajevo, 2009. godina, str. 213.

⁷ Bačić Arsen i sur.: *Leksikon temeljnih pojmova politike*, Školska knjiga, Zagreb, 1990. godina, str. 22.

zračnog, plovnog i cestovnog prometa, postupanje s uhićenikom i pritvorenikom, kao i osiguranje i zaštita osoba, objekata i prostora, te drugi poslovi određeni zakonom.

- Rod (gender) - Razlike između žena i muškaraca, koje nisu biološke i fiziološke, nego su društveno uvjetovane, tj. naučene su na temelju kulture, religije, društvenog i političkog uređenja, ekonomske situacije, klase, starosne dobi, etničke pripadnosti itd.. Stoga i ovise o tim faktorima i u skladu sa tim faktorima se različito i manifestiraju.⁸

- Rodna ravnopravnost (gender equality) - ravnopravna vidljivost, osposobljenost i učešće spolova u svim vidovima javnog i privatnog života. Sva ljudska bića trebaju biti ravnopravna pred zakonima i imati slobodu i mogućnost ravnopravnog sudjelovanja u aktivnostima jednog društva, javnoj i privatnoj sferi, bez ograničenja rodnim ulogama i ravnopravno dijeliti dobrobit od tih aktivnosti.⁹

- Rodna jednakost (gender equity) - jednakost između muškaraca i žena podrazumijeva jednaka prava, odgovornosti i mogućnosti. Jednakost ne nameće identičnost muškaraca i žena, nego uvažava njihovo pravo na različitost. Na taj način inzistiranje na jednakosti znači inzistiranje na zaštiti i uvažavanju specifičnosti, odnosno razlika među ljudima.¹⁰

- Rodna izgradnja (gender mainstreaming) - ugradnja prioriteta i potreba žena i muškaraca u sve zakone, strategije, planove, programe i akcije društva, radi postizanja jednakosti ravnopravnosti spolova, uzimajući u obzir, na nivou planiranja, posljedice koje će ove akcije imati na žene i muškarce. Rodna izgradnja kao termin je uveden u upotrebu donošenjem Pekinške deklaracije i platforme za akciju, na Četvrtoj svjetskoj konferenciji o ženama 1994. godine.¹¹

- Rodno odgovorni budžet - sustavno uvođenje principa jednakosti i ravnopravnosti spolova u procesu planiranja, izvršenja i kontrole javnih budžeta. Budžet kao javni instrument provođenja zakona, politika i strategija vlasti mora biti usmjeren na građane kao krajnje korisnike. Uvođenje ravnopravnosti spolova u sve faze budžetskog procesa sastavni je dio međunarodnih i domaćih pravnih i institucionalnih standarda za ravnopravnost spolova.¹²

- Rodno osjetljivi jezik - upotreba politički korektnog jezika koji promoviraju ravnopravnost spolova i time izbjegava upotrebu diskriminacijskih

⁸ Gender centar Ravnopravno; dostupno na: http://www.ravnopravnors.com/doku_rjecnik.html , pristupljeno 2.12.2021. godine

⁹ Ibidem

¹⁰ Ibidem

¹¹ Ibidem

¹² Ibidem

formi u porukama koje prima šira javnost u cilju ostvarivanja ravnopravnosti spolova, kao ljudskog prava u jeziku.¹³

- Rodno razvrstani podaci - prikupljanje i razvrstavanje statističkih podataka po spolu, koje omogućava podatke za socio - ekonomsku rodnu analizu u različitim oblastima.¹⁴

- Rodno senzitivni parlament - parlament koji kroz svoju strukturu, djelovanje, metode i rad, odgovara potrebama i interesima i muškaraca i žena. Ovakvi parlamenti uklanjaju prepreke punoj participaciji žena i generalno predstavljaju pozitivan primjer tretiranja žena u društvu.¹⁵

1.3. DRUŠTVENI CILJEVI ISTRAŽIVANJA

Bosna i Hercegovina se na svom putu prema europskim integracijama susreće i s izazovom otklanjanja svih elemenata diskriminacije pa tako i diskriminacije prema spolu. S tim ciljem učinjeni su početni koraci kroz donošenje zakonskih i podzakonskih akata kojima se regulira ravnopravnost spolova. Međutim donošenje određenih zakona vezanih uz sprječavanje rodne diskriminacije ne znači i nestanak rodne diskriminacije u praksi.

Podizanje svijesti o važnosti ljudskih prava i sloboda poboljšava stanje ljudskih prava i sloboda. Ukazivanjem na nedovoljan stupanj postignute ravnopravnosti i neke nedosljednosti u praktičnoj primjeni rodne ravnopravnosti dobiva se osnova za otklanjanje nedostataka i prepreka u borbi za ravnopravnost spolova. Borba za rodnu ravnopravnost u tako važnom i osjetljivom području kao što je sigurnost donosi višestruku korist društvu. S jedne strane kod manjinske grupe (kod žena) otklanja osjećaj da poslovi vezani za sigurnost nisu u njihovoj domeni i povećava uključivanje žena u poslove sigurnosti čime se postiže nova kvaliteta tih poslova. Povećava se stupanj demokratskog razvoja društva i povećava sigurnost toga društva. Društvo u kojemu se nikoga ne diskriminira pa se svi njegovi članovi osjećaju ravnopravni i prihvaćeni ima dobre pretpostavke za miran i siguran razvoj.

Najvažniji društveni cilj ovog istraživanja jest ukazati na važnost rodne ravnopravnosti, koliko je bitna i usko povezana sa osnovnim ljudskim pravima i slobodama.

¹³ Ibidem

¹⁴ Ibidem

¹⁵ Ibidem

1.4. HIPOTEZE I INDIKATORI

1.4.1. Generalna hipoteza

Rodna ravnopravnost u policijskim strukturama BiH nije u skladu sa međunarodnim standardima

Prostor Bosne i Hercegovine kao i njegovo šire okruženje dugo je kroz povijest imao čvrstu podjelu "muških i ženskih" poslova. Iako je došlo do značajnih pomaka u pogledu shvaćanja "muških i ženskih" poslova može se pretpostaviti da još uvijek postoji slaba zastupljenost žena u nekim tradicionalno "muškim" poslovima.

1.4.2. Posebne hipoteze

1. U policijskim agencijama u Bosni i Hercegovini žene su u većem dijelu raspoređene na administrativne poslove, a manjim dijelom na poslove policijskih službenica.

2. Policijske službenice su najviše zastupljene u najnižim policijskim činovima.

3. Žene su podzastupljene na rukovodećim položajima u policijskim agencijama.

4. Veći interes za policijske poslove pokazuju žene sa visokoškolskim obrazovanjem.

5. Postotak unaprjeđenih policijskih službenica je nizak.

1.4.3. Pokazatelji

Brojčani pokazatelji, izvještaji, publikacije, izjave i radovi istaknutih aktivista i agencija za rodnu ravnopravnost, međunarodne konvencije i rezolucije te pravni propisi za sve aktere međunarodnih odnosa.

1.5. NAČIN ISTRAŽIVANJA

Prije provedbe istraživanja određuje se i način istraživanja tj. odabiru se osnovni principi rada i istraživanja i postupci kojima će se istraživanjem ostvariti naučne i društvene ciljeve kao i postupci za provjeru valjanosti hipoteza (njihovu potvrdu, dokaz, opovrgavanje ili izmjenu).

Opće naučne metode koje će biti korištene u ovom istraživanju su:

- *Hipotetičko-deduktivna općenaučna metoda* – pogodna za korištenje jer se njen „predmet odnosi na društvenu stvarnost jer ona počiva na selektivnom i provjeravanom, potvrđenom društvenom iskustvu u raznim vremenima, na raznim mjestima i od mnoštva subjekata“.¹⁶

- *Analitičko-deduktivna metoda* – pogodna za otkrivanje „idealiziranih zakona i „unutrašnjih uzroka“ koji se mogu i moraju provjeriti u praksi“.¹⁷

- *Komparativna metoda* – pogodna za uspoređivanje određenih društvenih pojava međusobno, pri čemu se odabiru one pojave kod kojih su značajno vidljive određene „podudarnosti, sličnosti ili različitosti“.¹⁸

- *Povijesna metoda* – pogodna jer obuhvaća skup principa i stavova kojima se dolazi do saznanja stvari i fenomena u procesu njihovog nastanka i razvitka, povezanog s konkretnim povijesnim uvjetima koji ih određuju.¹⁹

- *Metoda promatranja s učešćem* – Promatranje je jedna od najstarijih i najuniverzalnijih metoda koja se nalazi u osnovi gotovo svih znanosti. Tijekom povijesti čovječanstva pokazala se kao osnovna, najprirodnija metoda prikupljanja podataka o društvenim pojavama. Uz pojam promatranja obično se vezuje i pojam sudjelovanja, budući da je uloga „čistog promatrača“ samo jedna idealna kategorija, neizvediva u terenskom istraživanju.²⁰

Metode prikupljanja podataka koje su odabrane za korištenje u ovom radu su:

- *Metoda analize sadržaja dokumenata* – kao jedna od glavnih metoda prikupljanja podataka u društvenim naukama uz aktiviranje misaonih i čulnih sposobnosti pomoći će otkrivanju, definiranju i analiziranju podataka.

¹⁶ Termiz Dževad, *Metodologija društvenih nauka*, NIK “Grafit”, Lukavac, 2009. godina, str.104.

¹⁷ Ibidem, str. 116.

¹⁸ Ibidem, str. 117.

¹⁹ Pejanović Radovan, *Letopis naučnih radova*, Pregledni rad, broj I, 2009. godina, str. 9.

²⁰ Perla Tadej: Mogućnosti i perspektive promatranja sa sudjelovanjem, *Revija za sociologiju*, Zagreb, Vol. XIII (1983), No 1 – 4, str. 81 – 94

- *Funkcionalna analiza* – kojom se saznaje aktivnost, odnosi (veze i međuzavisnost) unutar predmeta istraživanja. Analiza može da obuhvaća odnose predmeta i okruženja.

- *Komparativna analiza* – njome se obuhvaćaju sličnosti i razlike činilaca predmeta, sličnosti i razlike veza i odnosa. Ona može obuhvatiti ili kvalitativne ili kvantitativne odredbe predmeta, a isto tako i jedne i druge zajedno.

1.6. NAUČNA I DRUŠTVENA OPRAVDANOST ISTRAŽIVANJA

Naučna opravdanost istraživanja vidljiva je iz činjenice da se Bosna i Hercegovina trenutno nalazi u fazi razvoja demokratskih odnosa i izgradnji ekonomske i sigurnosne stabilnosti. Sve poteškoće i zastoji u tom razvoju imati će izravan utjecaj na konačne rezultate procesa. U tom smislu ovaj rad će poslužiti kao slika trenutnog stanja i prognoza daljeg tijeka implementacije rodne ravnopravnosti u policijskim snagama Bosne i Hercegovine čime će biti koristan izvor podataka za neka buduća istraživanja.

Rodna ravnopravnost ima veliki značaj za društvo jer doprinosi njegovom demokratskom razvoju. U tom smislu i ovaj istraživački rad uz doprinos nauci treba dati i doprinos dobrobiti društva i države Bosne i Hercegovine, jer izgradnja Sustava sigurnosti na načelima ravnopravnosti i bez diskriminacije znači ujedno sigurno i stabilno društveno okruženje za sve pripadnike društvene zajednice.

1.7. VREMENSKO I PROSTORNO ODREĐENJE ISTRAŽIVANJA

Istraživanje će u jednom dijelu opisati faze razvoja policijskih snaga u Bosni i Hercegovini, od završetka sukoba do sadašnjosti. U prostornom smislu istraživanje će obuhvatit Bosnu i Hercegovinu a za neke rezultate pokušati će se naći odgovarajući elementi i u drugim zemljama svijeta radi usporedbe.

2. SUSTAV SIGURNOSTI I POLICIJSKE SNAGE U BIH

2.1. POJAM I DEFINICIJA SIGURNOSTI

Na području Bosne i Hercegovine termini sigurnost i bezbjednost imaju gotovo istovjetno značenje pa se ta dva termina ravnopravno koriste i upotrebljavaju.

Budući da su od samih početaka razvoja čovječanstva postojale i različite opasnosti koje su ugrožavale čovjeka i kao pojedinca i kao pripadnika zajednice može se reći da sigurnost kao pojam postoji od kada postoji i čovječanstvo. Sigurnost je postojala čak prije nastanka države i prava. Etimološko porijeklo pojma sigurnost dolazi od latinske riječi: *securitas, atis* i znači: sigurnost, odsustvo opasnosti, samopouzdanje, zaštićenost i slično. Razvojem čovječanstva mijenjali su se i oblici koji su mogli ugroziti opstanak ili razvoj čovječanstva. Zbog toga pojam sigurnosti ima višestruka značenja.

Da bi se razumjelo sadržaj i funkciju sigurnosti u društvu treba imati na umu da sigurnost predstavlja složen i kompleksan društveni fenomen i da ga je moguće shvatiti ako se promatra kroz interdisciplinarni pristup. Činjenica je da svako društvo nastoji ostvariti i očuvati sigurnost građana i društvenog uređenja. S druge strane je poznato da su često kroz povijest različite odluke i postupci kojima su ugrožavani pojedinci, određene skupine ili čitavi narodi bili opravdavani zaštitom sigurnosti drugih društvenih grupa, naroda ili država. Moderno društvo nastoji pri postizanju sigurnosti očuvati ravnotežu između sigurnosne zaštite i osnovnih ljudskih prava i sloboda građana, te interesa društvene zajednice.

Prije definiranja pojma sigurnosti valja podsjetiti da je sigurnost cilj kojemu teži svaki pojedinac, država i društvena zajednica. Pojam sigurnosti je kroz vrijeme mijenjao sadržaj i bio je definiran od strane mnogih autora, ali sve su definicije djelomično bile nedostatne. Kao jednu od definicija koje sveobuhvatno promatraju društvenu sigurnost može se istaknuti definicija Slobodana Miletića: „sigurnost predstavlja pravno uređene i osigurane društvene odnose, uspostavljeno, održavano i unapređivano stanje u državi koje omogućava efektivnu zaštićenost države i građana koji u njoj žive od svih protupravnih akata kojim se ugrožava ustavni poredak, suverenost, neovisnost i teritorijalna cjelovitost države, rad državnih organa, obavljanje privrednih i društvenih djelatnosti i ostvarivanje slobode prava i dužnosti čovjeka i građanina.“²¹

²¹ Miletić Slobodan, *Policijsko pravo*, Policijska akademija, Beograd 1997. godina, str. 13.

Veoma je kvalitetna i definicija koju daju Izet Beridan i suradnici, a po kojoj pojam sigurnost podrazumijeva: „općenito stupanj zaštićenosti ljudi različitih oblika njihova ugrožavanja, zaštitu materijalnih i kulturnih dobara u osobnoj i društvenoj svojini, zaštitu društva i njihovih vrijednosti, cjelokupnu zaštitu države od svih vidova njenog ugrožavanja a naposljetku sigurnost podrazumijeva stupanj zaštite od ugrožavanja na planetarnom i kozmičkom nivou života općenito i ljudskog roda u cijelosti. Svi nivoi sigurnosti: planetarni, državni i sigurnost čovjeka pojedinca, te materijalnih i kulturnih dobara predstavlja neraskidivu cjelinu.“²²

U politološkom rječniku se navodi da „Pod pojmom sigurnosti, razumijeva se odsutnost, odnosno zaštita od opasnosti i prijetnji (negativno poimanje sigurnosti). O objektivnoj se sigurnosti može govoriti, ako realno gledano, opasnost ne postoji; nasuprot tome, subjektivna opasnost označava tek odsutnost straha od opasnosti.

Unutarnja sigurnost odnosi se na opasnosti koje iznutra djeluju na društvo ili državu; vanjska sigurnost definirana je odsutnošću, odnosno pripravnnošću protiv zahvata izvana. Kada se uz vojne elemente u spektar opasnosti uvrste i ekonomski, ekološki i tehnološki razvoj, te kada se uzmu u obzir pojedini nevojni problemi poput trgovine drogom, govorimo o pojmu proširene, odnosno sveobuhvatne sigurnosti.“²³

Treba istaknuti i definiciju Rame Masleše, koji naglašava Sigurnost je dinamična, složena i specifična kategorija, kojom se osiguravaju sigurnosne i slobodne, prostorne i egzistencijalne pretpostavke potrebne za odvijanje prirodnih i fundamentalnih sveukupnih ljudskih potreba i interesa, uz dosljedno priznanje i zaštitu osnovnih prava i sloboda čovjeka, održavanjem potrebne ravnoteže između slobode i sigurnosti, čovjeka i prirode, te potrebnu i efikasnu pomoć pozitivnih konstruktivnih nad destruktivnim tendencijama u razvoju civilizacije u cilju unapređenja i zaštite sveukupnih vrijednosti društva.“²⁴

Ako bi se htjelo definiciju sigurnosti dati u što sažetijem obliku moglo bi se poslužiti riječima Mirsada Abazovića kako je sigurnost „otklanjanje svih aktivnosti i pokušaja koji ugrožavaju osobe, javni poredak, objekte ili dati prostor. Pri tomu se različiti subjekti i organi angažiraju na poslovima zaštite određenih vrijednosti i dobara, i svako od njih primjenjuje specifične metode i mjere.“²⁵

²² Beridan Izet, Tomić Ivo, Kreso Muharem, *Leksikon sigurnosti*, DES, Sarajevo, 2001. godina, str. 348.

²³ Muratović Sead, *Civilno društvi i sigurnost*, Fakultet političkih nauka, Sarajevo, 2017. godina, str. 43.

²⁴ Masleša Ramo, *Teorije i sistemi sigurnosti*, „MAGISTRAT“, Sarajevo, 2001. godina, str. 12.

²⁵ Abazović Mirsad D., *Državna bezbjednost*, Fakultet za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije, Sarajevo, 2012. godine, str. 26.

Postoji više podjela sigurnosti, pa se tako može izdvojiti podjela prema osnovnim obilježjima i to: prema vrstama sigurnosti (individualna, pravna, društvena); prema oblicima sigurnosti (političku, ekonomsku, socijalnu, pravnu, ekološku, državnu, saobraćajnu, vojnu sigurnost itd); prema subjektima i objektima zaštite (čovjek, obitelj, zajednica ljudi, društvena zajednica); prema različitim izvorima ugroženosti (prirodna, tehničko - tehnološka, ekonomska, socijalna, nacionalna, ugroženost sigurnosti država i društva u cjelini, ekološka itd). Te podjelu na individualnu, nacionalnu, međunarodnu i globalnu sigurnost, a koja je nastala među zagovornicima sustavnog pristupa sigurnosti, gdje se sigurnost tretira kroz četiri osnovna konceptualna okvira.²⁶

Proučavanje sigurnosti ponajprije kreće od prioriteta i parametara sigurnosnih pitanja. S obzirom na to, pojam sigurnosti može se promatrati s tri aspekta:

- Sigurnost u svom tradicionalnom značenju. Pri tome se sigurnost promatra kao neizostavan atribut države i prvenstveno se odnosi na odsutnost vojnog sukoba (vojna sigurnost).

- Sigurnost u širem smislu. Ipak i u ovom se okviru sigurnost direktno povezuje uz pojave i djelovanja u međunarodnim odnosima ili je direktna ili indirektna posljedica međudržavnih odnosa (sigurnost kao javno dobro).

- Sigurnost u univerzalnom smislu (ljudska sigurnost).

Čovjekova težnja za sigurnošću traje praktično kroz cjelokupnu povijest pa je sigurnost i rezultat povijesnog razvoja, a ne rezultat nekog nekontroliranoga procesa. Sigurnost je briga i cilj pojedinca, društva i države.²⁷

2.2. SUVREMENA DRŽAVA I SUSTAV SIGURNOSTI

Jedna od karakteristika suvremenog društva je ubrzani tehničko-tehnološki razvoj. Iako opći ekonomski i društveni razvoj povećava sigurnost i država i njihovih građana, ipak još uvijek se čovječanstvo susreće s nizom faktora koji mogu ugroziti sigurnost.

U svim granama ljudskih djelatnosti nastoji se povećati efikasnost. Tako se u vojnoj industriji svakodnevno pojavljuju nova i efikasnija oružja pa u praksi često vojno tehnološki napredak jedne zemlje potakne rivalsku zemlju na pronalazak adekvatnog odgovora što vodi u

²⁶ Masleša Ramo, *Teorije i sistemi sigurnosti*, „MAGISTRAT“, Sarajevo, 2001. godina, str. 13.

²⁷ Muratović Sead, *Civilno društvo i sigurnost*, Fakultet političkih nauka Univerziteta Sarajevo, 2017.godina, str.17.

začarani krug utrke u naoružanju. Moderno društvo je dostiglo svijest da se svi eventualni nesporazumi i sigurnosne krize najprije rješavaju diplomatskim putem i sporazumno. Može se naglasiti da jačanje i moderniziranje oružanih snaga ne mora nužno značiti nastanak sigurnosne krize za druge zemlje jer oružane snage imaju jasno izgrađenu liniju vođenja i zapovijedanja, te su pod kontrolom parlamentarne i izvršne vlasti. S druge strane povećanje broja raznih ilegalnih grupacija koje svoje ciljeve žele ostvariti nasilnim metodama i terorizmom povećava osjećaj nesigurnosti i lokalno i globalno.

Kao rezultat klimatskih promjena prirodne nepogode su sve ekstremnije i razornije, a suše u pojedinim dijelovima svijeta dovode do gladi i migracija stanovništva. Iako je već rečeno da se svijet nalazi u stanju brzog tehničko-tehnološkog razvoja zbog opće povezanosti svjetske ekonomije povremene ekonomske krize uzdrmaju cijeli svijet i dovode do siromašenja srednjeg sloja koji je najvažniji za ekonomsku stabilnost i razvoj zemlje.

Imajući sve navedeno u vidu očigledno je da je svaka država stavljena pred velike izazove pri postizanju sigurnosti svojih građana kao pojedinaca, ali i društva u cjelini. Da bi se postigla sigurnost društva potrebno je sustavno urediti posebne djelatnosti.

U istraživačkoj i naučnoj literaturi različito se prilazi sustavima sigurnosti što ima za rezultat i različite definicije sustava sigurnosti. Jedna od primjerenijih ovom radu je definicija koju daju Anton Grizold i suradnici „Sustav nacionalne sigurnosti danas u suštinskom smislu predstavlja sintezu svih podsustava u društvu, jer osigurava osnovne uvjete za opstanak i razvoj društva, kvalitete života i djelovanje u smjeru povećanja otpornosti društva i prirode od ugrožavanja, te otklanjanja posljedica, što ih prouzrokuju izvori ugrožavanja“²⁸

Sigurnosni sustav suvremene države optimalno povezuje dva dijela:

1. Funkcionalni (vrste i oblici sigurnosti)
2. Institucionalni, odnosno strukturalni (organizacija, nositelj aktivnosti i dr)

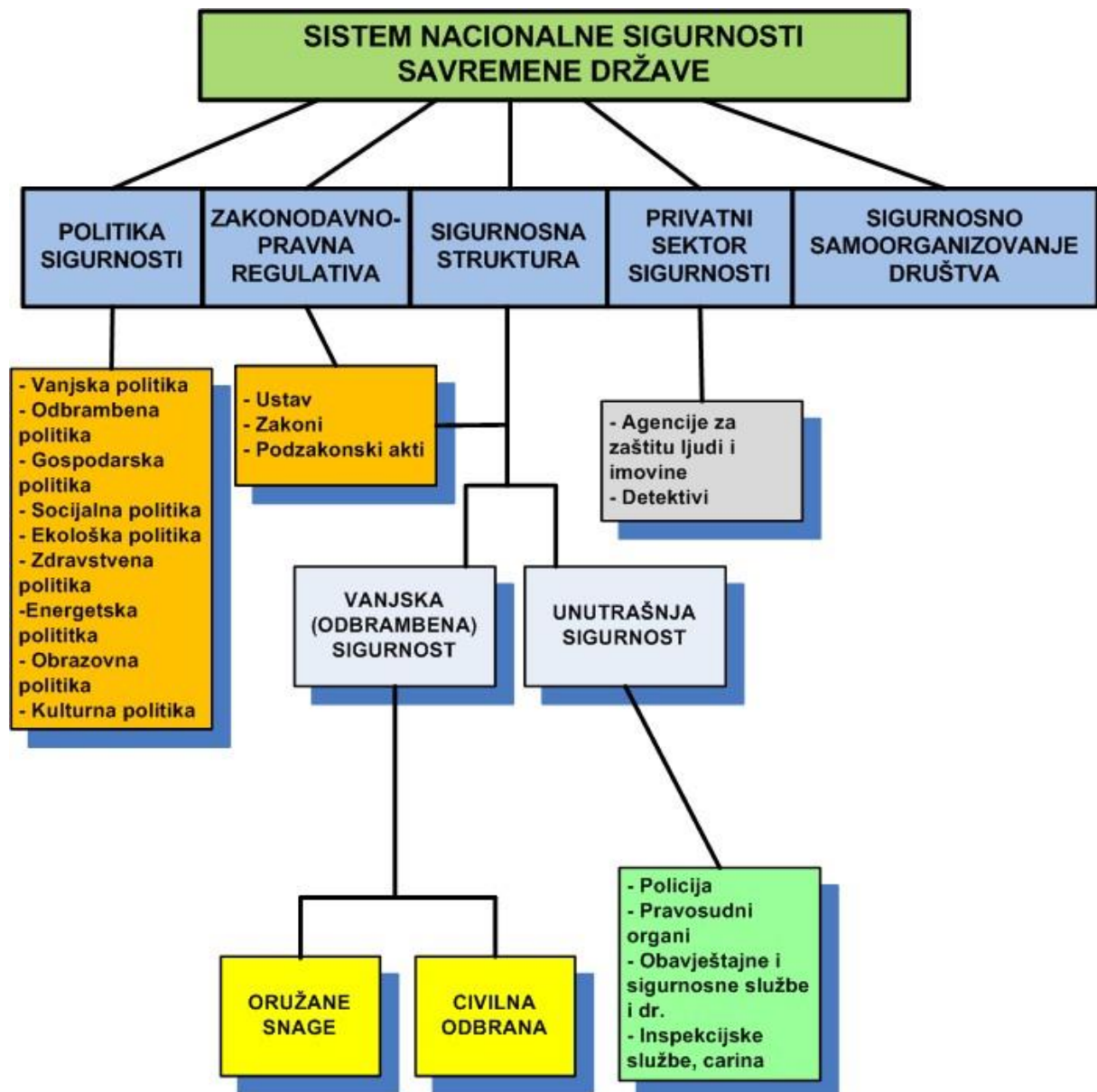
U sigurnosnoj strukturi suvremene države, u funkcionalnom smislu, načelno se može promatrati nacionalni obrambeni sustav (national defense system) namijenjen za obranu države od oružane agresije izvana, i nacionalni sigurnosni sistem (national security system), koji je složeniji jer podrazumijeva djelovanje cjelokupnog društva, države i svih uzajamno povezanih državnih institucija u cilju ostvarivanja sigurnosti društva, države i pojedinca.

Suvremeni sustav nacionalne sigurnosti u sebi objedinjuje sve podsustave društva, čime stvara temeljne uvjete za opstanak i razvoj društva, kvalitetu života kao i za djelovanje u

²⁸ Grizold Anton, Tatalović Siniša, Cvrtić Vlatko, *Suvremeni sistemi nacionalne sigurnosti*, Fakultet političkih nauka i Hrvatska udruga za međunarodne studije, Zagreb, 1999. godina, str. 9.

cilju povećanja otpornosti društva i prirode od ugrožavanja, te otklanjanje posljedica koje su nastale djelovanjem različitih subjekata ili procesa štetnih za nacionalnu sigurnost.

U temeljne elemente sustava nacionalne sigurnosti suvremene države spadaju: sigurnosna politika, sigurnosno pravna regulativa, sigurnosne strukture, institucije privatnog sektora sigurnosti, te sigurnosno samoorganiziranje civilnog društva.

Shema 1. Sustav sigurnosti suvremene države²⁹

²⁹ Vlastita obrada prema: Cikotić Selmo, *Sigurnosne pretpostavke Bosne i Hercegovine*, Sarajevo, 2010. godina, str. 175.-176.

Dosadašnje iskustvo ukazuje na to da svi elementi države imaju manju ili veću ulogu u sustavu sigurnosti suvremene države kao i različit stupanj učešća u borbi protiv različitih sigurnosnih prijetnji ili izazova.

Najvidljiviju ulogu u sustavu sigurnosti suvremene države imaju sigurnosne strukture. To su specijalizirani i profesionalno osposobljeni elementi sustava sigurnosti, koji imaju naglašenu instruktivnu, organizacijsku, koordinirajuću i inicirajuću ulogu, te osnovnu misiju da svojom ulogom omoguće svim strukturama društva i države da se, na najbolji način, suprotstave različitim sigurnosnim izazovima, bilo da su izazvani prirodnom katastrofom ili katastrofama uzrokovanim od strane čovjeka, ratom ili nekim drugim oblikom krizne situacije.³⁰

Sigurnosna politika u širem smislu se odnosi na način razmišljanja i definiranja stavova prema različitim prijetnjama u prirodi, društvu i među društvima. U užem smislu predstavlja skup svih mjera, djelatnosti i postupaka namijenjenih uspostavi i djelovanju sustava nacionalne sigurnosti. Sigurnosna politika u užem smislu stvara koncept mehanizama i sredstava kojim ostvaruje unutarnju i vanjsku sigurnost društva i predstavlja konkretizaciju sigurnosne politike u širem smislu.

Sigurnosna pravna regulativa obuhvaća ustavnu, zakonsku i podzakonsku materiju, koja sa gledišta ovlaštenja i odgovornosti propisuje i uređuje rad svih sigurnosnih struktura, kao i društva u cjelini u smislu funkcioniranja sustava sigurnosti i ostvarivanja funkcije sigurnosti države.

Pravna regulativa sustava sigurnosti obuhvaća ustav, odnosno njegove odredbe koje se odnose na sigurnost, zakone koji tretiraju tu materiju na nivou države, kao i sve podzakonske akte kojima se preciznije propisuje i uređuje funkcioniranje i rad pojedinih sigurnosnih struktura i funkcija.

Sigurnosna struktura je specifična za svaku pojedinačnu državu. Namijenjena je ostvarivanju sigurnosti na razini cjelokupnog društva. Najveći broj država ima dva zajednička elementa ove strukture - obrana i unutarnju sigurnost.

Oružane snage i civilna odbrana (dominantno civilna zaštita) predstavljaju temeljne elemente obrambene strukture.

Policija, obavještajne službe, inspeksijske službe, carina i drugi strukturni elementi formalne državne kontrole ostvaruju funkcije unutarnje sigurnosti.

³⁰ Cikotić Selmo, *Sigurnosne pretpostavke Bosne i Hercegovine*, Sarajevo, 2010. godina, str. 177.

Institucije **privatnog sektora sigurnosti** predstavljaju područje koje svjedoči o novim trendovima razvoja sigurnosnog sustava suvremene države. Obuhvaćaju različite privatne agencije koje se bave zaštitom ljudi i dobara te višestruke oblike detektivske djelatnosti. Ovo područje doživljava vrlo ozbiljan i brz razvoj kako u kvantitativnom tako i u kvalitativnom smislu, svjedoči o postojanju određene sfere u kojoj se događa svojevrsna privatizacija sigurnosti moderne države.

U **sigurnosno samoorganiziranje civilnog društva** spadaju različiti oblici spontanog sigurnosnog samoorganiziranja društvenih skupina (interesnih, prostornih i sl.) na temelju prirodnog prava svakog pojedinca na samoobranu, samozaštitu i samopomoć.

Može se zaključiti da je nacionalna obrana poseban dio, a nacionalna sigurnost opći dio (tj širi pojam).

Za razliku od koncepta sigurnosti koji je od okončanja Drugog svjetskog, pa sve do kraja „hladnog rata“ (1989. god.) bio sveden na koncept vojne moći – primarno izražen kroz veličinu i raspored oružanih snaga, suvremeni koncept sigurnosti je znatno širi. On predstavlja kooperacijski model nacionalne i međunarodne sigurnosti, zasnovan na suradnji i zajedničkim sigurnosnim interesima. U takvom cjelovitom shvaćanju sigurnosti vojna sigurnost je samo jedan od elemenata uspostavljanja višedimenzionalne nacionalne i međunarodne sigurnosti.

Složene, višedimenzionalne prijetnje i izvori ugrožavanja sigurnosti na globalnoj razini su znatno proširili i obim nacionalne sigurnosti.³¹

Manje vidljiv, a izuzetno važan instrument zaštite nacionalne sigurnosti su sigurnosne službe. Ove službe u suvremenoj državi moraju djelovati u skladu sa principima demokratskog društva uzimajući u obzir osnovna ljudska prava i slobode. Obavještajna služba je specijalizirana stručna i relativno samostalna služba koja kao dio državnog aparata, sa svojim sredstvima i metodama, djeluje kao sredstvo politike u realizaciji ciljeva.³²

Prema definiciji Mirsada Abazovića sigurnosne službe su „državni organi, institucije i agencije koje poduzimajući potrebne mjere i aktivnosti nastoje suzbiti i otkloniti sve oblike nesigurnosti i prijetnji (vojne, političke, društvene, ekonomske, ekološke i druge) i na taj način očuvati nezavisnost i integritet Bosne i Hercegovine i njenog ustavno - pravnog poretka, odnosno očuvati njenu unutarnju i vanjsku sigurnost i sigurnost njenih građana.“³³

³¹ Cikotić Selmo, *Sigurnosne pretpostavke Bosne i Hercegovine*, Sarajevo, 2010. godina, str. 177.-178.

³² Međed Mile, *Uloga i perspektiva razvoja obavještajne službe Bosne i Hercegovine*, Nezavisni univerzitet Banja Luka, 2012. godina, časopis SVAROG, br. 4, str. 147.

³³ Abazović Mirsad, D. *Državna bezbjednost*, Fakultet za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije, Sarajevo, 2012. godina, str. 26.-52.

2.3. SIGURNOSNA POLITIKA

U stručnoj literaturi se ne može izdvojiti jednu općeprihvaćenu definiciju sigurnosne politike i u tom smislu su se mnogi autori usmjerili na definiranje sigurnosne politike sa dva aspekta: u užem i u širem smislu. Tako Selmo Cikotić navodi da „Sigurnosna politika u širem smislu obuhvaća način razmišljanja i definiranja stavova prema različitim prijetnjama u prirodi, društvu i među društvima. U užem smislu, predstavlja skup svih mjera, djelatnosti i postupaka namijenjenih uspostavi i djelovanju sustava nacionalne sigurnosti. Sigurnosna politika, u užem smislu, stvara koncept mehanizama i sredstava kojim ostvaruje unutarnju i vanjsku sigurnost društva i predstavlja konkretizaciju sigurnosne politike u širem smislu.³⁴

Sigurnosna politika ključni je element za funkcioniranje države. Zemlje širom svijeta imaju svoje posebnosti pa tako i specifične sigurnosne faktore koji utječu na oblikovanje njihove nacionalne sigurnosne politike.

Prilikom izrade sigurnosne politike jedne države, prije svega je potrebno identificirati prijetnje. Stvarne prijetnje se ne mogu mjeriti, što predstavlja veliki problem. Ukoliko se nešto identificira kao prijetnja, a da to zapravo nije, može rezultirati poremećajima u društvu, s druge strane, ukoliko se neko pitanje ne kvalificira kao prijetnja to može umanjiti mogućnost da se na vrijeme izvrše pripreme za moguće poremećaje.³⁵

Suvremene države pri kreiranju nacionalne sigurnosne politike uzimaju u obzir suvremena civilizacijska dostignuća u svim oblastima kao i zaštitu ljudskih prava. U parlamentarnim demokracijama se oblikovanje i donošenje nacionalne sigurnosne politike provodi kroz parlamentarnu proceduru pa se konačan dokument o nacionalnoj sigurnosnoj politici prihvaća i usvaja u Parlamentu. Doneseni dokument predstavlja globalne okvire a subjekti sustava sigurnosti imaju različite uloge u realizaciji tih okvira.

Demokratska i pluralistička društva koja se temelje na vladavini prava, sigurnosnu politiku kreiraju na političkim, demokratskim i ustavno - pravnim osnovama. Tako izgrađene sigurnosne politike Ramo Masleša definira kao okvirni kompleks mjera i aktivnosti na političkom, ekonomskom, socijalnom, sigurnosnom, obrambenom planu kao i u drugim oblastima donesenim u skladu sa sadržajnom naučnom, stručno - operativnom i praktičnom analizom izvorišta ugroženosti čija se operacionalizacija odvija i usmjerava putem legitimnih podsistema u državi koji sa jasno preciziranim funkcijama, te poštujući načela ustavnosti i

³⁴ Cikotić Selmo, *Sigurnosne pretpostavke Bosne i Hercegovine*, Sarajevo, 2010. godina, str.177.

³⁵ Abazović Mirsad D., *Državna bezbjednost*, Fakultet za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije, Sarajevo, 2012. godine, str. 52.

zakonitosti svoje aktivnosti provode u skladu sa demokratskim vrijednostima društva, a sve u cilju zaštite vanjske i unutarnje sigurnosti društva.³⁶

Sigurnosna politika Bosne i Hercegovine je dokument koji svojim sadržajem predviđa potrebne političke, ekonomske, vojne i sve druge mjere koji su dužni poduzeti zakonodavni i izvršni organi vlasti, a u koje spadaju i sigurnosne službe Bosne i Hercegovine zbog preventivnog otklanjanja mogućih nestabilnosti, prijetnji i sukoba. Tim dokumentom se definira dugoročna i koherentna strategija, koja daje okvir i smjernice za izgradnju sustava, strukture i svih mehanizama neophodnih za efikasno djelovanje sektora sigurnosti.

Ovaj dokument u suštini procjenjuje sigurnosno okruženje, identificira izazove, rizike i prijetnje, te definira principe, elemente, interese i ciljeve koje država želi ostvariti u oblasti sigurnosti uz optimalno korištenje svih resursa koji joj stoje na raspolaganju, te u konačnici i određuje način njenog provođenja primjenom svih elemenata državne moći kako bi ostvarila mir, sigurnost i prosperitet svih njenih građana. Sigurnosna politika je okvir za organizirano provođenje mjera i aktivnosti na uspješnoj i dugotrajnoj zaštiti osnovnih i drugih vrijednosti. Osnovne vrijednosti koje proističu iz Ustava Bosne i Hercegovine su državni kontinuitet, suverenitet, politička neovisnost, teritorijalni integritet i međunarodni subjektivitet, ljudska prava i osnovne slobode građana, razvoj parlamentarne demokracije i slobodnih demokratskih izbora, vladavina prava, nacionalna ravnopravnost i pomirenje naroda, stabilan ekonomski razvoj u uvjetima slobode kretanja robe, usluga, kapitala, socijalna pravda i sigurnost, prirodno i kulturno bogatstvo, zdravstvena zaštita njenih građana, zdravi i stabilni ekološki uvjeti za život čovjeka i razvoj međunarodne regionalne suradnje.³⁷

Sigurnosna politika Bosne i Hercegovine predviđa potrebne političke, ekonomske, vojne i sve druge mjere koji su dužni poduzeti zakonodavni i izvršni organi vlasti, a u koje spadaju i sigurnosne službe Bosne i Hercegovine zbog preventivnog otklanjanja mogućih nestabilnosti, prijetnji i sukoba. U dokumentu Sigurnosne politike Bosne i Hercegovine naglašava se šest osnovnih principa potrebnih za efikasno djelovanje sigurnosnog sektora:

- *Princip pravne uređenosti* nalaže da pravna uređenost sigurnosnog koncepta mora biti primjerena objektivnim potrebama i postavljenim sigurnosnim ciljevima nesmetanog razvoja demokratskog društva.

³⁶ Masleša Ramo, *Teorije i sistemi sigurnosti*, „MAGISTRAT“, Sarajevo, 2001. godina. str. 144.

³⁷ Sigurnosna politika Bosne i Hercegovine dostupno na http://www.mod.gov.ba/slike2014/02.28.20_1_Sigurnosna%20politika%20BiH.pdf pristupljeno 7.12.2021. godine

• *Princip nedjeljivosti sigurnosti* ukazuje na interaktivne odnose u oblasti sigurnosti i potencira obavezu države Bosne i Hercegovine da preuzme odgovornost u održavanju unutarnje i vanjske sigurnosti i da u granicama svojih kapaciteta, kroz suradnju i partnerstvo sa drugim subjektima međunarodnih odnosa, aktivno doprinosi ukupnoj sigurnosti.

• *Princip sveobuhvatnosti u zaštiti vitalnih vrijednosti* ukazuje na neophodnu koordinaciju svih aktivnosti između već uspostavljenih mehanizama a po potrebi i odgovarajućih novih mehanizama unutar sustava sigurnosti radi pružanja sveobuhvatne i aktivne zaštite njenih društvenih vrijednosti i interesa.

• *Princip miroljubivosti i partnerstva* Bosna i Hercegovina je čvrsto uvjerenjena u mogućnost rješavanja svih otvorenih pitanja političkim i pravnim sredstvima i potencira demokratski dijalog država, zasnovan na principima jednakosti i suradnje.

• *Princip transparentnosti* potencira transparentnost i zakonitost u radu državnih institucija i službi, prema međunarodnim standardima, kroz uspostavu demokratske kontrole i nadzora u oblasti sigurnosti od strane zakonodavne i izvršne vlasti.

• *Princip otvorenosti za promjene* Kako je sigurnosni kontekst po sebi dinamičan, Sigurnosna politika je otvorena za doradu, kreiranje i prilagođavanje. Na ovo obavezuju moguće nagle i iznenadne prijetnje stanju sigurnosti u zemlji, regiji i svijetu.³⁸

Sigurnosna politika Bosne i Hercegovine obuhvaća sve segmente društveno - političkog uređenja i naglašava efikasnu i optimalnu upotrebu svih raspoloživih mehanizama, mjera, aktivnosti i resursa u cilju izgradnje sigurnog i stabilnog unutardržavnog uređenja.

Osnovne elemente Sigurnosne politike Bosne i Hercegovine čine vanjska, unutarnja, obrambena, socijalna i financijska politika, te demokratizacija i ljudska prava i zaštita čovjekove okoline. Svi ovi elementi čine važne segmente ukupne sigurnosne politike i nije moguće umanjiti značaj nijednog od njih u odnosu na ostale.

Vanjska politika Bosne i Hercegovine utvrđena je dokumentom: Opći pravci i prioriteta za provođenje vanjske politike Bosne i Hercegovine, donesenim od strane Predsjedništva BiH radi očuvanja i unapređenja trajnog mira, sigurnosti i stabilnog demokratskog sveukupnog državnog razvoja. Kroz reformske procese Bosna i Hercegovina je uspjela znatno umanjiti potrebu za korištenjem međunarodnih sigurnosnih mehanizama i danas samo koristi mehanizme EUFOR-a i Ureda Visokog predstavnika u Bosni i

³⁸ Sigurnosna politika Bosne i Hercegovine dostupno na http://www.mod.gov.ba/slike2014/02.28.20_1_Sigurnosna%20politika%20BiH.pdf pristupljeno 7.12.2021. godine

Hercegovini. Uz to Bosna i Hercegovina danas uspješno sudjeluje i ostvaruje zapažene rezultate u operacijama kolektivne sigurnosti na globalnom planu.³⁹

Opredjeljenje Bosne i Hercegovine za pristup i ulazak u Evropsku uniju zahtijeva provođenje reformi unutar sigurnosnog sektora i uspostavljanje čvrstih partnerskih odnosa sa susjednim državama. Ti partnerski odnosi prvenstveno se odnose na oblast nadzora i kontrole državnih granica radi efikasne borbe protiv prekograničnog kriminaliteta, terorizma, organiziranog kriminaliteta i ilegalnih migracija.

Unutarnja politika se ostvaruje kroz efikasno djelovanje zakonodavne, izvršne i sudske vlasti u okviru Ustavom utvrđenih nadležnosti. Ostvarivanje prava raseljenih osoba i izbjeglica, i unapređivanje i razvoj odnosa u privrednoj, finansijskoj, socijalnoj, zdravstvenoj, obrazovnoj, kulturnoj sferi, te razvoj civilnog društva doprinijet će ostvarivanju ciljeva unutarnje politike. S tim u vezi je i jačanje svih institucija države.

Subjekti unutarnje politike BiH će kontinuirano doprinositi institucionalnom i pravnom uobličavanju koji će sprečavati sve oblike nasilja i diskriminacije, posebno zasnovane na etničkoj i vjerskoj netrpeljivosti, promovirati toleranciju i uvažavanje kao poželjne društvene vrijednosti u skladu sa međunarodnim standardima. Posebno će promovirati tekovine antifašističke borbe i borbu protiv neofašizma.

Jedan od dijelova unutarnje politike svakako je i obavještajna politika koja je u svom operativnom dijelu dio sustava sigurnosti cijele države. U tom kontekstu obavještajna djelatnost i njena organiziranost u skladu sa ustavnopravnim rješenjima mora biti depolitizirana i u službi građana i institucija Bosne i Hercegovine, te neovisna od direktnog utjecaja političkih stranaka. Demokratska kontrola obavještajnih djelatnosti je trajni princip u ovoj oblasti. Obavještajna djelatnost mora poštivati europske standarde a posebno u vezi sa pitanjem zaštite podataka, efikasnog nadzora od strane parlamenta, te garantirati najviši stupanj ljudskih prava.

Realizacija reforme i unapređenje policijskog sustava, te unapređenje pravosudnog sustava i strukture, ostat će prioritet u cilju jačanja vladavine prava i unutarnje sigurnosti.

U ostvarivanju ciljeva unutarnje sigurnosti uspostavljaju se odnosi s okruženjem, što implicira uključenje u regionalne i euroatlantske inicijative i ispunjavanje preuzetih obaveza iz međunarodnih ugovora. Djelatnost organa i službi koje provode unutarnju politiku Bosne i Hercegovine kontinuirano će se usklađivati sa europskim standardima.

³⁹ Ibidem, str. 7.

Stručnom preventivnom postupanju nasuprot represije teži sigurnosni sustav svake demokratske zemlje pa i Bosne i Hercegovine, koja će na ovom postulatu zasnivati i svoju sigurnosnu politiku.

Sve ovo garantira da će Bosna i Hercegovina, bez većih teškoća, svoj sustav sigurnosti graditi suglasno euroatlantskim standardima.⁴⁰

Sigurnosna politika Bosne i Hercegovine naglašava važnost osnaživanja socijalne politike kroz obnavljanje sustava socijalne sigurnosti građana kao značajnog zadatka, pri čemu se treba fokusirati na osiguranje jednakog i jedinstvenog pristupa svim socijalnim pravima. Bosna i Hercegovina će omogućiti potpunu pokrivenost osnovnom zdravstvenom zaštitom na cijeloj teritoriji, posebno imajući u vidu ugrožene kategorije. Kontrola sigurnosti hrane i vode, kao javno zdravstveno pitanje, bit će provedena i praćena u skladu s europskim standardima.

Bosna i Hercegovina je u okviru europskog integracijskog procesa obvezna prihvatiti potpuno nove standarde u oblasti socijalne politike (ratifikacija Europske revidirane socijalne povelje i Povelje o socijalnoj zaštiti).

Bosna i Hercegovina će donijeti socijalnu strategiju kojom se utvrđuju osnovi socijalne politike.

U narednom periodu bit će potrebno reformirati i mobilizirati sve resurse iz oblasti socijalne zaštite jer je socijalna sigurnost osnovni preduvjet za stabilan i demokratski razvoj društva.

Kako bi se osigurao prosperitet građana, potrebno je reformirati u cjelini socijalne službe i pojačati njihov resurs, definirati konkretnije mjere za borbu protiv siromaštva, utvrditi mjere za zaštitu posebno rizičnih socijalnih grupa, utvrditi mjere za zaštitu žrtava nasilja i žrtava u kaznenim stvarima, definirati mjere za suzbijanje svih oblika nasilja u društvu, te definirati mjere za osiguranje jednakog i jedinstvenog pristupa svim socijalnim pravima.⁴¹

Ekonomska situacija u svakoj zemlji izravno utječe na sigurnost te zemlje. S druge strane zbog današnje globalne ekonomske povezanosti ekonomski problemi jedne zemlje nisu samo prijetnja sigurnosti te zemlje, već predstavljaju prijetnju kolektivnoj sigurnosti.

Bosna i Hercegovina istodobno prolazi kroz fazu tranzicije i poslijeratne rekonstrukcije. Procesom tranzicije treba se stvoriti jedinstveni ekonomski prostor u Bosni i Hercegovini, ali se istodobno potiče regionalne i europske integracije. Dovršenjem toga

⁴⁰ Ibidem, str. 9.

⁴¹ Ibidem, str. 12. i 13.

procesa u Bosni i Hercegovini će se u potpunosti usvojiti demokratske vrijednosti i vrijednosti otvorenog tržišnog kapitalizma.

Za provođenje ekonomskih reformi i stvaranje samoodržive ekonomije poseban značaj ima razvijanje i provođenje strategije ekonomskog razvoja Bosne i Hercegovine – poduzetničko društvo, strategije razvoja poljoprivrede, strategije razvoja elektroenergetike, strategije razvoja transporta, strategije borbe protiv siromaštva, strategije razvoja informacijsko komunikacijskih tehnologija.

Provođenje ekonomskih i financijskih reformi, donošenje odgovarajućih zakona u skladu s europskim standardima doprinijet će stabilnoj ekonomskoj i financijskoj situaciji u Bosni i Hercegovini. Potrebno je unaprijediti financijsku disciplinu i odgovornost u procedurama planiranja i trošenja sredstava budžeta.⁴²

U pogledu zaštite čovjekove okoline važno je istaknuti da je onečišćenje okoliša globalni problem. Razina onečišćenja i klimatske promjene koje su dijelom posljedica nekontroliranog industrijskog razvoja, doveli su do određenih globalnih dogovora o poduzimanju mjera čiji je cilj smanjiti onečišćenje i ublažiti klimatske promjene.

Zaštita okoliša i održanje kvalitete flore i faune, zraka i vode je problem s kojim se danas suočava čovječanstvo, pa zato traži i hitno postupanje. Iako se zaštita čovjekove okoline odnosi se na poslove zaštite vodnih resursa, zraka, zemljišta i biljnog materijala, ona uz to predstavlja i veoma važno političko i sigurnosno pitanje.

Kvaliteta prirodnih i antropološki stvorenih vrijednosti na malom prostoru određuje i kvalitetu životne sredine. Obaveza je svake države, pa tako i Bosne i Hercegovine, stvarati uvjete za donošenje i provedbu mjera kojima bi se zaustavilo uništavanje prirode, zaštitilo zdravlje ljudi i pojačala sigurnost. Pravo na očuvanje okoline i čovjekove životne sredine je istodobno interes građana i obaveza Bosne i Hercegovine u međunarodnoj zajednici.

Od davnina je poznato da je područje Bosne i Hercegovine izuzetno bogato prirodnim resursima pa je u prijeratnoj Bosni i Hercegovini provedena intenzivna industrijalizacija i razvoj energetskog sektora. Pri tomu je došlo i do nepovoljnih utjecaja na okoliš. Neka industrijska postrojenja su za vrijeme rata devastirana i određen broj njih nije više započinjao s radom. Iako je time učinjen i pozitivni pomak u smislu odustajanja od „prljavih industrija“, s druge strane došlo je do povećanja nesigurnosti zbog slabljenja ekonomske moći stanovništva. Iz toga razloga može se reći da realna potreba za intenzivnijim poslijeratnim razvojem Bosne i Hercegovine nosi i realnu opasnost od dodatnog ugrožavanja okoline. U

⁴² Ibidem, str. 13. i 14.

tom smislu potrebno je racionalno koristiti prirodne resurse (vode, šume, kamenolomi i pješčare), racionalno koristiti kemijska sredstva u poljoprivredi te onemogućiti gradnju na poljoprivrednom zemljištu, provoditi mjere za smanjenje zagađenja vode, zemljišta i zraka.

Bosna i Hercegovina posjeduje veliki broj obilnih i čistih vodnih resursa, ali su prisutni izazovi u pogledu kvalitete vode u prostornoj distribuciji u različitim godišnjim dobima.

Pojačano poljoprivredno, industrijsko i urbano korištenje stvara vještačku nepovoljnost kod vodnih resursa. Eksploataciju vodenih resursa treba vršiti na način i pod uvjetima da se osigura biološka i privredna funkcija voda, kao i zaštita od voda (poplave u dolinama rijeka, bujični vodotoci, erozije zemljišta i visoki nivoi podzemnih voda).

Problemi oko sakupljanja otpada, neadekvatno odlaganje ili uništavanje opasnog medicinskog ili vojnog otpada mogu ozbiljno ugrožavati sigurnost životne sredine. Nužno je cjelovito sagledati potencijalnu mogućnost nuklearnog otpada na teritoriju BiH.

U cilju stvaranja sredine koja je fizički sigurna za povratak izbjeglica i raseljenih osoba potrebno je osigurati financijsku podršku intenzivnijem procesu deminiranja.

Institucionalno jačanje kapaciteta zaduženih za planiranja i inspekcije u ovoj oblasti doprinijet će unapređenju i očuvanju čovjekove životne sredine i sprečavanju nesreća većih razmjera.⁴³

U pogledu demokratizacije i ljudskih prava Bosna i Hercegovina bilježi stalni napredak. Prihvativši osnovne međunarodne instrumente koji reguliraju zaštitu ljudskih prava i sloboda i uključivši većinu tih standarda u Ustav, Bosna i Hercegovina je preuzela i obavezu da implementira odgovarajuće mjere s ciljem podizanja standarda zaštite osnovnih ljudskih prava i sloboda, među kojima je jedan od osnovnih principa pravo na osobnu slobodu i sigurnost.

Zbog brzih i dinamičnih promjena kojima je izložena Bosna i Hercegovina poseban izazov predstavlja pitanje pojedinačne i kolektivne sigurnosti. U tom smislu nužno je izgraditi i unaprijediti pravni okvir koji bi omogućio nazor i reakciju nadležnih institucija kako bi se onemogućile povrede ljudskih prava. Aktivnosti nadležnih institucija, posebno sigurnosnih, moraju uključivati poštivanje osnovnog principa zaštite ljudskih prava i principa zabrane diskriminacije. Ovim principom se osigurava pojedincu jednakost pred zakonom, eliminira bilo koji oblik diskriminacije i osigurava najviši standard zaštite i vladavine prava.

⁴³ Ibidem, str. 16. i 17.

Za osiguranje potrebne razine sigurnosti građana u demokratskom društvu nužno je postići efikasan rad administracije, sudstva i policije. U tom smislu potrebno je omogućiti pravedna suđenja, princip ravnopravnog zastupanja pred sudom, prihvatljivost dokaza, neovisan i nepristran sud, suđenje u razumnom roku, pravo na akuzatorno saslušanje, pravo na pristup sudu, poštivanje osnovnih principa u krivičnom postupku, pretpostavke nevinosti, pravo na besplatnu pravnu pomoć i poštivanje dodatnih garancija koje se odnose na hapšenje, razloge za hapšenje, pritvor i određene faze kaznene istrage.

Kako bi se implementirali navedeni standardi u Bosni i Hercegovini je provedena reforma pravosudnog sustava, koja je donijela nove i usklađene zakone iz oblasti kaznenog i upravnog prava i na svim nivoima vlasti izvršila ponovno imenovanje sudaca i tužilaca, restrukturiranje, odnosno smanjenje broja sudova i tužiteljstava i uspostavila centre za pružanje obuke pravosuđu i tužiteljstvu.

Građani BiH imaju pristup Sudu za ljudska prava u Strasbourgu, čime je zaštita ljudskih prava pred sudovima ojačana, a vlasti u BiH imaju veću odgovornost zbog mogućih finansijskih posljedica po osnovu odluka Europskog suda koje mogu utjecati na ukupnu finansijsku sigurnost BiH.

Sud i Tužiteljstvo BiH započeli su s procesuiranjem velikog broja kaznenih slučajeva, uključujući i one koji se odnose na organizirani kriminalitet, trgovinu ljudima i ratne zločine, što utječe na jačanje povjerenja i sigurnosti građana. Donijet je i Zakon o nestalim osobama na osnovu kojeg je formiran Institut za nestale osobe koji će objedinjavati aktivnosti na traženju nestalih i omogućiti ostvarivanje i zaštitu ljudskih prava njihovih porodica.

Bosna i Hercegovina nije donijela strategiju reforme zatvorskog sustava, što može biti potencijalni sigurnosni rizik naročito u vezi s adekvatnom zaštitom ljudskih prava, ali i sigurnošću ostalih građana u BiH.

Povratak raseljenih osoba i izbjeglica, gledano u cjelini, je zadovoljavajući, ali se ne mogu isključiti pojedinačni slučajevi diskriminacije na nacionalnoj osnovi. Sigurnost povratnika, efikasnost povrata imovine, ograničene socijalne i ekonomske mogućnosti predstavljaju prepreku za održiv povratak. Opstrukcija zapošljavanja pripadnika svih etničkih grupa u ranijim mjestima življenja utječe na rezultate i sigurnost povratka.

Borba protiv nasilja i zloupotrebe droga, suzbijanje maloljetničke delinkvencije i zaštita žrtava svih oblika nasilja u društvu podrazumijeva nove standarde zaštite. Na nivou Bosne i Hercegovine potrebno je sustavno razvijati i institucionalno povezivati aktivnosti svih

državnih organa, uključujući i sigurnosne, koje se odnose na prevenciju i rad sa žrtvama iz ovih oblasti.⁴⁴

Ovdje valja naglasiti da postoji uzajamna povezanost strategije i politike. Sigurnosna politika neke zemlje temelji se na političkim strateškim opredjeljenjima i ciljevima, a s druge strane operacionalizacija sigurnosne politike temelji se na sigurnosnoj strategiji. Riječ strategija potiče od grčke riječi *στρατος* (*stratos*) što znači *vojska* i riječi *οδηγω* (*odigo*) što znači: *vodim*.

Kako navodi Ramo Masleša ne postoji univerzalna strategija za sve oblasti, niti postoje jedinstveni kriteriji i principi po kojima bi se u svim konfliktnim situacijama mogla provoditi strategija. Svaka pojedinačna situacija nalaže poseban pristup i konkretno djelovanje. Na temelju strategije se izabiru vrijeme, prostor, uvjeti i mogućnosti, metode i sredstva koja su primjerena složenosti sigurnosnih problema. Nužna je interakcija i koordinacija na svim nivoima i primjena odgovarajućih metoda i sredstava za ostvarenje planiranih ciljeva na političkoj ravnini. Ti politički ciljevi se ne mogu postići bez odgovarajuće sigurnosne politike i strategije koju su dužni provoditi za to uspostavljeni organi i institucije u državi.⁴⁵

Kao najbitnija metoda sigurnosne strategije može se izdvojiti strategijsko prognoziranje. „Kvalitetno strategijsko razmišljanje i prognoziranje pruža mogućnost da se na ispravan način razmatraju svi aspekti sigurnosnih operacija sa mogućim iznenađenjima, te pravovremen izbor alternativnih rješenja, kako ne bi došlo do usložnjavanja stanja iz oblasti sigurnosti. Zbog toga se zahtjeva plansko i sustavno analiziranje, praćenje i blagovremeno uočavanje sigurnosnih pojava, efekti koji se postižu planiranim mjerama, kao i kvaliteta poduzetih preventivno represivnih mjera.“ Iznalaženje najboljih metoda mora biti stalni zadatak u službama sigurnosti.⁴⁶

2.6. ROD I SIGURNOST

Iako se kroz dosadašnji razvoj čovječanstva mijenjao pogled i stavovi o ulozi žena u izgradnji sustava sigurnosti, te su promjene bile vrlo spore i uvijek su nailazile na otpor, tako

⁴⁴ Ibidem, str. 14. – 16.

⁴⁵ Masleša Ramo, *Teorije i sistemi sigurnosti*, „MAGISTRAT“, Sarajevo 2001.godina, str. 145.-146.

⁴⁶ Ibidem, str. 158.

da su dugo vremena muškarci u odnosu na žene imali monopol u pogledu pružanja sigurnosti drugima.

U prvobitnoj podjeli uloga i dužnosti muškarci su zbog svojih fizičkih karakteristika obavljali teže fizičke napore, lov i borbu. Uspjeh u borbi je značio i opstanak plemena pa se samim tim uz borbu vezivao i pojam junaštva. Doživljavanje borbe kao junačkog čina ukorijenilo se u društvenoj percepciji i traje od prvih civilizacija pa do danas kroz stav da je borba za svoj narod i za svoju državu junački čin, a nerijetko se žrtvovanje vlastitog života u toj borbi ističe kao najviši oblik domoljublja.

Ako se za sudionike u borbi veže pojam junaštva to će im se lakše pripisati zasluge pa time i veća prava. S druge strane kroz usmjerenost na zaslužne neizbježno će svi oni koji ne sudjeluju u samoj borbi biti gurnuti u drugi plan, pa će u konačnici biti i manje važni čime će im pripadati i manja prava. Ako je netko odbio ići u borbu imao je manja prava.

Međutim što ako neko nema pravo ići u borbu pa mu se zbog toga što nije sudjelovao u borbi umanjuju prava? To se kroz prošlost događalo ženama. Smrt u borbi ili barem časna smrt vojnika bila je počast za koju se žene nisu mogle ni natjecati. Najveći dio poznate povijesti čovječanstva obilježio je stav da sve djelatnosti koje se odnose na borbu, vojnu službu i sigurnosne poslove spadaju u muške dužnosti i žene nemaju što tražiti u tim djelatnostima. Ipak suvremeno društvo svjesno je da takvi stavovi diskriminiraju oko 50% populacije i da se, rodno gledano, jednom rodu uskraćuju prava koja ima drugi rod tako raste i svijest da se žene trebaju uključiti u sustav sigurnosti.

Morfološke razlike među spolovima su dugo bile argument neadekvatnosti ženskog angažmana u sigurnosnim poslovima. Te razlike nisu zanemarive i upravo one daju osnovu za identifikaciju koje od tih razlika mogu biti od presudne važnosti u nekim važnim situacijama. Iz toga razloga ne treba ih izbjegavati ili zauzimati stav da su te razlike nevažne. Upravo suprotno, treba ih što bolje razumjeti i uvažavati, posebno u pravovaljanom i uspješnom planiranju i programiranju svih aktivnosti gdje su uključena oba spola.

Kako navode Marija Jagić i Daniela Jagić testovima koje je proveo Kimura 2002. ispitivane su kognitivne sposobnosti među spolovima. "Glavne spolne razlike u kognitivnom funkcioniranju su se vidjele kao razlike u pojedinim intelektualnim sposobnostima, a ne kroz razlike u inteligenciji općenito. Veće preklapanje rezultata muškaraca i žena značilo je manje razlike između tih dviju skupina. Pokazalo se da je nepouzdan predviđati nečiji rezultat na određenom testu samo na osnovi spola. Razlike obuhvaćaju (prema Kimura, 2002.):

- Spacijalne (prostorne) sposobnosti – vizuospacijalna kognicija - spolne razlike na testovima (papir-olovka), mentalne rotacije složenih likova su najjače (muškarci postižu

značajno bolje rezultate); potpuno različit prostorni zadatak u kojem su žene, u prosjeku bolje, je zadatak pronalaženja koji su predmeti zamijenili mjesta (iz pamćenja) – žene češće od muškaraca koriste *ključeve* (orijentire) u navigaciji (upadljiv predmet ili prirodnu značajku u nekom kraju), dok muškarci češće koriste geometrijske *ključeve* tj pravce kretanja.

- Matematičke sposobnosti: školske ocjene na testovima iz matematike ne upućuju na spolne razlike, odnosno djevojčice pokazuju bolje rezultate – međutim kada se postavi zadatak koji nije jednostavna varijacija prije naučenih pravila i problema (matematičko rezoniranje) javljaju se konzistentne spolne razlike u korist muškaraca; na zadacima računanja žene su bolje. Prednost muškaraca raste s rastom složenosti problemskih zadataka.

- Verbalne sposobnosti: iako je popularno mišljenje da su žene bolje u većini verbalnih zadataka, to nije u potpunosti točno. Naime, razlike se pokazuju primarno na testovima verbalnog pamćenja (dosjećanja materijala koji uključuje riječi) i verbalne fluentnosti, ali ne i na testovima rječnika ili verbalnog rezoniranja; najveći se efekt pokazuje upravo na testovima verbalnog pamćenja.

- Perceptivne sposobnosti: žene u prosjeku postižu bolje rezultate na zadacima brzog povezivanja ili identifikacije određenih podražaja, što se naziva perceptivnom brzinom – međutim, razlike između muškaraca i žena su u prosjeku male.

- Motorne vještine: prednost muškaraca ne ovisi samo o njihovoj većoj snazi ili većoj sportskoj aktivnosti, već ovisi o točnoj koordinaciji prostornih ciljeva s pokretima ruku velike amplitude – dakle radi se o posebnim kognitivnim sposobnostima, a ne o pukoj tjelesnoj snazi. Žene su, s druge strane, bolje na zadacima koji zahtijevaju fine motoričke vještine (pokreti ruku male amplitude).⁴⁷

Tradicionalni, konzervativni stavovi sve više popuštaju i postaje jasno da rod nije odrednica sigurnosti. Danas sigurnost postaje dobrobit koja mora biti pružena svima, pojedincu nije bitno je li ga od vanjskog napada obranio vojnik ili vojnkinja, ili je li teroristu spriječio policajac ili policajka.

Evolucija je utjecala na različitost žene i muškarca, pa se muškost povezuje uz agresiju, fizičku snagu, nadmoć, silu, utrku u naoružanju i rat, a ženskost se povezuje uz miroljubivost, promišljene postupke, smirenost i odmjerenu težnju miru. U tom kontekstu može se reći da za razliku od muškog koji za temelj sigurnosti preferira stanje rata,

⁴⁷ Marija Jagić, Daniela Jagić, Uloga žene u vojnoj službi (stvarnost ili imaginacija) u: *Zbornik radova 17. ljetne škole kineziologa Republike Hrvatske* / Neljak, Boris (ur.). Hrvatski kineziološki savez, Poreč, 2008. godina str. 506. dostupno na: <https://pdfslide.net/reader/f/uloga-zene-u-vojnoj-sluzbi-stvarnost-ili-imaginacija> pristupljeno 11.12. 2021. godine

nasilja i agresije, ženski rod u dimenziji sigurnosti favorizira stanje mira kao temelj sigurnosti.

Sigurnost ne poznaje boju, rod, rasu, nacionalnost. Ono što sigurnost poznaje jest mir, odnosno očuvanje mira. Cilj koji se postavlja je dokazati da u sigurnosti ključnu ulogu može igrati žena, što je u prošlosti bilo nezamislivo, a danas predstavlja realnost koja se suočava s negiranjem i ignoriranjem uključenosti žene u polje sigurnosti.⁴⁸

Žene će postizanjem ravnopravnosti u sferi sigurnost, biti u mogućnosti da, zajedno s muškim kolegama, sudjeluju i u ključnim sigurnosnim i obrambenim izazovima. Sva poboljšanja na tom polju značit će pomake u smjeru postizanja rodne ravnopravnosti tj. ravnopravnu vidljivost i učešće oba pola u svim sferama javnog i privatnog života te promociju punog učešća žena i muškaraca u društvu. Stvaranjem osjećaja sigurnosti za grupu unutar društva poboljšava se sigurnost cijelog društva, a naročito kada je riječ o grupi koja čini polovinu populacije.

2.7. REFORMA SIGURNOSNOG SEKTORA U BIH – REFORMA POLICIJE

Reforma sigurnosnog sektora se može definirati kao „proces prilagodbe aktera sigurnosti na političke i organizacijske zahtjeve transformacije“.⁴⁹ Takav reformiran sigurnosni sektor u okvirima demokratske vladavine efikasno i efektno pruža sigurnost za ljude i državu. Pojednostavljeno rečeno kroz reforme sigurnosnog sektora nastoji se postići najefikasniji i najkvalitetniji odnos između sigurnosti, demokratske kontrole i razvoja, tj. kreirati sigurnosno okruženje pogodno za društveni razvoj, te poštivanje ljudskih prava i razvoj demokracije.

Od vremena potpisivanja Dejtonskog mirovnog sporazuma započet jer niz procesa usmjerenih na izgradnju stabilne i prosperitetne države. Procese su provodile domaće institucije uz pomoć i podršku međunarodnih tijela. U pojedinim fazama pokrenute su i različite reforme među kojima i reforma u oblasti sigurnosnog sektora. To je prije svega značilo izmjene i dopune zakona, kao i donošenje novih zakonskih okvira, prestrukturiranje postojećih snaga, definiranje njihovih nadležnosti, prijenos ovlasti i utvrđivanje novih načina rada institucija.

⁴⁸ Arsenijević Damir i Flessenkemper Tobias, *Kojeg je roda sigurnost*, Sarajevski otvoreni centar, 2013. godina, str.23.

⁴⁹ Grizold Anton, Tatalović Siniša, Cvrtić Vlatko, *Suvremeni sistemi nacionalne sigurnosti*, Fakultet političkih nauka i Hrvatska udruga za međunarodne studije, Zagreb, 1999. godina, str. 9.

U oblasti sigurnosti bila je najuspješnija reforma obavještajnog sektora, a također je uspješno provedena i reforma obrambenog sektora. Najslabiji napredak u reformama je reforma policijskih snaga. Slab napredak u tom dijelu usporio je i ukupni napredak Bosne i Hercegovine na stabilizaciji i pridruživanju Bosne i Hercegovine Europskoj uniji.

Osnovni cilj reforme policije bio je zaštita ljudskih prava i sloboda i povećanje osjećaja sigurnosti kod građana i građanki u sklopu procesa demokratizacije Bosne i Hercegovine. U demokratskom društvu uloga policije vidljiva je kroz održavanje javnog reda i mira, prevenciju i represiju kriminala, zaštitu osnovnih prava i sloboda i bilo kakav drugi vid koordiniranih aktivnosti sa građankama i građanima. Policija u tranzicijskim državama, u koje spada i Bosna i Hercegovina predstavlja važnu komponentu sigurnosnog sektora.

Proces reforme policije se sastojao iz nekoliko faza koje su nažalost predstavljale male korake napretka u reorganizaciji i restrukturiranju policijskih struktura i njihovog djelovanja u Bosni i Hercegovini.

U okviru prve reforme policijskih snaga u Bosni i Hercegovini primarni cilj bio je smanjiti broj pripadnika policijskih snaga, uspostaviti policijske organizacijske strukture na nivou entitetskih MUP-ova, policije Distrikta Brčko Bosne i Hercegovine i deset kantonalnih MUP-ova te izvršiti međunarodnu sigurnosnu provjeru postojećih kadrova unutar policijskih struktura. Proces se nije odvijao jednakom dinamikom unutar entiteta, naročito u Republici Srpskoj. Usprkos tome 1997. godine formirana je prva multietnička policija na prostoru Bosne i Hercegovine i to Policija Distrikta Brčko BiH (PBD BiH).

Također, uz pomoć međunarodne zajednice izvršena je reforma koja se tiče smanjenja „ratnog kontingenta od 40.000 policijskih pripadnika na oko 16.000 i to: 9.275 u Federaciji BiH i 6.297 u Republici Srpskoj i 269 u Brčko distriktu Bosne i Hercegovine.⁵⁰

Svaka policija je odgovarala odvojenim vladama (entiteta, distrikta ili kantona) i djelovala u skladu sa složenim normama tih vlada. Takva decentralizacija policije je bila znatno statična za operativni rad policije, a nesigurna za sveopći ambijent življenja. Međutim, u tome periodu sama fragmentiranost policije nije bila u fokusu procesa reformi, obzirom da je fokus reforme u tome periodu bio zasnovan na suštinu policijskog operativnog rada.

Nakon smanjenja broja policijskih službenika, slijedile su reforme policijske obuke pa je 1998. godine u Federaciji Bosne i Hercegovine u Sarajevu započela s radom Policijska akademija Federalnog ministarstva unutarnjih poslova, koja je postala osnovna institucija za stručno osposobljavanje i školovanje policijskih službenika, ali i drugih sigurnosnih

⁵⁰ Smajić Mirza, *Međunarodne organizacije i sigurnost Bosne i Hercegovine u postdejtonskom periodu*, Dobra knjiga, Sarajevo, 2011. godina, str. 288.

organizacija, a ukinuta je Srednja policijska škola unutarnjih poslova. U Republici Srpskoj otvara se Centar za obrazovanje kadrova unutarnjih poslova, u čijem sastavu se 1995. godine osniva i Viša škola unutarnjih poslova, koja se 2002. godine transformira u Visoku školu unutarnjih poslova, a Centar se transformira u Upravu za policijsko obrazovanje pri Ministarstvu unutarnjih poslova Republike Srpske. Pored toga, u Banja Luci se 1999. godine formira i Policijska akademija.

Početkom 1999. godine Ured visokog predstavnika je podnio inicijativu za osnivanje državne granične službe, koja nije zaživjela zbog političkih neslaganja sve do 13. 1. 2000. kada visoki predstavnik uspostavlja Državnu graničnu službu BiH na temelju Zakona o Državnoj graničnoj službi. Datum okončanja preuzimanja poslova nazora i kontrole granica Bosne i Hercegovine je 30. 9. 2002. godine kada se aktivirala Jedinica granične policije Strmica.

Tijekom 2002. godine OHR i UN-ova Misija u BiH su sačinile pravni okvir za Državnu agenciju za istrage i zaštitu (SIPA). Iste godine SIPA postaje aktivna, ali s nedostatkom ljudskih resursa. Krajem 2002. godine osniva se i Ministarstvo sigurnosti BiH koje postaje operativno 2003. godine.

Procesi reformi, u tom periodu su zahtijevali veću profesionalizaciju i veću depolitizaciju policije, što je IPTF djelomično riješio postavljanjem ravnatelja policije u entitetima BiH koji nisu imali političku funkciju. Pozitivno poboljšanje u tom periodu se ogleda u uključivanju manjina u policijske strukture i težnji k rodnoj ravnopravnosti, ali s naznakom da je potreban veći napredak.

U ovom periodu karakteristične su brojne manjkavosti procesa reformi kao što je ogromni administrativni aparat i nedostatak organizacije policijskog menadžmenta. Kao jedan od pokazatelja nedostataka reforme u ovome periodu je broj zaposlenih policijskih službenika (17.000 tijekom 2002. godine, te još i administrativno osoblje uposlano u raznim policijskim strukturama). Nedostatak je bio i nepostojanje precizno definirane strategije i ciljeva policijskih struktura. Ti nedostaci su bili svojevrsni alibi za neefikasno korištenje resursa koji su bili namijenjeni policijskim agencijama.⁵¹

Značajne inicijative za reforme policije započete su 2003. godine aktiviranjem Policijske misije Europske unije (EUPM) u BiH. U tom periodu postojalo je 15 policijskih agencija u BiH. Zakon o Državnoj agenciji za istrage i zaštitu kojom je SIPA pravno

⁵¹ Buljubašić Mirza (2016): Europeizacija policije u Bosni i Hercegovini, dostupno na <https://eu-monitoring.ba/europeizacija-policije-u-bosni-i-hercegovini/> pristupljeno 27.11.2021. godine

naslijedila Državnu agenciju za informacije i zaštitu donesen je 2004. godine., pa je na taj način SIPA postala prva agencija koja svoju nadležnost ostvaruje na teritoriji cijele BiH.

Europska komisija je započela u svibnju 2004. godine izradu prijedloga za reformu policije. Cilj reforme bio je organizirati policijske organizacije za borbu protiv terorizma i organiziranog kriminala, te aktiviranje na radu u području ratnih zločina. Komisija je u prosincu 2004. godine završila prijedlog za reformu policije koji je, između ostalog, predlagao ujednačavanje ljudskih i ekonomskih kapaciteta, ali je prijedlog odbijen u travnju 2005. godine kada je Narodna skupština Republike Srpske odbacila taj prijedlog reforme policije.

Slijedeća faza odvijala se u periodu travanj–srpanj 2005. godine kroz pregovore lidera političkih stranaka o prijedlogu pri čemu je Europska komisija postavila minimalne uvjete za reformu; državna ovlaštenja za sva budžetska i zakonodavna policijska pitanja, funkcionalne oblasti policijskih nadležnosti i nemiješanje politike u operativne aktivnosti policije. Nakon brojnih pregovora i ova faza reforme je završena bezuspješno, pa je tadašnji visoki predstavnik osnovao Komisiju za restrukturiranje policije.

Usljedio je niz unutar institucionalni pregovori, odnosno sastanci predstavnika vlada entiteta, distrikta i kantona. Iako je u ovome periodu postignut dogovor o ključnim pitanjima reforme, ona nikada nije provedena. Tek sredinom listopada 2005. godine su skupštine oba entiteta prihvatile Sporazum o reformi policije BiH nakon čega su uslijedili pregovori o stabilizaciji i pridruživanju EU sa Bosnom i Hercegovinom.

U slijedećoj fazi reforme policije osnivana je Direkcija za reformu policije od strane Vijeća ministara BiH. Upravni odbor Direkcije za reformu policije, koji broji 12 članova u kojem su ravnopravno raspoređeni predstavnici konstitutivnih naroda, većinom glasova usvojio je mišljenje o modelu organiziranja policije u BiH kojim je predviđena nadležnost države za financije i zakonodavstvo, a nadležnost operativnog rada bi, prema modelu, pripadala lokalnim policijama. Nakon toga dolazi do nesuglasica sa Vladom RS-a i predstavnicima Direkcije iz RS-a koji ovakav model nisu prihvatili. Direkcija za reformu policije je 14. prosinca 2006. uspostavila Prijedlog reforme policije bez suglasnosti RS-a kojim su završeni pregovori o Stabilizaciji i pridruživanju između BiH i EU. Tijekom 2006. godine u sklopu reformi postajala je potreba da se na državni nivo smjesti Služba za poslove sa strancima.⁵²

⁵² Buljubašić Mirza (2016): Europeizacija policije u Bosni i Hercegovini, dostupno na <https://eu-monitoring.ba/europeizacija-policije-u-bosni-i-hercegovini/> pristupljeno 27.11.2021. godine

Sastankom 12 parlamentarnih stranaka započeta je u veljači 2007. godine slijedeća faza reforme policije Pregovori su rezultirali neuspjehom zbog neusaglašenog stava političara iz RS-a i FBiH uslijed čega je BiH propustila šansu parafirati Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju.

Slijedeću fazu potaknuo je prijedlog Visokog predstavnika kojega su lideri iz FBiH odbili u kolovozu 2007. godine, pa je OHR u listopadu 2007. godine priopćio kako se međunarodna zajednica više neće aktivno baviti reformom policije u BiH, sve dok ne vidi da su domaći političari spremni pokazati istu mjeru ozbiljnosti. Kao reakcija na OHR pojavila se Mostarska deklaracija gdje lideri šest vodećih političkih stranaka potpisuju zalaganje za reformu policije u cilju nastavka procesa pridruživanja BiH EU kojim je učinjen značajni političko-voljni pomak u agendi reforme policije.

Tijekom 2007. godine Zakonom o izmjeni Zakona o Državnoj graničnoj službi izmijenjen je naziv Državna granična služba BiH u Granična policija BiH kojim su izmijenjeni i uspostavljeni novi principi, sjedište, nadležnosti i operativne aktivnosti organizacije.

Nakon sastanka šest lidera političkih stranaka u prosincu 2007. dogovoreno je osnivanje radne grupe kojim bi se osnovala Direkcija za koordinaciju policijskih tijela, Institut za forenzička ispitivanja i vještačenja, Agencija za školovanje i stručno usavršavanje kadrova, Agencija za policijsku podršku, Nezavisni odbor za žalbe građana i Odbor za žalbe policijskih službenika. Ove institucije su osnovane početkom 2008. godine i predstavljaju značajnu prekretnicu u razvoju policije u Bosni i Hercegovini. Predstavnički dom Parlamentarne skupštine BiH je u travnju 2008. godine usvojio prijedloge zakona o reformi policije, čime je ispunjen uvjet za potpisivanje Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju sa Europskom unijom. Dom naroda Parlamentarne skupštine BiH je usvojio set zakona o reformi policije i to Zakon(e) o reformi policije, Zakon o nezavisnim i nadzornim tijelima policijske strukture BiH, te Zakon o Direkciji za koordinaciju policijskih tijela i agencijama za podršku policijskoj strukturi.⁵³

Iako je na ovaj način službeno provedena reforma policije ostalo je još nedovršenih procesa u implementaciji kako bi se moglo govoriti o potpunoj provedbi reforme policije. Primarni ciljevi reforme su povećanje sigurnosti građana, unapređenje efikasnosti i poboljšanje kapaciteta za borbu protiv terorizma, povećanje standarda rada policajaca, te racionalizacija policijskih službi i unapređenje uvjeta za rad još nisu u potpunosti ispunjeni.

⁵³ Buljubašić Mirza (2016): Europeizacija policije u Bosni i Hercegovini, dostupno na <https://eu-monitoring.ba/europeizacija-policije-u-bosni-i-hercegovini/> pristupljeno 27.11.2021. godine

Jedan od preduvjeta za pristupanje Bosne i Hercegovine europskim strukturama je povećanje stupnja sigurnosti građana i zaštite ljudskih prava. Ove preduvjete moguće je ostvariti ukoliko se uspostave mehanizmi za unapređenje profesionalizma i efikasnosti rada policijskih tijela kroz afirmaciju školovanih kadrova, specijalizacije i edukacije policijskih službenika, ali i opće informiranosti šire javnosti.

Dosadašnje reforme policijskih struktura i rada policijskih agencija opterećivane su različitim političkim interesima, pri čemu je ponekad u drugi plan gurana opća korist i sigurnost građanki i građana Bosne i Hercegovine, kao i demokratizacija, reforma i kontinuitet rada policijskih tijela. Zbog toga su policijske snage imale poteškoća u suočavanja sa modernim sigurnosnim izazovima terorizma, organiziranog kriminala i korupcije.

Iako je Bosna i Hercegovina u procesima euro-atlanskih integracija provela značajne reforme posvećene demokraciji i uspostavi vladavine prava, ipak je za stvaranje sigurnosnog ambijenta potrebno povećati nazor, osigurati veću transparentnost organa unutarnje sigurnosti i zahtijevati veću odgovornosti u koordinaciji i civilnom nadzoru.

2.8. RAD POLICIJE U ZAJEDNICI U BOSNI I HERCEGOVINI

Kako bi se poboljšala sigurnost i osjećaj sigurnosti građana Bosne i Hercegovine policija aktivno radi na uvođenju novih metoda svoga djelovanja. U većini demokratskih društava rad policije u zajednici je široko prihvaćena metoda djelovanja, pa se u tom smislu mogu očekivati i značajna poboljšanja u radu policije u Bosni i Hercegovini. Uspjeh rada policije u zajednici temelji se na izgradnji bliskih, uzajamno korisnih veza između pripadnika policije i zajednice.

Da bi razvila partnerstvo sa zajednicom policija mora: unaprijediti odnose sa zajednicom, uključiti zajednicu radi iznalaženja boljih metoda kontrole i prevencije kriminaliteta i drugih devijantnih pojava i udružiti svoje resurse s resursima zajednice zbog rješavanja onih problema koji izazivaju najveću zabrinutost u zajednici. Rad sa zajednicom pomaže razvijanju povjerenja između policije i zajednice što zauzvrat omogućava policiji poboljšanje svoga rada.

Rješavanje problema zajednice odvija se kroz proces identifikacije specifičnih problema zajednice i razvijanja optimalnih rješenja za njih. Tim rješavanje problema u

zajednici postaje više od samog sprečavanja i suzbijanja kriminaliteta, a kao rezultat dobivaju se dugoročno gledano sigurnije zajednice i bolji odnos između policije i građana.

Uvođenje metoda rada policije u zajednici ne implicira da policija gubi svoja ovlaštenja ili da njen primarni zadatak očuvanja reda i zakona postaje sporedan. Policajci koji rade na suzbijanju kriminaliteta i istraživanju kaznenih djela po principima rada policije u zajednici imaju iste odgovornosti kao i njihovi prethodnici. Rad policije u zajednici pomaže da se posao uradi učinkovitije.⁵⁴

Zadaci policije kao što su sprečavanje i otkrivanje kriminaliteta, uspostavljanje i održavanje javnog reda i mira, odazivanje na pozive građana kojima je potrebna pomoć, zajednički su zadaci većine policijskih struktura u Europi i svijetu. Isto tako policija širom Europe uz slične i iste zadatke, kao i slična ovlaštenja ima također i slična ograničenja u svom djelovanju. Stoga je za policiju i reforme koje se provode u Bosni i Hercegovini nužno graditi policijske vrijednosti (policijsku kulturu) na osnovu pozitivnih iskustava iz različitih zemalja.

Unapređenje rada policije u zajednici u jedinstven okvirni pristup na području cijele Bosne i Hercegovine će pomoći da Bosna i Hercegovina ispuni predpristupne zahtjeve Evropske unije, kao i da razvije moderne policijske snage koje u svom radu provode najbolju praksu iz drugih zemalja. Zbog svega ovoga, uvođenje rada policije u zajednici uživa široku podršku svih ključnih sudionika u procesu. Svi policajci u BiH su po prvi put prošli početni nivo obuke o radu policije u zajednici.

Iako je projekt rada policije u zajednici predstavljen svim policijskim postajama u Bosni i Hercegovini, samo je djelomično proveden u praksi. Razlog slabije praktične provedbe je to da je projekt pružao tek generalni okvir za rad policije u zajednici, što je dovelo do različitog razumijevanja rada policije u zajednici, pa su neke policijske postaje bile uspješnije i opsežnije u provedbi od drugih. Dodatni problem je predstavljalo to što su pojedine policijske postaje pogrešno protumačile da rad policije u zajednici znači jedino angažiranje policajaca koji su prijateljski raspoloženi, u većoj mjeri nego što je to ranije bio slučaj.

Djelomično usvajanje prvih koraka prema radu policije u zajednici, te nesporazumi zbog različitog tumačenja okvira djelovanja su razlog da se intenzivira rad na donošenju Strategije za rad policije u zajednici. Kroz nju će se prenijeti iskustva stečena u radu policije u zajednici u drugim zemljama, ali istodobno razviti pristup prilagođen kontekstu i potrebama policije i građana u Bosni i Hercegovini.

⁵⁴ Radna grupa za izradu Strategije rada policije u zajednici (2007.): *Strategija za rad policije u zajednici u Bosni i Hercegovini*, CPU&MOARE printing Co. Sarajevo, str.10.

Implementacija programa rada policije u zajednici pomoći će modernizaciji policije u Bosni i Hercegovini, kao i uvođenju standardiziranog pristupa radu policije u zajednici širom Bosne i Hercegovine, te približiti našu zemlju standardima rada policije koji postoje u zemljama Europske unije, kao i reducirati i prevenirati kriminalitet i druge devijantne pojave, što doprinosi jačanju sigurnosti u našoj zemlji.⁵⁵

Prihvatanje kulture rada policije u zajednici zahtijeva značajne promjene u svim segmentima policijske organizacije. Cijela organizacija, od višeg rukovodnog kadra do operativaca na terenu, mora raditi na revitalizaciji koncepta suradnje sa članovima zajednice radi promoviranja i postizanja bolje sigurnosti.

Izgradnja povjerenja između policije i zajednice je dug proces, ali će bosansko-hercegovačko društvo na kraju, kao nagradu, imati bolje rezultate u pogledu suzbijanja i prevencije kriminaliteta i drugih devijantnih pojava, te na taj način izgraditi sigurniju zajednicu za građane Bosne i Hercegovine.⁵⁶

⁵⁵ Ibidem, str.10.

⁵⁶ Ibidem, str.9.

3. RODNA RAVNOPRAVNOST U POLICIJSKIM SNAGAMA U BIH

Društveni položaj žena danas je znatno bolji nego prije. U mnogim zemljama donijeti su pravni akti koji utvrđuju ravnopravnost žena i muškaraca, ali još uvijek su žene nedovoljno zastupljene u nekim "muškim" profesijama poput vojske i policije. Iako čak i takvo stanje nedovoljne zastupljenosti predstavlja veliki napredak u odnosu na vremena kada uopće nije bilo moguće zamisliti da se žena bavi "muškim" poslovima, ipak treba imati na umu da je čovječanstvo dostiglo takav stupanj svoga razvoja u kojemu žene trebaju biti punopravne članice društva.

U nastavku će se obraditi prava i uloga žena kroz povijest, mijenjanje svijesti o pravima žena, te uključivanje žena u policijske poslove kako bi se stekla potpunija slika razvoja društvene svijesti o toj problematici.

3.1. PRAVA I ULOGA ŽENA KROZ POVIJEST

Na vodećim društvenim položajima kroz povijest uglavnom su bili muškarci, a osobe koje su bilježile važne događaje u povijesti bile su također muškog roda. Činjenica je da je engleska riječ za povijest *history* nastala spajanjem riječi *his* i *story* što bi u prijevodu značilo *njegova priča*, pa pisani tragovi iz prošlosti daju sliku događaja promatranu iz muške perspektive. Zbog toga u povijesnoj literaturi prevladavaju politički i vojni događaji. Zanimljivo je da se žene kao aktivne učesnice oblikovanja civilizacije. Prevladavalo je mišljenje da je aktivnost u javnom životu muška uloga, dok je privatnost doma domena žene. U literaturi se spominju muški lovac, muški obrtnik, muški umjetnik... te možemo doći do zaključka da su muškarci jedini nositelji svake vrste napretka kroz povijest. Istina je da su žene u svim razdobljima bile aktivne ali je to velikim dijelom zaboravljeno i zanemareno. Žene su obavljale niz djelatnosti i vještina koje su se razvijale i generacijama prenosile. Malo je žena uspjelo ući u povijesne knjige. Zapravo što se ide dalje u prošlost to se sve rjeđe među važnim osobama pojavljuju ženski likovi. I tada se u pravilu pojavljuju tek u nedostatku muškaraca na vodećim položajima (npr. Kleopatra, Ivana Orleanska, Elizabeta I.).

Povijest čovječanstva počinje sa ženom. Nauka smatra da su žene izvorni, prvi spol jer se ključni genetski podaci prosljeđuju i prenose isključivo preko žene. Ona je nosila prvi ljudski kromosom, njena je evolucijska prilagodba osigurala opstanak i uspjeh vrste, njena

majčinska briga stvorila je u ljudskom mozgu poticaj za razvoj komunikacije i društvene organizacije. Ženin rad i njene vještine su bile ključne za sudbinu ljudske vrste.

Žene u prapovijesti živjele su kratko, umirale su prije 20-te godine života, rijetko doživljavale 40-te, a teško radile od jutra do mraka. U tom kratkom životnom vijeku žene su razvile golem raspon djelatnosti i vještina – od skupljanja hrane, brige za potomstvo, izrade odjevnih predmeta i posuda od kože, pripremanja hrane, lončarstva, izrade ukrasa, podizanja skloništa, izrade oruđa raznih namjena te korištenje biljaka i trava za lijekove.

Argument o važnosti lovca za povijest čovječanstva jer je muški lov u grupi zahtijevao dodatnu vještinu u komunikaciji i organizaciji i poticao razvoj složenijih funkcija u mozgu je nesumnjivo ispravan, ali i ženski izum dijeljenja hrane unutar plemena i briga za djecu je jednako značajan korak u razvoju suradnje unutar plemena. Odgoj djece i druženje s drugim majkama također je povećavalo kvocijent inteligencije.⁵⁷

U tim prvim primitivnim društvima žene su bile mnogo manje potlačene nego u kasnijim društvima. Tamo gdje je opstanak skupine glavni dnevni zadatak, ženska je jednakost naglašena. U plemenskim grupama žene su imale suviše važnu ulogu kao dobavljačice hrane da bi ih se podjarmljivalo ili im se branio rad i sloboda. Primjer su i današnja plemena u brazilskoj prašumi ili na Novoj Gvineji.

Dakle, od samog početka uloga prvih žena bila je veća, a njihov doprinos ljudskoj evoluciji važniji nego što je ikada prihvaćeno.

U primitivnim društvima vjerovalo se da je žena božansko, a ne ljudsko biće, obdarena najvažnijom moći na svijetu-rađanjem. Smatralo se da se djeca jednostavno rađaju ženama, i samo su žene mogle stvoriti novi život pa su u skladu s time i poštovane. Zatim je otkriveno načelo razmnožavanja te počinje dominacija muškaraca. Žene gube svaku društvenu ulogu osim rađanja djece.

Mnogi antički zakonici bave se i pravima žena. Jedan od najstarijih i najbolje sačuvanih je Hamurabijev zakonik iz 17. stoljeća prije Krista iz Babilona. Prema tom zakoniku koji je poznat po načelu "oko za oko, zub za zub", žena u braku zadržava miraz u svom vlasništvu do svoje smrti, nakon toga ga nasljeđuju djeca, ali njime u toku braka upravlja muž. Također je muž dužan u slučaju razvoda, kada žena dokaže da je muž krivac za razvod, uzdržavati ženu i djecu. Ali u slučaju da žena javno ponižava muža ili je rastrošna

⁵⁷ Višnja Matotek *Prava žena kroz povijest*, Hrvatski povijesni portal – Elektronički časopis za povijest i srodne znanosti dostupno na <https://povijest.net/2018/?p=1456> pristupljeno 20.1.2022.

muž je može pretvoriti u robinju i uzeti drugu ženu. Također muž ima pravo na mjestu ubiti ženu nevjernicu.⁵⁸

U staroj Grčkoj i Rimu žene su svedene na položaj malo bolji od ropskog. Grčki zakonodavac Solon iz 6. stoljeća prije Krista zabranio je ženama izlazak iz kuće noću, zbog čega im je i danju sve više bilo ograničeno kretanje. Žene u Sparti, za razliku od žena u ostalim grčkim gradovima, imale su pravo na posjed i veću slobodu kretanja, iz jednostavnog razloga što je Sparta bila organizirana kao vojnički grad-država gdje se muškarci veći dio svog života pripremaju za rat, te je žena gospodarica kuće.

U starom Rimu otac obitelji je imao vlast nad sinovima i kćerima, bez obzira na njihovu životnu dob. Također je bio vlasnik svega što je obitelj posjedovala. Što se tiče materijalnog posjedovanja, ono ženi u Rimu nije bilo dozvoljeno. Vlast nad kćerkom najprije ima otac, kasnije njezin muž kojeg joj izabere otac. Žene su smatrane pravno i poslovno nesposobne i stavljane su u kategoriju s robovima, strancima, maloumnicima i senilnim osobama. Ograničavanje žena u građanskim pravima opravdavali su riječima: "zbog prevrtljivosti njihove pameti".⁵⁹

Ipak, nisu sve žene pristale na robovski život i mnoge su ostavile trag u povijesti. Grkinja Agnodika (4.stoljeće prije Krista) smatra se prvom poznatom ginekologinjom na svijetu. Liječila je žene prerušena u muškarca te je zbog svojih liječničkih uspjeha optužena da zavodi svoje pacijentice. Na sudu je otkrila da je žena i oslobođena je optužbi. Rimljanka Fabiola (4.stoljeće prije Krista) smatra se prvom poznatom kirurginjom. Hipatija iz Aleksandrije (4.stoljeće prije Krista) prva je po imenu poznata žena matematičarka. Oko 400.-te godine dolazi na čelo Platonove akademije u Aleksandriji, gdje drži predavanja iz matematike i filozofije. Sudjelovala je u pisanju mnogih poznatih matematičkih djela iz tog razdoblja. Osmislila je astrolab i bila je posljednja knjižničarka poznate aleksandrijske biblioteke. Godine 415. ubila ju je na cesti kršćanska rulja koja je smatrala da ženama nije mjesto u nauci.

Aspazija iz Mileta je nazvana "prvom damom Atene" jer se borila za školovanje žena. Koristila se pravom ne-Grkinje i oglušila se na pravila da žena mora biti kod kuće te je podučavala žene u njihovim kućama. Ni najstroža ograničenja nisu mogla spriječiti privatno učenje.⁶⁰

⁵⁸ Ibidem,

⁵⁹ Višnja Matotek *Prava žena kroz povijest*, Hrvatski povijesni portal – Elektronički časopis za povijest i srodne znanosti dostupno na <https://povijest.net/2018/?p=1456> pristupljeno 20.1.2022.

⁶⁰ Ibidem

Mnoge su žene u starom vijeku poznate kao vladarice ili su utjecale na vlast preko svojih sinova ili muževa. Poznate egipatske kraljice Hatšepsut i Kleopatra vladale su samostalno. Kleopatra se smatra i najslavnijom ženom staroga vijeka. Bizantska carica Teodora bila je cirkuska zvijezda i kurtizana, ali se uspjela udati za princa Justinijana, bizantskog prestolonasljednika, kasnijeg cara, te postala najutjecajnijom bizantskom caricom svih vremena. Izborila se za to da se donesu zakoni koji su ženama davali pravo na imovinu, nasljeđivanje i razvod.

U srednjem vijeku u Europi Crkva i svećenstvo ima veliku ulogu u životu ljudi. Katolička crkva, kao i ostale velike monoteističke religije, pripisuju ženama šutnju i pasivnu podložnost muškarcu. Ženama je oduzeto pravo izbora muža, uskraćivana im je sigurnost unutar braka (razvod je muška povlastica), isključene su iz javnih djelatnosti, proglašene manje vrijednima, postale vlasništvo muškaraca... Uloga žene je odgoj djece i upravljanje kućom. Zbog učestale smrti pri porođaju stopa smrtnosti žena bila je viša nego kod muškaraca. I u slučaju komplikacije radije se spašavalo dijete nego majka. Djevojčice su bile manje željene prilikom rođenja. Ženama se objašnjavalo da su drugorazredne spram muškaraca.

Pristup obrazovanju nije uopće bio predviđen za žene jer, kako je Crkva objašnjavala, muškarci imaju veće glave, a time i veće mozgove i više razuma od žena. Knjige bi dalje kvarile ženske mozgove koji su sami po sebi slabi. Obrazovanje žena ne donosi ekonomske prednosti, već može izazvati izravnu ekonomsku štetu, jer nitko ne želi oženiti ženu koja je pametnija od muškarca, što bi izazvalo bračnu neslogu. I europska sveučilišta donose zakone kojima se zabranjuje upis žena. Brojna srednjovjekovna djela ističu nedostatke ženanospobnost, prevrtljivost, pasivnost, zavodništvo. Žene su u to doba plaćale visoku cijenu za nedostatak učenosti. Njihova neupućenost služila je kao potvrda manje vrijednosti i izlagala ih je zlostavljanju, mučenju pa i ubojstvima.⁶¹

Europski srednjovjekovni samostani su bili jedini odobreni put za bijeg od tiranije prisilnih brakova. Mnoge žene se povlače u samostane nakon što bi podigle obitelj. To se smatralo "sporazumnim razvodom" i jedinim izlazom iz braka. Žene koje su vodile samostane mogle su se kretati u javnosti, preuzimati odgovornost i pokretati promjene. Redovnice su bile više od političarki, bile su poslovne žene, liječnice, učiteljice, feudalke na čelu neovisnih imanja, upravljale različitim djelatnostima (proizvodnja hrane, rješavanje sporova...).

⁶¹ Višnja Matotek *Prava žena kroz povijest*, Hrvatski povijesni portal – Elektronički časopis za povijest i srodne znanosti dostupno na <https://povijest.net/2018/?p=1456> pristupljeno 20.1.2022.

Srednji vijek poznat je i po počecima prakse spaljivanja vještica, koja je kulminirala početkom novoga vijeka, u 16. i 17. stoljeću. U srednjovjekovnim statutima postojale su odredbe protiv čaranja, a njime su se bavile sve one žene koje su liječile ljude napitcima različitih trava. Ali često te "vještice" nisu bile senilne ili lude starice nego mlade i učene žene koje su objedinjavale znanje vjere, botanike, astrologije, kemije...⁶²

I početkom novog vijeka rad žena i njihov život uziman je zdravo za gotovo. U priručnicima iz toga vremena popisani su poslovi koje sve djevojke moraju naučiti do svoje udaje – presti, tkati, šiti i izrađivati odjevne predmete svih vrsta, kuhati, brinuti se o vrtu i domaćim životinjama... U gradskim spisima bilježene su samo djelatnosti onih žena koje su odudarale od većine, npr. udovice koje su se nastavile baviti obrtom pokojnog muža. U spisima o poreznim obveznicima u gradovima žene se spominju u dosta malom postotku. One su pekarice, mesarice, mlinarice, gostioničarke, tkalje, dojilje...

Nakon otkrića Novoga svijeta počinje iseljavanje Europljana, ali dugoročno naseljavanje diljem svijeta nije bilo moguće bez ženske pomoći. Iz Starog svijeta su slane djevojke u Novi svijet da budu supruge. U Engleskoj su osnovane tvrtke koje su se bavile traženjem i slanjem djevojaka u Novi svijet. Bez obzira na njihovo obrazovanje, prema tim djevojkama i ženama koje putuju u Novi svijet ponašali su se kao prema robi. Primarna zadaća žena u kolonijama bila je stvaranje djece, zbog velike smrtnosti. Ženske doseljenice u kolonije su bar donekle imale mogućnost izbora u životu, za razliku od urođenica, koje se nalaze na samom dnu društvene ljestvice i prema kojim su se ponašali kao prema ropkinjama.⁶³

U 18. stoljeću u Velikoj Britaniji ugljen i para promijenili su proizvodnu tehnologiju ali i živote žena. Industrijska revolucija je imala nepovoljan učinak na ženske živote – dvostruki rad (u tvornici i domaćinstvu), naporan rad u nehumanim uvjetima, manje plaćen rad od muškaraca, češći zdravstveni problemi i češće ozljede na radu zbog šire odjeće. U Velikoj Britaniji za isti posao muškarac dobiva više od žene. To se objašnjavalo time da su niske nadnice trebale žene zadržati doma da ne oduzimaju muškarcima posao. A po drugoj strani žene su poslodavcima isplativije jer su poslušnije i jednako djelotvorne kao muškarci. Najopasniji posao u kojem su sudjelovale žene, ali i djeca, je iskapanje ugljena. Žene bi u četrnaestosatnom radnom danu propuzale 15-30 km i iznijele 1-2 tone ugljena. Smrtnost tih žena bila je velika, a životni vijek kratak. Osim toga, svakodnevno su se morale suočavati i s

⁶² Ibidem

⁶³ Višnja Matotek *Prava žena kroz povijest*, Hrvatski povijesni portal – Elektronički časopis za povijest i srodne znanosti dostupno na <https://povijest.net/2018/?p=1456> pristupljeno 20.1.2022.

omalovažavanjem čak i fizičkim kažnjavanjem i seksualnim napastovanjem od strane svojim nadzornika. Smještaj radnica je često bio vezan uz mužev posao, da bi s njegovom smrću nestao i njezin krov nad glavom. Zato je u gradovima porastao broj žena skitnica i žena samoubojica.⁶⁴

Početak borbe žena za prava glasa je Francuska revolucija. Parižanke su činile veliki dio snage koja je 1789. pokrenula revoluciju zbog gladi u gradu. Žene su krenule u pohod na dvorac Versailles, u kojem se nalazila kraljevska obitelj, usput pljačkajući trgovine i gostionice. Također su sudjelovale i u napadu na tvrđavu Bastillu. To nije bilo prvo aktivno sudjelovanje žena u nekoj revoluciji (Amerikanke su sudjelovale u američkom ratu za neovisnost), ali je tada prvi put javno i glasno izrečeno da i žene moraju dobiti određena prava. Godine 1791. Olympe de Gouges, glumica i spisateljica, objavila je Deklaraciju o pravima žena koja počinje rečenicom "Sva ženska bića rađaju se slobodna i jednaka muškarcima u dostojanstvu i pravima..." Ona traži pravo na obrazovanje i politička prava, jer smatra da neobrazovanost žena muškarcima pruža opravdanje da im uskrate politička prava i veće nadnice. Pitanje prava žena tada je postavljeno glasno i nakon toga počinje borba za prava žena.⁶⁵

Godine 1848. u Seneca Falls u SAD-u održan je prvi skup o ženskim pravima na kojem je donijeta Deklaracija o pravima i osjećajima. Žene su u Deklaraciji tražile pravo raspolaganja svojom imovinom, starateljstvo nad djecom u slučaju razvoda, proširene mogućnosti razvoda braka, bolji pristup obrazovanju i mogućnost zaposlenja i naravno, pravo glasa. Amerikanke, svojim glasnim traženjem ženskih prava postaju uzor Europljankama, koje tek organiziranu borbu počinju tek 60-ih godina 19. stoljeća u Engleskoj. Tada dobivaju pravo glasa na najnižem nivou, u općinama.

Sredinom 19. stoljeća žene se počinju upisivati na medicinske fakultete u europskim državama. Ali moraju ulagati u obrazovanje duplo više truda nego njihovi muški kolege, jer imaju posebne usmene ispite. Osim toga, mogu se baviti medicinom samo u partnerstvu s muškim liječnikom.

U drugoj polovici 19. stoljeća u Engleskoj su osnovane sufražetkinje, pokret za ženska prava. Osnivačica je bila Lydia Becker, a najpoznatija predvodnica Emmeline Pankhurst s početka 20. stoljeća, koja je organizirala brojne demonstracije i više puta uhićivana.⁶⁶

⁶⁴ Ibidem

⁶⁵ Višnja Matotek *Prava žena kroz povijest*, Hrvatski povijesni portal – Elektronički časopis za povijest i srodne znanosti dostupno na <https://povijest.net/2018/?p=1456> pristupljeno 20.1.2022.

⁶⁶ Ibidem

Prvi svjetski rat mijenja stvari. U ratu muškarci se bore, a žene ih njeguju, iščekuju, oplakuju. Ali istovremeno se ubacuju u muška područja i zanimanja, upravljaju plugovima, automobilima, tramvajima, izrađuju granate u tvornicama oružja, upravljaju svojim proračunom, rukuju novcem, primaju plaću, prosvjeduju za njihovo povećanje, posvuda se kreću, puše, daju sebi slobodu. Nakon rata postoji želja za uspostavljenjem starog poretka i žene su bile poticane da se vrate kućama, jer domaćinstvo trpi ako se žene bave drugim stvarima i otimaju muškarcima posao. U razdoblju nakon rata nekoliko je europskih država dalo ženama pravo glasa kao poklon i nagradu za ratni trud (Velika Britanija, Poljska, Bivši SSSR, Njemačka...). Novi Zeland je već 1893. dao ženama pravo glasa, ali tek nakon Drugoga svjetskog rata žene će u svijetu masovnije dobiti pravo glasa. Kratkoročno žene nisu imale koristi od dobivanja prava glasa jer društveni stavovi i vrijednosti i dalje diskriminiraju žene. Muškarci i dalje odlučuju o ženskom radu i njihovoj imovini.

U SSSR-u između dva svjetska rata može se pratiti promjena odnosa prema ženama. Zbog manjka radne snage nakon Prvog svjetskog rata žene su poticane, ali i prisiljavane da rade u industriji. Zakonom o braku, obitelji i skrbništvu iz 1926.g. smanjena je važnost obitelji, pojednostavljuje se razvod i žene imaju pravo pobaciti. SSSR je time postala prva država u svijetu koja je ozakonila pobačaj. Ali nakon gladnih godina početkom 30-ih i milijuna mrtvih, žene su poticane da imaju što više djece, te je otežan razvod i zabranjen pobačaj.

U Njemačkoj je nakon Prvog svjetskog rata Weimarski ustav dao ženama pravo glasa, međutim, Hitler nakon dolaska na vlast to ukida. On je emancipaciju žena nazvao simptomom izopačenosti koja je posljedica frustracije i neispravnosti spolnih žlijezda. Ženama je zabranjen politički rad jer je ženska dužnost rađanje brojne djece na kojima počiva arijeviski san. Čak im se zabranjuje upotreba kozmetičkih sredstava i nošenje stranih modnih odjevnih predmeta, zabranjene su im dijete za mršavljenje i pušenje i potican sport.⁶⁷

Ulazak žena u politiku i vlast u svijetu bio je jako spor. Prva žena u povijesti SAD-a koja se kandidirala za predsjednicu 1872.g. bila je Victoria Woodhull. Bila je prva žena berzanski posrednik Wall Streeta i prva žena koja je govorila u Kongresu. U svojoj kampanji za predsjednicu države zagovarala je osmosatno radno vrijeme, programe o društvenoj skrbi, jednako obrazovanje za žene i naravno, pravo glasa. U svojim je zahtjevima bila daleko ispred svoga vremena. Podršku od žena na izborima nije mogla dobiti jer one nisu imale pravo glasa

⁶⁷ Višnja Matotek *Prava žena kroz povijest*, Hrvatski povijesni portal – Elektronički časopis za povijest i srodne znanosti dostupno na <https://povijest.net/2018/?p=1456> pristupljeno 20.1.2022.

u to vrijeme. A i da je bila izabrana ne bi je mogli proglasiti jer nije imala 35 godina, što je uvjet za predsjednika SAD-a.

Od druge polovice 20. stoljeća sve više žena ulazi u politiku i na vodeće položaje u državama. Prva premijerka u povijesti je Sirimavo Bandaranaike, premijerka Šri Lanke od 1960.godine. Indira Ghandi 1966.g. postaje premijerka Indije, a 1979. Benazir Bhutto u Pakistanu, a Margaret Thatcher u Velikoj Britaniji. Prva predsjednica države u povijesti je Vigdis Finnbogadottir, predsjednica Islanda od 1980. godine.⁶⁸

Danas se žene nalaze na čelu desetak država u svijetu kao predsjednice, ali se također povećava i broj žena u državnim parlamentima.

UN od svog osnivanja 1945.g. donosi dokumente protiv diskriminacije žena, ali ti dokumenti nisu bitno promijenili položaj žena. Prava žena i dalje se krše u svim dijelovima svijeta jer mjere sankcioniranja nisu predviđene zakonima UN-a.

Žene danas čine 1/3 prijavljene radne snage u svijet, a za to primaju samo 10% ukupnog svjetskog prihoda i vlasnice su 1% svjetskog posjeda. Što znači biti žena u 21. stoljeća ovisi o tome gdje ste se rodili i gdje živite. Na Zapadu su žene u drugoj polovici 20. stoljeća postigle najveći napredak nego u proteklih nekoliko tisuća godina, ali muškarci još uvijek imaju vodeću ulogu u zakonu, politici, poslovanju i industriji. "Ženska prava" još nisu dosegla jednakost s "ljudski pravima", odnosno s pravima koje muškarci prisvajaju i primjenjuju na sebe. Žene su potplaćene za posao koji obavljaju u odnosu na muškarce, često su žrtve zlostavljanja, vrlo teško dolaze do važnijih radnih mjesta.⁶⁹

Mada su raznim deklaracijama prava žena postale nedjeljivi dio ljudskih prava, realnost je drugačija. Da bi se krenulo s napretkom na području ženskih prava trebalo bi najprije educirati žene da bi se upoznale s pravima koje im garantira Ustav i međunarodno pravo.

3.2. RAZBIJANJE PATRIJARHALNIH OKVIRA

Nakon gotovo 150 godina borbe za rodnu ravnopravnost većina zemalja u svijetu postavila je neke zakonske okvire i podržava brojne aktivnosti za poboljšanje položaja svih pripadnika društva. To je važan korak, ali njegovi pravi efekti neće biti postignuti ako nema

⁶⁸ Ibidem

⁶⁹ Višnja Matotek *Prava žena kroz povijest*, Hrvatski povijesni portal – Elektronički časopis za povijest i srodne znanosti dostupno na <https://povijest.net/2018/?p=1456> pristupljeno 20.1.2022.

razvijene građanske svijesti o tome koje aktivnosti i ideje dovode neke članove društvene zajednice u potlačen položaj.

Kako bi se danas uspješno zalagalo za ravnopravnost žena u društvu i rodnu ravnopravnost općenito, važno je konačno se suočiti sa davnim uzrocima nastanka takvih odnosa u društvu prema kojima su kroz najveći dio povijesti žene smatrane manje vrijednim od muškaraca. Snažnim zalaganjem ženskih pokreta od sredine 19. stoljeća pa do danas došlo je do velikih promjena u poštivanju prava žena, ali je stalno bio prisutan i otpor prema ravnopravnosti žena u društvu. Često se događalo da samo postojanje zakona nije bila garancija da će njegova provedba zaživjeti u praksi.

Preobražaj okoline u društvo koje će sve svoje članove tretirati ravnopravno te svima pružati jednake šanse i uvjete moguće je zauzimanjem jasnih stavova i politika na najvišoj državnoj razini te djelovanjem na svijest građana naročito kroz medije i obrazovni sustav.

3.2.1. Žene i obrazovanje

Žene čine oko polovice čovječanstva i njihov udjel u populaciji se kroz povijest uvijek kretao oko toga postotka, ali su unatoč tomu uglavnom bile na periferiji društvenih uticaja. Istina je da se među poznatim vladarima u povijesti nalaze i žene, ali pogled na popis vladara kroz povijest pokazuje da su na tom popisu žene izuzetak, a muškarci pravilo. Iz tog razloga upravo i treba naglasiti da ti rijetki slučajevi žena vladarica nisu utjecali na promjenu položaja žena u društvu. Iako je doslovni patrijarhat već odavno nestao sa povijesne scene, ipak su još dugo ostali brojni patrijarhalni stavovi i obrasci ponašanja. U takvim uvjetima žene su bile zarobljene u ulogama supruga i majki koje služe stvaranju potomstva i produženju vrste, a odluku o eventualnom poboljšanju položaja žena donosili su muškarci.

Otkrića novih kontinenata, industrijalizacija, migracije, revolucije, ratovi, u zapadnoj Evropi i na prostoru SAD, donosili su stalne društvene promjene, pa su se preispitivale i uloge pojedinaca i grupa u društvu. To je bio početak duge borbe za promjenom položaja žene u društvu. Najprije je trebalo postići promjenu svijesti tj. da žene shvate da njihova sudbina nije provesti život unutar zidova svoga doma, nego da nisu manje vrijedne od muškaraca, te da unatoč običajima i zakonima moraju imati hrabrosti istupiti u javni prostor. Put prema uspjehu vodio je preko jasno istaknutog zahtjeva za pravo na obrazovanje.

Iako se u daljoj prošlosti može naći rijetke primjere žena koje su bile obrazovane i koje su nastupale u javnom prostoru bez obzira na otpore društva, njihovi životi bili su ispunjeni stalnim pritiscima okoline zbog njihove hrabrosti i javnog iznošenja stavova.

U 17. i 18. stoljeću u Europi su se vodile rasprave o obrazovanju žena iz kojih je vidljivo da se još uvijek smatralo da žene uopće nisu prihvaćane kao one koje svojim javnim djelovanjem mogu doprinijeti društvu. Filozof prosvjetitelj Jean-Jacques Rousseau 1762. godine objavio je djelo *Emile ili o obrazovanju* (koje je i danas literatura na sveučilištima), a u njemu naglašava važnost dobrog obrazovanja i odgoja dječaka i jasno naglašeno da djevojčice od rane dobi treba usmjeravati k tome da jedino budu supruge i majke.⁷⁰

Iako je već u doba prosvjetiteljstva počelo zalaganje za pravo na obrazovanje žena, ostvarenje tog prava će se jasno vidjeti tek u 20. stoljeću. Promjene u privatnom obrazovanju i obrazovnim školskim sistemima dogodile su se krajem 19. stoljeća. Školovanje djevojaka u osnovnom obrazovanju započelo je 1880-ih godina; u srednjem, oko 1900.; njihov ulazak na sveučilišta desio se između dva svjetska rata, a nakon 1950. sve više žena upisuje fakultete pa danas čine većinu na fakultetima. Oko tristo godina je trebalo proći da se dokaže da žene nisu manje razumna bića od muškaraca, a u vrlo kratkom vremenu nakon njihovog uključivanja u obrazovanje potvrdilo se da je njihov potlačeni položaj bio rezultat nastojanja održanja patrijarhalnog uređenja.⁷¹

3.2.2. Žene i rad

Snažna industrijalizacija u novom vijeku stvorila je veliku potražnju za radnicima. Zbog nedostatka radne snage i žene su uključivane u tvornički rad. Time je srušen i mit o ženama kao suviše osjetljivim bićima nedovoljno otpornima za teži fizički rad. Od samih početaka njihov rad je bio manje plaćen, a rad u industriji nije ih oslobađao rada kod kuće.

Od toga vremena pa sve do danas žene pokušavaju riješiti problem odnosa prema njima u radnom okruženju i procjene da je njihov rad manje kvalitetan, pa time i manje

⁷⁰ Karapetrović Milena: Istorija borbe za prava žena i rodnu ravnopravnost u *Rodna ravnopravnost: Teorija, pravo, politike. Uvod u rodne studije za studentice i studente društvenih nauka u BiH* (ur. Saša Gavrić i Amila Ždralović) Sarajevski otvoreni centar, Univerzitet u Sarajevu - Pravni fakultet. Sarajevo, 2019. Godina str. 18.

⁷¹ Ibidem, str. 18.

plaćen. Drugi problem koji moraju riješiti je vrednovanje njihovog sveukupnog rada (i u poduzeću i u domaćinstvu).⁷²

3.2.3. Žene i politika

Stav da su žene inferiornija ljudska bića u odnosu na muškarce dugo je kroz povijest bio glavni argument za onemogućavanje žena u obrazovanju i zapošljavanju, a isto tako i u onemogućavanju žena da sudjeluju u političkom životu. Ipak razvoj čovječanstva i velika društvena previranja od doba prosvjetiteljstva, Francuske buržoaske revolucije, razvoja filozofije i različitih društvenih pokreta rezultirale su i jačanjem svijesti žena da politika nije isključivo muški posao.

John Stuart Mill je 1867. u okviru zahtjeva za proširenja prava na učešću u političkom životu naglasio da i žene trebaju da dobiju pravo glasa. Postavio je argument da zakon daje pravo glasa "nesposobnim" muškarcima, pa neće biti veće zlo ako nesposobne osobe kojima daje pravo glasa mogu biti i žene i muškarci.⁷³

Članice različitih ženskih udruženja i pokreta u SAD, Engleskoj, Francuskoj, Australiji i Novom Zelandu zaključuju da se promjene mogu pokrenuti i napraviti, ako se prije svega ostvari političko pravo – pravo glasa.

U borbi za ostvarenje prava na sudjelovanje u političkom životu najviše se isticao pokret Sufražetkinja. Njihove aktivnosti, koje su podrazumijevale i proteste i izražavanje građanske neposlušnosti po cijenu osobne slobode, bile su presudne da žene budu formalno prihvaćene kao politički subjekti. Engleske žene su opće pravo glasa dobile tek 1918. godine, ali ni tada one nisu bile potpuno izjednačene sa muškarcima. Muškarci su to pravo dobivali kada bi postali punoljetni (navršena 21 godina), a žene sa navršениh 30 godina. To ograničenje ukinuto je tek 1928. godine. Duga borba žena za ravnopravno sudjelovanje u brojnim aktivnostima tek je u 20. stoljeću uspješno okončana. Ostvarenje prava na obrazovanje, zapošljavanje i prava glasa žena ne znače i prestanak aktivnosti žena u borbi za ostvarenje rodne ravnopravnosti.⁷⁴

U Univerzalnoj deklaraciji o ljudskim pravima iz 1948. je istaknuto da se sloboda i dostojanstvo svakog ljudskog bića temelje na ljudskim pravima koja uzimaju u obzir i

⁷² Ibidem, str. 19.

⁷³ Ibidem, str. 20.

⁷⁴ Ibidem, str. 21.

ravnopravnost muškaraca i žena čime je jasno istaknuto da društvo mora težiti postizanju rodne ravnopravnosti. Na tom tragu je 1979. godine, u Ujedinjenim narodima usvojena Konvencija o ukidanju svih oblika diskriminacije nad ženama (Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women – CEDAW) kao jedna od šest glavnih konvencija u okviru nastojanja da se sveobuhvatno pristupi problemu ljudskih prava. Na Četvrtoj svjetskoj konferenciji o ženama u Pekingu 1995. godine. je navedeno da se i dalje može jasno vidjeti različite oblike diskriminacije nad ženama u svim dijelovima društva. U usvojenoj Pekinškoj deklaraciji i Platformi za akciju (Beijing Declaration and Platform for Action) posebno se naglašava borba protiv siromaštva, uloga žena u sukobima, položaj žena izbjeglica, borba protiv nasilja.⁷⁵

U Europi je glavni dokument Konvencija Vijeća Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji – Istambulska konvencija iz 2011. godine. Termin koji se danas znatno više upotrebljava u teoriji i u dokumentima je *rodno zasnovano nasilje*.

Na početku 21. stoljeća postaje jasno da ekonomski i sveukupni napredak društva ovisi znatnim dijelom od stupnja razvijenosti ženskih ljudskih prava i obrazovanja žena, te je i po dokumentu Ujedinjenih naroda – Globalni ciljevi održivog razvoja do 2030. godine – jedan od ključnih ciljeva potpuno ukidanje diskriminacije žena.⁷⁶

3.3. UKLJUČIVANJE ŽENA U POLICIJU

Priča o ženama u policiji je priča koja se još uvijek razvija i u mnogim detaljima se poklapa s pričom o ženama u općoj radnoj snazi. Danas se već zna za prednosti angažiranja i žena i muškaraca u policiji kroz sinergiju koja se dobije kada se kombiniraju njihovi darovi i talenti. Međutim, trebalo je više od jednog stoljeća da se ta inovacija razvije i napreduje.

Povijest žena u policiji počinje na području Divljeg Zapada 1870-ih, kada je mali broj žena pomagao svojim muževima izabranim šerifima njihovih okruga. Mnoge su radile neslužbeno, ali neke su dobile i ovlasti za hapšenja. Još manji broj žena služio je na saveznom nivou u teritorijalnom provođenju zakona, najčešće kao zamjenice američkih maršala. Unatoč prisutnosti ovih žena, povijest formalnog ulaska žena u policiju usmjerila se na gradske sredine, gdje su žene ulazile u policijske odjele najprije probno 1890-ih, a službeno početkom 1900-ih. Prve policijske službe u Americi osnovane su 1800-ih, a već 1845. žene su počele

⁷⁵ Ibidem, str. 30.

⁷⁶ Ibidem, str. 33.

raditi u New Yorku kao matrone za brigu o ženama i djeci u policijskom pritvoru. Matrona je bila osoba koja nema ovlaštenje za hapšenje.⁷⁷ Angažman žena u policiji u to doba se svodio na traženje, nazor i pratnju zatvorenica u policijskim postajama ili na sudovima te za pripremu ženskih tijela koja su dostavljena u mrtvačnice policijske postaje na pregled od strane policijskog kirurga. Ova vrsta uključivanja žena u “društveni rad” nastavila se i do kasnog 19. stoljeća jer su mnoge policijske uprave angažirale na određenim poslovima udovice policajaca kao način da im daju svojevrsnu “posmrtnu pripomoć”.

Možda se prvi primjer toga dogodio 1891. godine kada je čikaška policijska uprava dodijelila Marie Owens kao "patrolnicu". Ipak, Owens je prvenstveno radila sa ženama i djecom i bez obzira na njenu titulu, njezine dužnosti nisu uključivale patrolu.

Jednu od prvih policajki, Lolu Baldwin (socijalnu radnicu) unajmila je Policijska uprava Portlanda (Oregon) da patrolira u uličnoj odjeći (ne u uniformi) kako bi osigurala da se žene ne obraćaju na izložbi Lewisa i Clarka 1905. (vrsta svjetskog sajma). Postavila je obrazac da se policajke, uvijek u civilu, raspoređuju u područja gdje se okupljaju muškarci i žene i tamo gdje se vjeruje da može doći do konzumacije alkohola i promiskuitetnog ponašanja. Takva mjesta uključivala su plesne dvorane, bazene, željezničke stanice, prostore za zabavu, pa čak i kina. Njezin uspjeh u ovom zadatku doveo je do toga da je 1908. godine položila zakletvu kao oficirka-službenica – sa ovlastima za hapšenje.⁷⁸

U policijskoj upravi Los Angelesa je 1910. položila zakletvu Alice Wells kao prva "policajka" u Kaliforniji sa značkom broj 1, a već pet godina kasnije Wells je osnovala Međunarodnu udruhu policajaca. Odjel šerifa okruga Los Angeles imenovao je Margaret Adams kao prvu zamjenicu šerifa u zemlji 1912., iako su njezine dužnosti prvenstveno uključivale obradu dokaza. Prve policajke bile su pretežno domicilne, religiozne, fakultetski obrazovane i pripadnice više srednje klase. Bile su među prvim generacijama žena koje su imale zanimanja, uglavnom u društvenim djelatnostima. Te žene nisu imale želje da ih se dodjeljuje na zadatke slične policajcima. Zapravo, na policajce su gledale kao na neobrazovane i neprofesionalne osobe s kojima su nisu htjele imati puno društvene ili profesionalne suradnje.

Žene su nastavile služiti policijskim upravama na ograničene načine sve do Velike depresije i Drugog svjetskog rata 1930-ih i 1940-ih. Ovi događaji povećali su konkurenciju za poslove u Sjedinjenim Državama, a smanjena je i prilika da se žene natječu s muškarcima za

⁷⁷ Carol A. Archbold, Dorothy Moses Schulz, Research on Women in Policing: A Look at the Past, Present and Future, članak u Sociology Compass – September 2012 dostupno na <https://www.researchgate.net/publication/230814746> pristupljeno 14.1.2022.

⁷⁸ Ibidem

uloge u provođenju zakona. Žene su, međutim, nastavile sve više služiti u ulogama podrške, kao što su dispečerske i druge dužnosti koje su vezane za uredski rad.

Val promjena se pokrenuo 1950-ih kada su žene u policiji prešle u uloge u kojima dominiraju muškarci i počele se natjecati za napredovanje. Godine 1956. osnovana je Međunarodna udruga žena policajaca, koja je dodatno poduprla napredovanje žena policajaca. Mnoge žene koje su se pridružile policijskim upravama nakon Drugog svjetskog rata služile su vojsku. Većina je bila srednja, a ne viša klasa, a manje ih je bilo fakultetski obrazovano.

Kako su se žene mijenjale, mijenjale su se i njihove obveze. Postale su više uključene u ono što se danas definira kao policijski posao, a ne u socijalne usluge ili zaštitni rad. Često su istraživale ilegalne klinike za pobačaj ili radile na slučajevima u kojima bi muškarci očito bili identificirani kao policija. Raspoređivane su i na tajne istrage često kao mamci, a često s muškim detektivima kako bi kao par bili manje sumnjivi. Također su dobile vatreno oružje i očekivalo se da će ga nositi (prije tog vremena nije bilo uobičajeno da žene nose vatreno oružje u ovom položaju). Iako su mnogi ženski zadaci i dalje bili spolno tipizirani, jer su bili usmjereni na privođenje, a ne na službu, policajke su ih koristile kao način ulaska u patrolu. Mogle su pokazati da su žene uspješno obavljale opasan posao i da su stoga bile sposobne za policijski rad na "prvoj crti".⁷⁹

Velika prekretnica dogodila se 1968. kada je Metropolitanska policijska uprava Indianapolisa dodijelila odgovornost za patrolno vozilo prvim ženskim patrolnim službenicama u zemlji, Elizabeth Robinson i Betty Blankenship. Tokom 1970-ih prisutnost službenica u policijskim upravama postala je sve više prihvaćena u široj javnosti, o čemu svjedoči i popularnost TV programa poput *Policewoman* i *Get Christie Love*. Godine 1972. implementiran je Članak VII Zakona o građanskim pravima koji je zabranio rodnu diskriminaciju u javnim agencijama (uključujući policijske odjele) i dodatno proširio mogućnosti za žene u provođenju zakona. U srpnju te godine JoAnne Misko i Susan Malone postale su prve agentice FBI-a u SAD-u. Ženski pokret u SAD općenito je učinio prihvatljivijom žensku službu u ulogama u kojima su ranije dominirali muškarci, a policija nije bila iznimka od ovog trenda.⁸⁰

U 1980-ima žene su počele probijati "staklene stropove" policijskih odjela, a Penny Harrington je postala šefica policijskog ureda Portlanda. Trend se nastavio 1994. u Atlanti kada je Beverly Harvard postala prva crna šefica policije. Godine 1995. Međunarodna udruga šefova policije provela je studiju koja je identificirala specifične prepreke napredovanju žena

⁷⁹ Ibidem

⁸⁰ Ibidem

u karijerama za provođenje zakona, u pokušaju da ih smanji, a danas više od 300 žena služi kao šefice policije u odjelima diljem SAD.⁸¹

Kontinuirano širenje žena u policijskom poslu tokom 1990-ih rezultiralo je osnivanjem nekoliko udruga za provedbu zakona posvećenih ženama; to je uključivalo Nacionalnu udruhu žena izvršnih službenika za provedbu zakona i Nacionalni centar za žene i policiju 1995., te Žene u federalnom provođenju zakona 1999. Taj se rast nastavio, iako sporo, a prema Nacionalnom centru za žene i policiju, žene sada čine oko 15 posto svih službenika za provođenje zakona.⁸²

Žene u provođenje zakona donose posebne sposobnosti i prednosti. Te prednosti često uključuju manje konfrontacijski stil nego kod njihovih muških partnera, manju vjerojatnost upotrebe prekomjerne sile, sposobnost empatije i efikasnog rješavanja teških situacija osobito kućnih poziva te veće polje svjesnosti u stresnim situacijama.

Sposobnosti žena policajki često nadopunjuju sposobnosti muških kolega, što rezultira taktičkom, kao i istražnom prednošću kada su raspoređeni muško-ženski timovi. Ove prednosti, ako se iskoriste, mogu samo unaprijediti evoluciju ženske službe u provođenju zakona i koristiti profesiji i građanima.

⁸¹ Ibidem

⁸² Ibidem

4. ŽENE U POLICIJI U BOSNI I HERCEGOVINI

4.1. ZASTUPLJENOST ŽENA U POLICIJSKIM AGENCIJAMA

U Bosni i Hercegovini postoji 16 policijskih institucija. Na nivou države su: Granična policija BiH (GP BiH), Direkcija za koordinaciju policijskih tijela BiH (DKPT BiH) i Državna agencija za istrage i zaštitu (SIPA). Slijedeće 3 su Federalno ministarstvo unutarnjih poslova (FMUP), Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Srpske (MUP RS) i Policija Brčko distrikta BiH (PBD BiH). U Federaciji BiH je još 10 kantonalnih ministarstva unutarnjih poslova.⁸³

U navedenim institucijama je 2017. godine radilo ukupno 21 488 osoba, od čega 4 285 žena ili, izraženo u postocima, 19,94%.⁸⁴ Zaključno sa 01.06.2020. godine u 16 policijskih agencija bilo je ukupno zaposlenih 22 137 osoba. Od ukupnog broja zaposlenih u 16 policijskih agencija bilo je 4 413 žena ili 19,93%.⁸⁵ Činjenica je da ovakvi postotni udjeli žena u policijskim agencijama pokazuju da je zastupljenost žena u policijskim agencijama daleko ispod prosjeka potrebnog za postizanje ravnopravnosti spolova kojega predviđa Zakon o ravnopravnosti spolova u BiH jer ravnopravna zastupljenost znači da je jedan od spolova zastupljen s najmanje 40%.⁸⁶

Brojevi ne mogu dati punu sliku o uključenosti žena u policijske snage u Bosni i Hercegovini. Za potpuniju sliku treba te podatke kombinirati s podacima o činovima i dužnostima žena u policiji, kao i mogućnostima zapošljavanja, obuke i napredovanja. Iz toga razloga će se u nastavku najprije opširnije prikazati rezultati vezani uz brojnost žena u policijskim agencijama u Bosni i Hercegovini, a zatim i rezultati vezani uz činove i dužnosti žena u policiji, kao i rezultati vezani uz mogućnosti zapošljavanja, obuke i unaprjeđivanja.

Zaposlenici unutar policijskih agencija mogu se svrstati u dvije grupe: prvu čine državni službenici i zaposlenici, a drugu policijski službenici.

U slijedećoj Tablici 1. prikazana je uključenost žena u policijskim agencijama u ukupnom iznosu i kroz te dvije grupe.

⁸³ Denis Hadžović, Armin Kržalić i Alma Kovačević, *Pregled stanja u oblasti policije u Bosni i Hercegovini*, Centar za sigurnosne studije, Sarajevo, 2013. Dostupno na: http://css.ba/wp-content/uploads/2011/06/images_docs2_pregled%20stanja%20policije%20u%20bih.pdf pristupljeno 15.1.2022.

⁸⁴ Denis Hadžović, Mirela Hodović, Benjamin Plevljak *Žene u službi sigurnosti u Bosni i Hercegovini*, Centar za sigurnosne studije, Sarajevo, 2017. Dostupno na: http://css.ba/wp-content/uploads/2013/11/publikacija_wise_ba.pdf pristupljeno 17.1.2022.

⁸⁵ Benjamin Plevljak, Aida Kržalić: *Položaj žena u policijskim agencijama u BiH*, Centar za sigurnosne studije, Sarajevo, 2021. godina dostupno na <https://udruzenjemps.ba/assets/files/ZeCENDFAIy-polozaj-zena-u-policijskim-agencijama-u-bih-publikacija-finalnapdf.pdf> pristupljeno 20.1.2022.

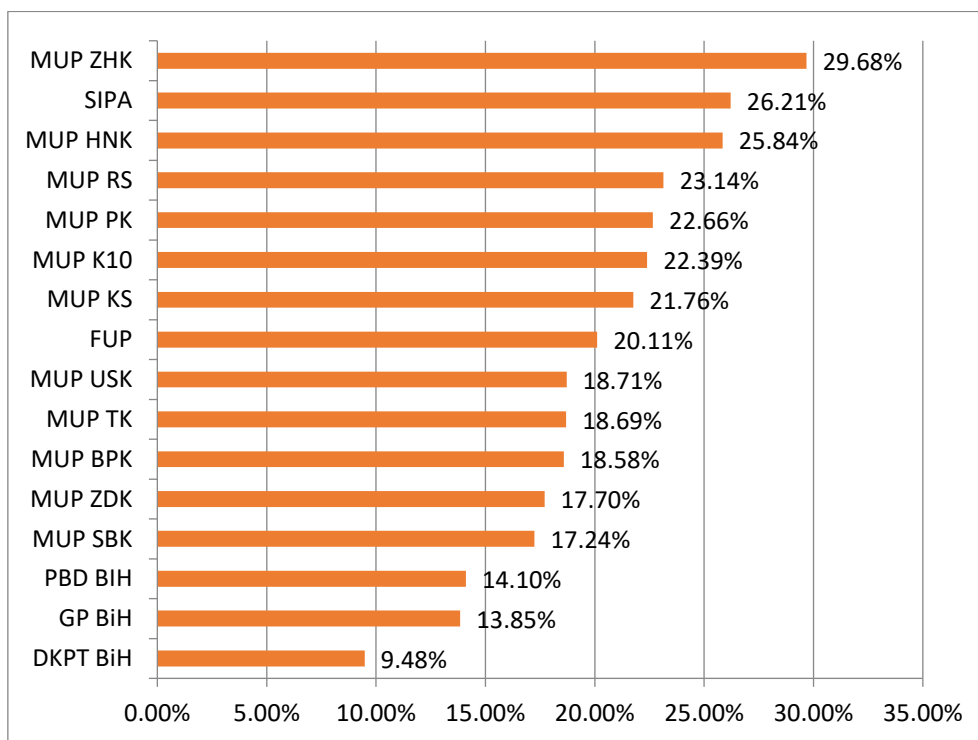
⁸⁶ Zakon o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini („Službeni glasnik BiH“, broj: 16/03, 102/09 i 32/10). Dostupno na: <http://www.sluzbenilist.ba/page/akt/Ogl6BLfO0gztz5k76kjin45hI> pristupljeno 7.11.2021.

Policijska agencija	Ukupni broj	Muškarci (M)	Žene (Ž)	% Ž
Državni službenici i zaposlenici	196	66	130	66,33
Policijski službenici	2042	1862	180	8,81
Ukupno u GP BiH	2238	1928	310	13,85
Državni službenici i zaposlenici	846	743	103	12,17
Policijski službenici	789	737	52	6,59
Ukupno u DKPT BiH	1635	1480	155	9,48
Državni službenici i zaposlenici	204	92	112	54,90
Policijski službenici	559	471	88	15,74
Ukupno u SIPA	763	563	200	26,21
Državni službenici i zaposlenici	191	103	88	46,07
Policijski službenici	515	461	54	10,49
Ukupno u FUP	706	564	142	20,11
Državni službenici i zaposlenici	1492	405	1087	72,86
Policijski službenici	5350	4854	496	9,27
Ukupno u MUP RS	6842	5259	1583	23,14
Državni službenici i zaposlenici	51	23	28	54,90
Policijski službenici	261	245	16	6,13
Ukupno u PBD BIH	312	268	44	14,10
Državni službenici i zaposlenici	245	116	129	52,65
Policijski službenici	813	744	69	8,49
Ukupno u MUP USK	1058	860	198	18,71
Državni službenici i zaposlenici	48	14	34	70,83
Policijski službenici	155	143	12	7,74
Ukupno u MUP PK	203	157	46	22,66
Državni službenici i zaposlenici	452	242	210	46,46
Policijski službenici	1479	1328	151	10,21
Ukupno u MUP TK	1931	1570	361	18,69
Državni službenici i zaposlenici	184	56	128	69,57
Policijski službenici	1053	962	91	8,64
Ukupno u MUP ZDK	1237	1018	219	17,70
Državni službenici i zaposlenici	321	173	148	46,11
Policijski službenici	804	758	46	5,72
Ukupno u MUP SBK	1125	931	194	17,24
Državni službenici i zaposlenici	69	41	28	40,58
Policijski službenici	157	143	14	8,92
Ukupno u MUP BPK	226	184	42	18,58
Državni službenici i zaposlenici	537	256	281	52,33
Policijski službenici	1416	1272	144	10,17
Ukupno u MUP KS	1953	1528	425	21,76
Državni službenici i zaposlenici	330	111	219	66,36
Policijski službenici	680	638	42	6,18
Ukupno u MUP HNK	1010	749	261	25,84
Državni službenici i zaposlenici	173	62	111	64,16
Policijski službenici	265	246	19	7,17
Ukupno u MUP ZHK	438	308	130	29,68
Državni službenici i zaposlenici	138	62	76	55,07
Policijski službenici	322	295	27	8,39
Ukupno u MUP K10	460	357	103	22,39

Tablica 1. Broj i spolna struktura svih zaposlenih u policijskim agencijama u BiH⁸⁷

⁸⁷ Vlastita obrada prema: Benjamin Plevljak, Aida Kržalić: *Položaj žena u policijskim agencijama u BiH*, Centar za sigurnosne studije, Sarajevo, 2021.

Iz Tablice 1. vidljivo je da se postotak žena u 16 policijskih agencija u Bosni i Hercegovini kreće se u rasponu od najmanje vrijednosti 9,48% u Direkciji za koordinaciju policijskih tijela (DKPT) do najveće 29,68% u MUP Zapadnohercegovačkog kantona. Postotak žena u ukupnom broju zaposlenih u 16 policijskih agencija u Bosni i Hercegovini je 19,93%, a slijedeći grafikon prikazuje rezultate po pojedinim policijskim agencijama u Bosni i Hercegovini.

Grafikon 1. Postotak uključenosti žena u 16 policijskih agencija u Bosni i Hercegovini⁸⁸

Iz Grafikona 1. i iz Tablice 1. vidljivo je da se najčešće pojavljuju vrijednosti od približno 20%. Iako ova vrijednost od 20% ne predstavlja nizak postotak (polovica od potrebnih 40%), valja istaknuti da se obzirom na poslove i dužnosti koji se obavljaju u policijskim agencijama dobivaju niži postoci zastupljenosti žena, što se može vidjeti iz sljedeće Tablice 2.

	Ukupni broj	Muškarci (M)	Žene (Ž)	% žena u kategoriji	% žena u ukupnom broju
Ukupno administrativnih službenika	5477	2565	2912	53,17%	13,15%
Ukupno policijskih službenika	17660	15159	1501	8,50%	6,78%
ukupno službenika	22137	17724	4413		19,93%

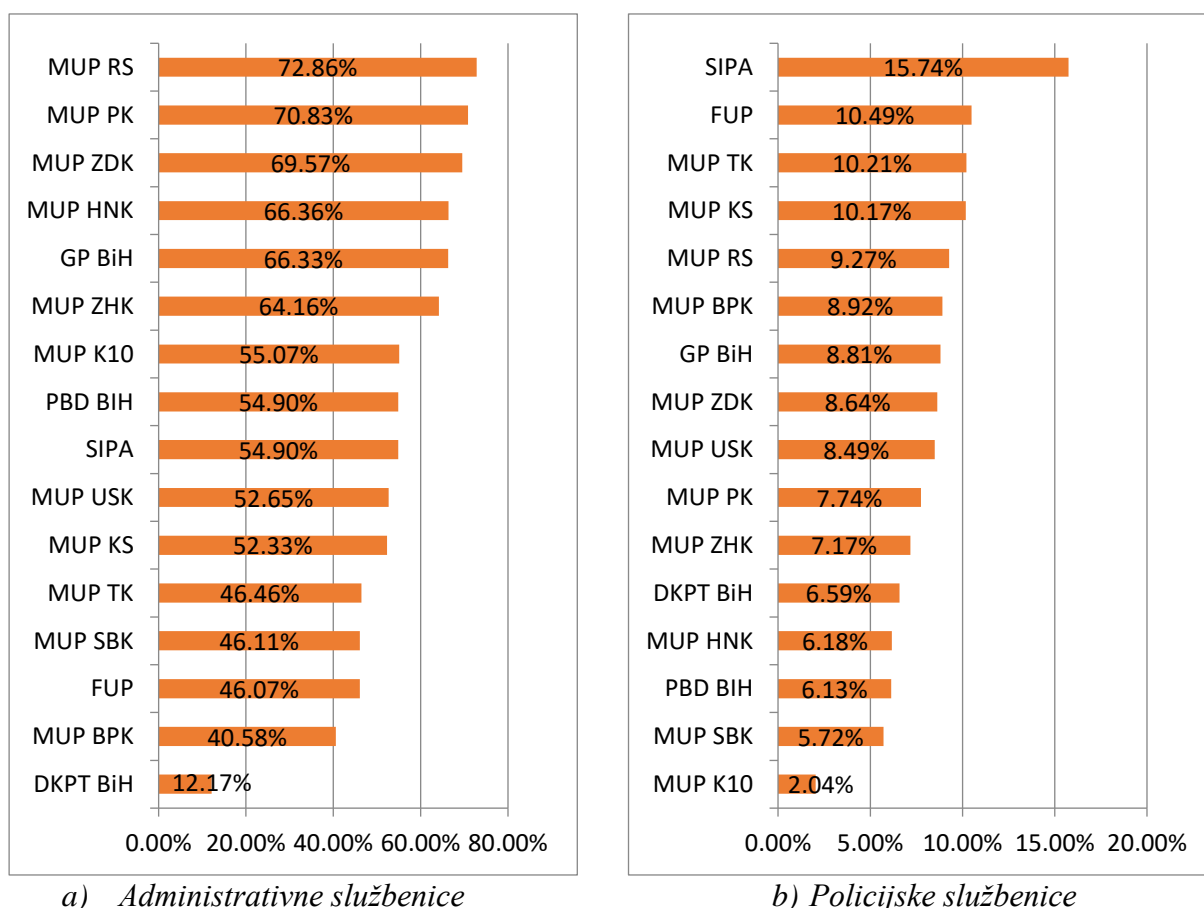
Tablica 2. Broj i postotak žena u policijskim agencijama u BiH (unutar kategorije poslova i u odnosu na ukupan broj zaposlenih)⁸⁹

⁸⁸ Vlastita obrada prema: Benjamin Plevljak, Aida Kržalić: *Položaj žena u policijskim agencijama u BiH*, Centar za sigurnosne studije, Sarajevo, 2021.

⁸⁹ Isto,

Prema podacima u Tablici 2. žene u administrativnim poslovima čine 53,17% svih administrativnih službenika, što je respektabilan postotak, ali čine tek 13,15% svih zaposlenih u policijskim agencijama. Žene policijske službenice čine 8,50% svih policijskih službenika, a 6,78% u odnosu na ukupan broj zaposlenih u 16 policijskih agencija. Može se zaključiti da se još uvijek ne može govoriti o uspjehu u postizanju rodne ravnopravnosti žena u domeni policijskih poslova, jer je skoro dvostruko veći postotak žena u administrativnim poslovima nego na poslovima policijskih službenica.

Na primjer MUP ZHK ima najveći postotak uključenosti žena u odnosu na ukupan broj zaposlenih. Od ukupno 130 žena zaposlenih u MUP ZHK njih 111 (85,38%) radi u administraciji, a njih 19 ima status policijskog službenika (14,62%). U svakoj policijskoj agenciji u Bosni i Hercegovini prisutna je velika razlika u postotku zastupljenosti obzirom na to je li riječ o ženama administrativnih službenicama ili je riječ o policijskim službenicama što se može vidjeti u slijedećem Grafikonu 2.

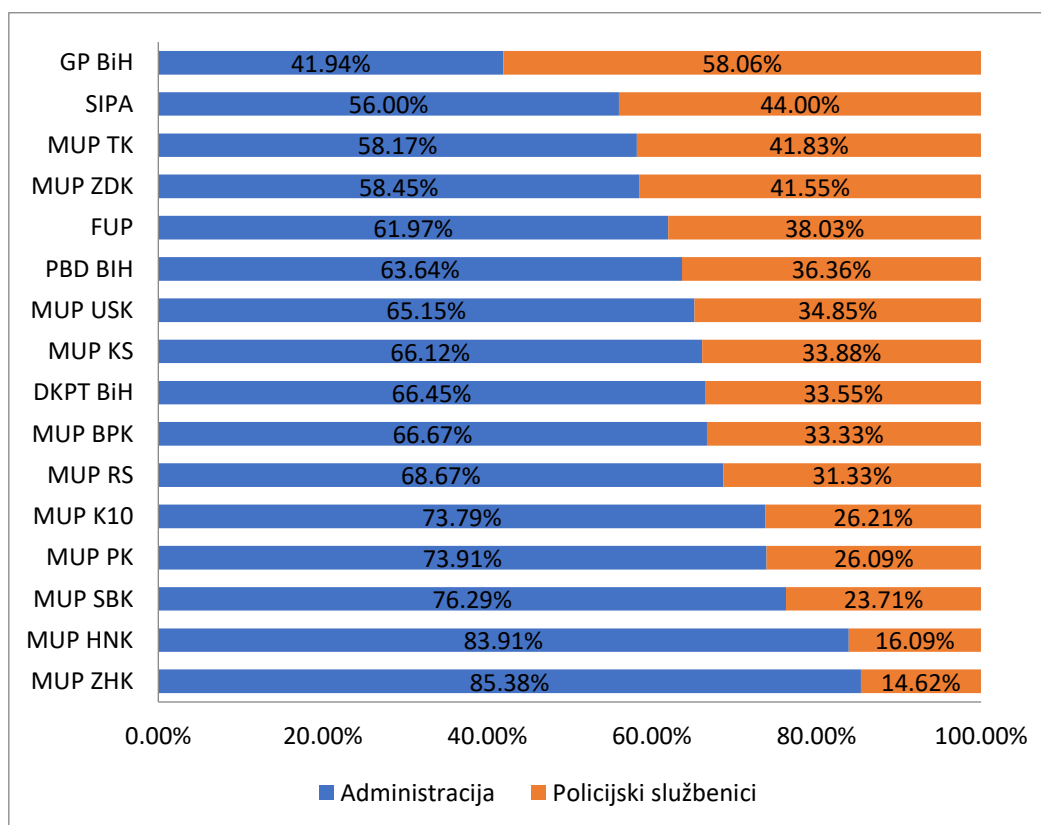

Grafikon 2. Postotak žena prema vrsti poslova koje obavljaju⁹⁰

⁹⁰ Vlastita obrada prema: Benjamin Plevljak, Aida Kržalić: *Položaj žena u policijskim agencijama u BiH*, Centar za sigurnosne studije, Sarajevo, 2021.

Iz Grafikona 2. može se vidjeti da se žene u policijskim agencijama u pravilu nalaze na poslovima koje se može klasificirati kao uredske i administrativne poslove (samo jedna agencija ima postotak manji od 15%, a sve ostale imaju od 40% do približno 73%). Postotak žena kao policijskih službenica se samo u četiri agencije kreće od 10% do približno 16%, a u ostalim agencijama je ispod 10% (u jednoj agenciji je samo 2,04%).

Promatrajući ukupne brojke u svih 16 policijskih agencija, samo u GP BiH je 58% zaposlenih žena u statusu policijskog službenika, a u ostalim agencijama većina žena (66%) zaposlena je u administraciji. Omjer zastupljenosti žena u administraciji i u statusu policijskog službenika skoro je jednak (51,9% administracija prema 48,1% policijske službenice) kada se zajedno promatraju agencije koje djeluju na državnom nivou, tj. GP BiH, DKPT BiH i SIPA. Na slijedećem Grafikonu 3. prikazan je omjer postotaka žena prema vrsti poslova koje obavljaju za svaku pojedinu policijsku agenciju u Bosni i Hercegovini.

Grafikon 3. Omjer postotaka žena prema vrsti poslova koje obavljaju u pojedinim policijskim agencijama u Bosni i Hercegovini⁹¹

Ukupno gledano, za postotak žena u policijskim agencijama ne može se reći da je nizak, jer odgovara približno polovici postotka potrebnog za postizanje ravnopravnosti (40%). Ipak se treba aktivno raditi i ulagati veće napore na povećanju zastupljenosti žena u

⁹¹ Vlastita obrada prema: Benjamin Plevljak, Aida Kržalić: *Položaj žena u policijskim agencijama u BiH*, Centar za sigurnosne studije, Sarajevo, 2021.

policijskim agencijama u Bosni i Hercegovini. U pogledu zastupljenosti žena na administrativnim poslovima u policijskim agencijama može se reći da su postignuti vrlo visoki postoci, ali su zato dosta niski postoci zastupljenosti žena na poslovima policijskih službenica.

Zbog toga se može zaključiti da je potrebno veću pažnju usmjeriti na povećanje broja žena na poslovima policijskih službenica. U tom smislu morat će se promijeniti i poboljšati neki pokazatelji vezani uz činove i mogućnosti napredovanja zbog kojih je postotak žena na poslovima policijskih službenica za sada dosta nizak.

Osim službenih oglasa za prijem u policiju potrebno je povećati i promocije policijskog posla u kojima će biti prikazani i muškarci i žene na različitim policijskim poslovima, a te materijale treba ciljano postavljati na mjestima na kojima je povećana prisutnost žena (javne institucije, sportski i tržni centri, fitness centri, ...).⁹²

4.2. ZASTUPLJENOST ŽENA U STATUSU POLICIJSKE SLUŽBENICE

U 16 policijskih agencija bilo je ukupno 16 660 policijskih službenika ili oko 75% od ukupnog broja zaposlenih, što daje prosjek od oko 1 041 policijskog službenika po policijskoj agenciji. Kada se ukupan broj policijskih službenika uspoređi s brojem stanovnika BiH dobiva se približno 508 policijskih službenika na 100 000 stanovnika. U zemljama članicama EU je u periodu 2017. – 2019. godina bio prosječno jedan policijski službenik na 299 stanovnika ili 340 policijskih službenika na 100 000 stanovnika.⁹³

Najveći broj policijskih službenika imaju MUP RS (5 350), GP BiH (2 042) i MUP TK (1 479), koje zajedno imaju nešto više od 53% od ukupnog broja policijskih službenika u BiH. Najmanje policijskih službenika imaju Policija Brčko Distrikta (261), MUP BPK (157) i MUP PK (155).

Od ukupno 16 660 policijskih službenika u BiH, njih 1 501 su žene što iznosi 9% žena u statusu policijskog službenika. To znači da je svaki jedanaesti policijski službenik u BiH žena, dok je u EU svaki šesti.⁹⁴

⁹² Balgač Iva: *Žene u policiji. Rodni aspekti policijske prakse u Republici Hrvatskoj*, MUP Republike Hrvatske, Zagreb, 2017. godina

⁹³ [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Police, court and prison personnel statistics](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Police,_court_and_prison_personnel_statistics) pristupljeno 20.12.2021.

⁹⁴ Ibidem,

Zastupljenost žena izražena postotkom ukupnog broja policijskih službenika u BiH ukazuje da postoji potreba da policijske agencije što prije ulože dodatne napore u cilju povećavanja zastupljenosti žena u statusu policijskog službenika. Najveću postotnu zastupljenost žena u odnosu na ukupan broj policijskih službenika u agenciji imaju SIPA (15,7%), FUP (10,5%) te podjednako MUP TK i MUP KS (10,2%), a najmanju zastupljenost imaju MUP HNK (6,2%), Policija Distrikta Brčko (6,1%) te MUP SBK(5,7%).

U policijskim agencijama u Bosni i Hercegovini vidljiva je nedovoljna zastupljenost žena u statusu policijskog službenika. Ako se analizira zastupljenost policijskih službenica prema policijskom činu postaje vidljivo da su žene najviše zastupljene u najnižim policijskim činovima tj. činovima s kojima se počinje raditi u policijskoj agenciji.

Među 16 policijskih agencija u Bosni i Hercegovini složenost poslova policijskih službenika je rangirana prema činovima. MUP RS ima kategorizaciju policijskih činova na način da su i niži i viši policijski činovi podijeljeni na po pet kategorija.

U ostalih 15 policijskih agencija su ujednačeni činovi i također su podijeljeni u dvije osnovne grupe: viši i niži policijski činovi. Viših policijskih činova je kao i u MUP-u RS pet i imaju iste nazive kao i u MUP-u RS: mlađi inspektor, inspektor, viši inspektor, samostalni inspektor, glavni inspektor. Nižih policijskih činova je četiri: policajac, stariji policajac, narednik, stariji narednik. Najviši čin kojeg policijski službenik u ovih 15 agencija može steći tokom karijere je glavni inspektor.

U ustroju ovih agencija se pojavljuju i još neki činovi. Tako je čin generalni inspektor policijski čin koji se dodjeljuje imenovanim komesarima na kantonalnom nivou ili zamjenicima direktora u ostalim policijskim agencijama, a glavni generalni inspektor je policijski čin koji se dodjeljuje izabranim direktorima policijskih agencija.

Po okončanju mandata policijskog komesara/zamjenika ravnatelja i ravnatelja policijske agencije, osoba se vraća u čin u kojem je bila prije imenovanja tj. čin glavnog inspektora.

Pregled policijskih činova kao i uvjeta za dobivanje najnižeg čina prikazan je u sljedećoj Tablici 3., pri čemu je korištena terminologija prikladna za ženski spol.

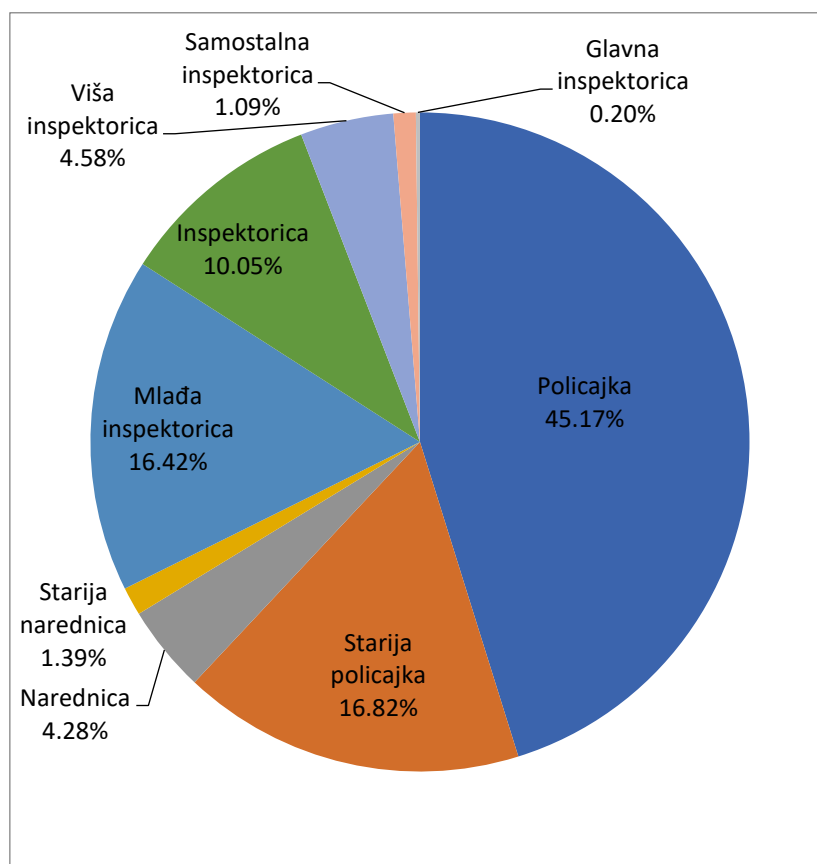
	MUP RS	Ostale policijske agencije	
	Naziv čina	Naziv čina	Uslov
Niži policijski činovi	Mlađa policajka	Policajka	Za najniži čin: Najmanje IV stepen stručne spreme.
	Policajka	Starija policajka	
	Viša policajka	Narednica	
	Samostalna policajka	Starija narednica	
	Glavna policajka		
Viši policijski činovi	Mlađa inspektorica	Mlađa inspektorica	Za najniži čin: Diploma visokoškolske institucije.
	Inspektorica	Inspektorica	
	Viša inspektorica	Viša inspektorica	
	Samostalna inspektorica	Samostalna inspektorica	
	Glavna inspektorica	Glavna inspektorica	

Tablica 3. Pregled policijskih činova u policijskim agencijama u Bosni i Hercegovini⁹⁵

Ako se promotri broj žena u određenom policijskom činu u 15 policijskih agencija (MUP RS nema istu kategorizaciju činova kao ovih 15 agencija pa je izuzet iz ove analize) vidljivo je da se 62% policijskih službenica nalazi u dva najniža policijska čina (policajka: 45% i starija policajka: 17%). Treći najzastupljeniji policijski čin za žene je čin mlađe inspektorice (16%). Ovdje valja naglasiti da su činovi policajac (mlađi policajac u MUP RS) i mlađi inspektor početni policijski činovi s kojima se pristupa policijskoj agenciji. To su također jedini činovi za koje se raspisuju javni natječaji za prijem novih policijskih službenika ili službenica.

⁹⁵ Vlastita obrada prema: Benjamin Plevljak, Aida Kržalić: *Položaj žena u policijskim agencijama u BiH*, Centar za sigurnosne studije, Sarajevo, 2021.

Na slijedećem Grafikonu 4 prikazana je brojčana zastupljenost žena u policijskim činovima u 15 policijskih agencija u BiH.

Grafikon 4. Brojčana zastupljenost žena u policijskim činovima u 15 policijskih agencija u Bosni i Hercegovini⁹⁶

Analizom raspoloživih podataka o broju žena u pojedinim činovima policijskih službenika kod posmatranih 15 policijskih agencija vidljivo je da u svakoj policijskoj agenciji ima žena u činovima policajke i starije policajke. Međutim u činovima narednice u pet policijskih agencija (33,33% agencija) nema nijedne žene, a u činu starije narednice u šest policijskih agencija (40,00% agencija) nema nijedne žene. Najviši postotni udjel žena u činu policajke je zabilježen u PBD (20%), a najniži u MUP ZHK (1%). Ovdje valja naglasiti da 4 žene policajke čine 20% svih policijskih službenika u tom činu u PBD, a 9 žena policajki čini tek 1% svih policijskih službenika u tom činu u MUP ZHK. Najviši postotak žena starijih policajki (20,9%) ima SIPA, a najmanji postotak ima MUP HNK (1,7%). Bez narednica su

⁹⁶ Vlastita obrada prema: Benjamin Plevljak, Aida Kržalić: *Položaj žena u policijskim agencijama u BiH*, Centar za sigurnosne studije, Sarajevo, 2021.

policijske agencije: PBD BIH, MUP PK, MUP TK, MUP BPK, MUP HNK i MUP K10, a bez starijih narednica su GP, SIPA, MUP PK, MUP TK, MUP BPK, MUP HNK i MUP K10.

Analiza viših policijskih činova ukazuje na to da u svakoj policijskoj agenciji ima mlađih inspektorica. Najviši postotak žena mlađih inspektorica je u MUP BPK (44,40%), a najniži postotak je u MUP ZDK (1,20%). Međutim ovdje treba imati u vidu da 4 mlađe inspektorice čine 44,4% osoba u tom činu u BPK, a 13 mlađih inspektorica je tek 1,2% osoba u tom činu u MUP ZDK. Inspektorica nema u dvije policijske agencije (DKPT BiH i MUP PK) ili u 13,33% policijskih agencija. Najveći postotak inspektorica ima SIPA (23,30%). Viših inspektorica nema u tri policijske agencije (DKPT BiH, MUP PK i MUP BPK) tj. u 20% agencija. Najveći postotak viših inspektorica ima SIPA (17,20%). Samostalnih inspektorica nema u čak 8 agencija ili 53,3% (DKPT BiH, PBD BIH, MUP PK, MUP ZDK, MUP BPK, MUP HNK, MUP ZHK i MUP K10). Najveći postotak samostalnih inspektorica u preostalim sedam agencija ima FUP (12,60%). Čin glavne inspektorice zabilježen je samo u GP BiH gdje dvije glavne inspektorice čine 15% osoba u tom činu. U preostalim 14 policijskih agencija nema glavnih inspektorica. Ukupno gledajući od mogućih 135 pozicija sa policijskim činom na čak 38 pozicija (28,15% pozicija) nema nijedne žene.

Pregled rezultata vezanih za policijske činove prikazan je u sljedećoj Tablici 4.

Naziv čina	MIN	MAX	PROSJEK	Broj agencija bez žena u činu	%
Policaјka	1,00	20,00	9,79	0	0,00
Starija policajka	1,70	20,90	8,51	0	0,00
Narednica	0	16,40	3,81	5	33,33
Starija narednica	0	5,90	1,83	6	40,00
Mlada inspektorica	1,20	44,40	15,62	0	0,00
Inspektorica	0	23,30	8,43	2	13,33
Viša inspektorica	0	17,20	5,51	3	20,00
Samostalna inspektorica	0	12,60	3,35	8	53,33
Glavna inspektorica	0	15,00	1,00	14	93,33

Tablica 4. Pregled postotne zastupljenosti žena u policijskim činovima u policijskim agencijama u Bosni i Hercegovini⁹⁷

⁹⁷ Vlastita obrada prema: Benjamin Plevljak, Aida Kržalić: *Položaj žena u policijskim agencijama u BiH*, Centar za sigurnosne studije, Sarajevo, 2021.

Usporedi li se brojnost mlađih inspektorica i inspektorica vidljivo je da je broj inspektorica za 39% manji od broja mlađih inspektorica. Isto tako broj viših inspektorica je za 55% manji od broja inspektorica. Broj samostalnih inspektorica je za 76% manji od broja viših inspektorica, a broj glavnih inspektorica je za 82% manji od broja samostalnih inspektorica. U 15 policijskih agencija, samo su dvije glavne inspektorice i obje su u GP BiH. Nema policijskih službenica sa činom generalne i glavne generalne inspektorice policije.

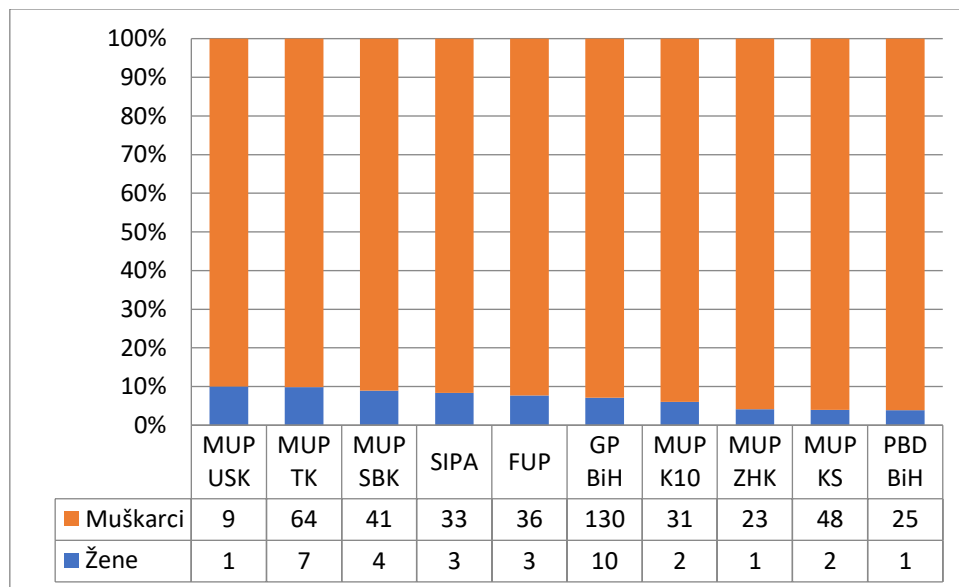
Vidljivo je da u ukupno gledano svih 15 policijskih agencija zastupljenost policijskih službenica značajno opada u kategoriji viših policijskih činova. Iako je normalno da prema logici zapovjedne linije broj nadređenih službenika bude manji od broja podređenih službenika ipak je primjetan pad zastupljenosti žena u hijerarhijski višim činovima. Zato ovakvi rezultati daju osnovu za zaključak da je u policijskim agencijama u BiH prisutna podzastupljenost žena u statusu policijskih službenica te da postoje poteškoće u profesionalnom napredovanju policijskih službenica.

Osim poteškoća u profesionalnom napredovanju vidljiva je i niska zastupljenost policijskih službenica na rukovodećim policijskim položajima. Zbog drugačije strukture policijskih činova MUP RS je izuzet iz ovog dijela analize, a od 15 policijskih agencija prema dostupnim podacima⁹⁸, njih 10 imale su policijske službenice na rukovodećim položajima.

Policijskih službenica nije bilo na rukovodećim položajima u MUP ZDK, MUP HNK, MUP BPK, MUP PK i DKPT BiH. Od ovih pet agencija jedino je za MUP ZDK bilo poznato da nema policijskih službenica na rukovodećim položajima, a iz preostale četiri policijske agencije nije dostavljen podatak koliko ima policijskih službenika i službenica na rukovodećim položajima. Od ukupno 474 policijska službenika na rukovodećim položajima u 10 policijskih agencija, 7% su bile žene.

⁹⁸ Benjamin Plevljak, Aida Kržalić: *Položaj žena u policijskim agencijama u BiH*, Centar za sigurnosne studije, Sarajevo, 2021. godina dostupno na <https://udruzenjemps.ba/assets/files/ZeCENDFAIy-polozej-zena-u-policijskim-agencijama-u-bih-publikacija-finalnapdf.pdf> pristupljeno 20.1.2022.

Najviši postotak policijskih službenica na rukovodećim položajima imaju MUP USK (11,11%) i MUP TK (10,94%), a najmanje MUP ZHK (4,35%), MUP KS (4,17%) i PBD BiH 4,00%, što je vidljivo iz slijedećeg Grafikona 5.

Grafikon 5. Zastupljenost policijskih službenica na rukovodećim položajima⁹⁹

Postotak policijskih službenica u policijskim strukturama u BiH još uvijek je daleko od preporučenih 40 %, ali analizirani podaci ipak daju osnove za optimizam, naročito ako se usporede s rezultatima u razvijenijim zemljama u svijetu. Tako na primjer Policija Kraljevine Švedske bilježi oko 32% zastupljenost policijskih službenica, a oko 26 % žena je na rukovodećim pozicijama u policiji. Zanimljivo je da su vlasti u Švedskoj nezadovoljne ovim postotkom žena na rukovodećim pozicijama, te ga nastoje povećati.

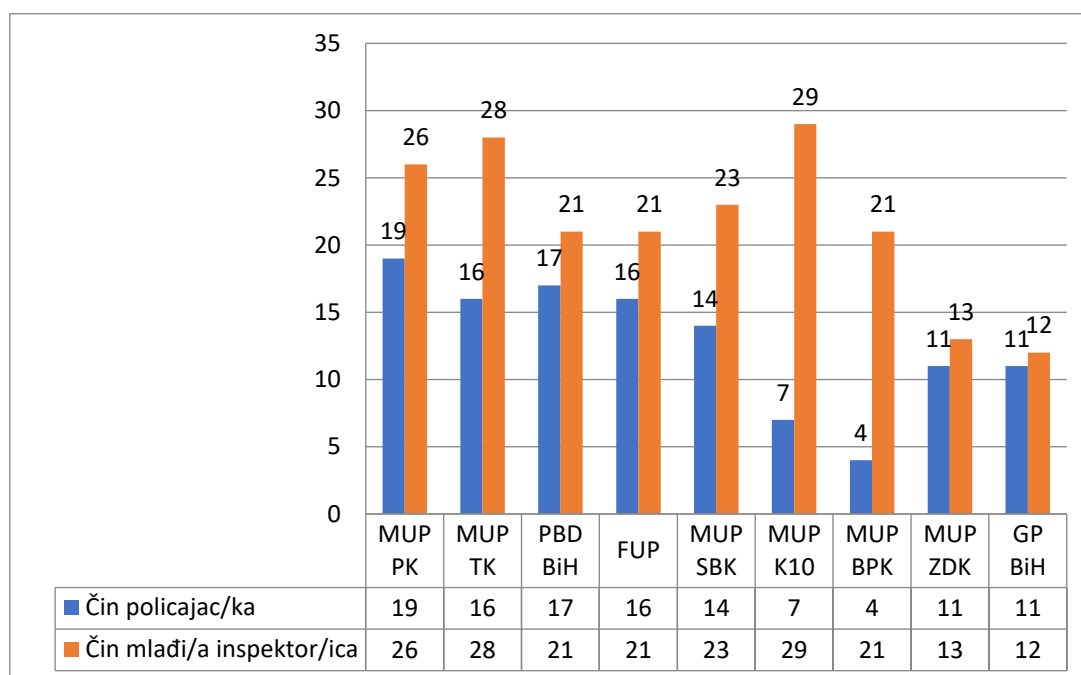
U Policiji Kraljevine Holandije trenutna zastupljenost policijskih službenica je 32,8 %, a čak 40 % žena je na rukovodećim pozicijama, uz stalnu aktivnost podizanja toga postotka kako bi se kod rukovodećih pozicija postigla puna ravnopravnost (50 %). Doda li se tomu da se također nastoji postići i što veća zastupljenost osoba različitog porijekla na rukovodećim pozicijama, vidljivo je da je Holandija postigla veoma visok stupanj demokratskog razvoja.

Engleska i Wales u okviru 43 policijska organa imaju oko 28% policijskih službenica, od toga je oko 22% na rukovodećim pozicijama. U američkoj agenciji FBI je oko 19 % agenata žena, ali je 21,5 % žena na rukovodećim pozicijama.

⁹⁹ Vlastita obrada prema: Benjamin Plevljak, Aida Kržalić: *Položaj žena u policijskim agencijama u BiH*, Centar za sigurnosne studije, Sarajevo, 2021.

Ako se uzmu u obzir primjeri zastupljenosti policijskih službenica u policijskim organima drugih zemalja, može se zaključiti da određene mnogo razvijenije zemlje od naše, imaju veći broj žena u svom sastavu pri čemu razlika nije toliko velika, dok je broj žena na rukovodećim pozicijama u tim zemljama (oko 20–40 %) daleko veći i drastično odstupa od ovih rezultata u BiH (prosječno 7%).¹⁰⁰

Imajući u vidu da rezultati pokazuju da je zastupljenost žena u statusu policijskog službenika približno 9%, nameće se pitanje je li to rezultat i slabe zainteresiranosti žena za poslove policijskih službenika. Budući da se za poslove policajca (policajke) i mlađeg inspektora (mlađe inspektorice) objavljuju javni natječaji izvršena je analiza dostupnih podataka o provedenim natjecajima za te činove u 15 policijskih agencija. Neke agencije nisu dostavile podatke, pa su analizirane preostale agencije. Rezultati analize dostupnih podataka prikazani su na slijedećem Grafikonu 6.

Grafikon 6. Zastupljenost žena (u %) u odnosu na ukupan broj prijavljenih kandidata/kinja na javnim konkursima za činove policajka i mlađa inspektorica¹⁰¹

Iz Grafikona 6. vidljivo je da žene pokazuju veći interes za policijsku službu kao mlađe inspektorice, nego kao policajke. Postotak prijavljenih žena na javne konkurse za čin

¹⁰⁰ Kristina Jozić Braniteljice ljudskih prava u policijskim strukturama Bosne i Hercegovine. Mehanizmi zaštite od diskriminacije. Fondacija lokalne demokratije, Sarajevo, juni 2018. Dostupno na: <https://udruzenjemps.ba/assets/files/AC7rtZzIzS-braniteljice-ljudskih-prava-u-policijskim-strukturama-u-bih-mehanizmi-zastite-od-diskriminacijepdf.pdf> pristupljeno 16.1.2022.

¹⁰¹ Vlastita obrada prema: Benjamin Plevljak, Aida Kržalić: *Položaj žena u policijskim agencijama u BiH*, Centar za sigurnosne studije, Sarajevo, 2021.

policajke, u odnosu na ukupan broj prijavljenih je u rasponu od 4% do 19%. Za čin mlađe inspektorice, taj postotak se kreće u rasponu od 12% do 29%.

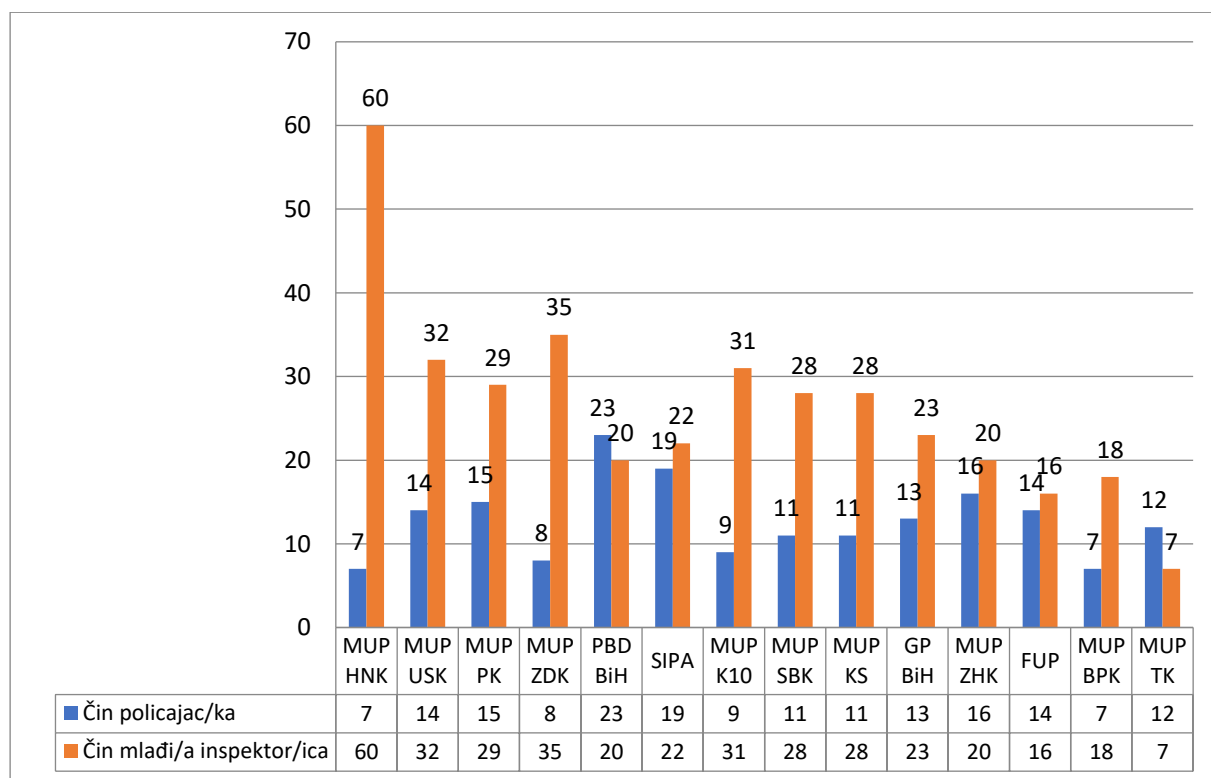
Kako zakoni o policijskim službenicima u BiH propisuju da se oglasi za slobodna radna mjesta objavljuju u najmanje dvije ili tri dnevne novine koje se distribuiraju širom BiH policijske agencije svoje oglase bez izuzetka i objavljuju u dnevnim novinama koje se distribuiraju u BiH, a skoro sve agencije oglase objavljuju i na njihovim službenim internet stranicama. Zanimljivo je da policijske agencije slabo koriste društvene mreže za oglašavanje javnih natječaja za prijem novih policijskih službenika iako veliki dio populacije koristi društvene mreže (Facebook, Instagram, Facebook Messenger). Vjerojatno bi broj žena koje se prijavljuju na javne konkurse prijem novih policijskih službenika bio i nešto veći kada bi se oglasi za konkurse objavljivali i putem medija koji su primjereniji suvremenom dobu.

Vidljivo je da kod žena postoji veći interes za poslove policijskih službenica u višim policijskim činovima, nego za poslove u nižim policijskim činovima. Za poslove u nižim policijskim činovima uvjet je najmanje srednja stručna sprema, a za poslove u višim činovima najmanje diploma visokoškolske ustanove. Manji interes za javljanje na konkurse za policijske službenike u nižim činovima može se jednim dijelom objasniti time većina zanimanja sa srednjom stručnom spremom nema neke poveznice s policijskim poslovima. Žene koje su završile srednju školu vrlo vjerojatno su imale želju raditi određeni posao u nekoj struci i za taj posao su se školovale. Ukoliko nakon završetka srednje škole u nekom roku ne uspiju doći do zaposlenja u svojoj struci uglavnom prihvaćaju neke poslove kao privremeno rješenje, a policijski posao im ne izgleda kao privremeno rješenje.

S druge strane dosta visokoškolskih ustanova ima nastavne planove i programe koji se mogu povezati s policijskim poslovima pa žene koje završe fakultete društvenih nauka, političkih nauka, sigurnosnih studija i slično mogu svoju karijeru uspješno graditi i u policijskoj službi, pa se u većem broju i javljaju na objavljene natječaje.

Valja imati na umu da se policijski poslovi još uvijek u dobrom dijelu populacije doživljavaju kao poslovi za muškarce. Stoga bi dobro bilo u objavljenim natječajima navesti i neke stavove koji će ohrabriti žene da se prijavljuju na njih. Tako je primjerice SIPA uvela praksu da se na njezinim natječajima koriste posebne mjere za ohrabrivanje žena za prijavljivanje na javne natječaje za prijem novih policijskih službenika. tijekom svih provedenih natječaja, a DKPT BiH tijekom pojedinih. U tekstualnom sadržaju oglasa stoje formulacije tipa: „U slučaju jednakih kvalifikacija i postignutih rezultata, pripadnice ženskog spola imat će prednost“ ili „U slučaju da veći broj testiranih kandidata ostvari isti broj bodova, Komisija prednost daje kandidatu ženskog spola“. Primjenu ovih afirmativnih mjera

dopušta Član 8. Zakona o ravnopravnosti spolova u BiH, gdje je navedeno: „Posebne mjere se uvode privremeno radi ostvarivanja stvarne ravnopravnosti spolova i ne smatraju se diskriminacijom, uključujući norme, kriterije ili prakse koje je moguće objektivno opravdati legitimnim ciljem, a moraju biti proporcionalne, primjerene i nužne“.

Grafikon 7. Zastupljenost žena (u %) u odnosu na ukupan broj primljenih kadeta/kinja na javnim konkursima za činove policajka i mlađa inspektorica¹⁰²

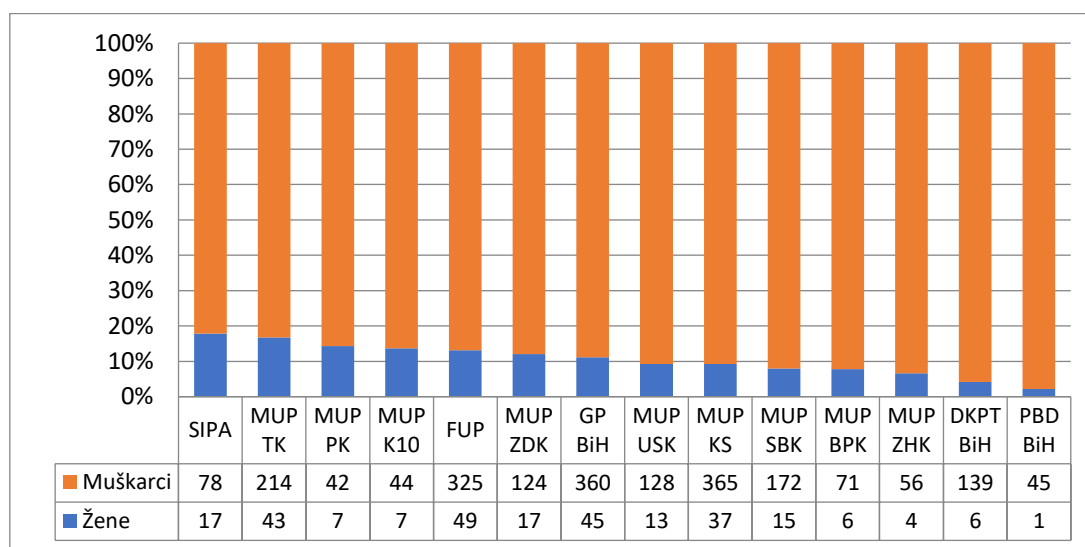
U zakonima o policijskim službenicima u BiH predviđeno je da se za provedbu javnog konkursa za prijem novih policijskih službenika imenuje Komisija za izbor. Ovisno o policijskoj agenciji komisija za izbor se najčešće sastoji od pet članova (tri člana policijski službenici, a dva su uglavnom državni službenici).

Prema dostupnim podacima, zastupljenost žena kao članova komisije za izbor za provedene javne konkurse za činove policajac i mlađi inspektor, bila je u prosjeku 23%. Ovdje valja naglasiti da u zakonima o policijskim službenicima u BiH postoje razlike vezane za sastav komisija. U nekim agencijama je predviđeno da u komisiji mogu biti policijski službenici koji imaju najmanje čin višeg inspektora, a negdje najmanje čin samostalnog

¹⁰² Vlastita obrada prema: Benjamin Plevljak, Aida Kržalić: *Položaj žena u policijskim agencijama u BiH*, Centar za sigurnosne studije, Sarajevo, 2021.

inspektora, pa i to može biti jedan od razloga za relativno nisku zastupljenost žena, zbog toga što ih u tim činovima ima izuzetno mali postotak (4,58% i 1,09%).

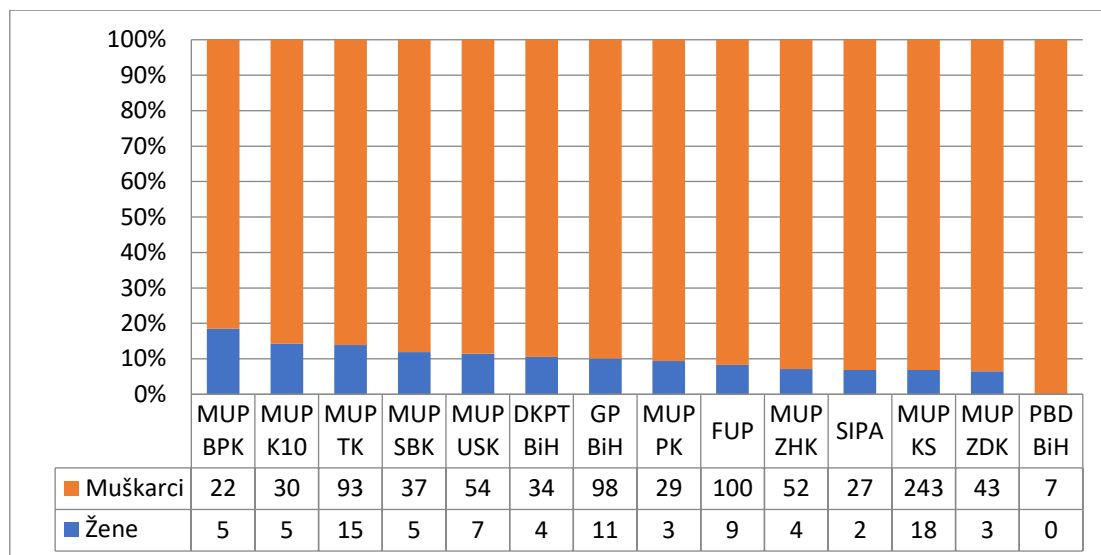
Zanimljivo je analizirati i mogućnosti napredovanja policijskih službenica. Prema podacima koje je dostavilo četrnaest policijskih agencija vezanim za interne oglase za unaprjeđenje policijskih službenika vidljivo je da su interni oglasi za unaprjeđenje raspisivani za čin starijeg policajca do čina glavnog inspektora. Od ukupno prijavljenih 2.430 policijskih službenika i službenica bilo je tek 11% žena. Podaci za interne oglase za unaprjeđenje za pojedine policijske agencije pokazuju da je najveći postotak prijave policijskih službenica u SIPA (21,79%), a najmanji u PBD BiH (2,22%). Na slijedećem Grafikonu 8 prikazana je spolna struktura prijavljenih policijskih službenika na internim oglasima za unaprjeđenje.

Grafikon 8. Spolna struktura prijavljenih policijskih službenika na internim oglasima za unaprjeđenje¹⁰³

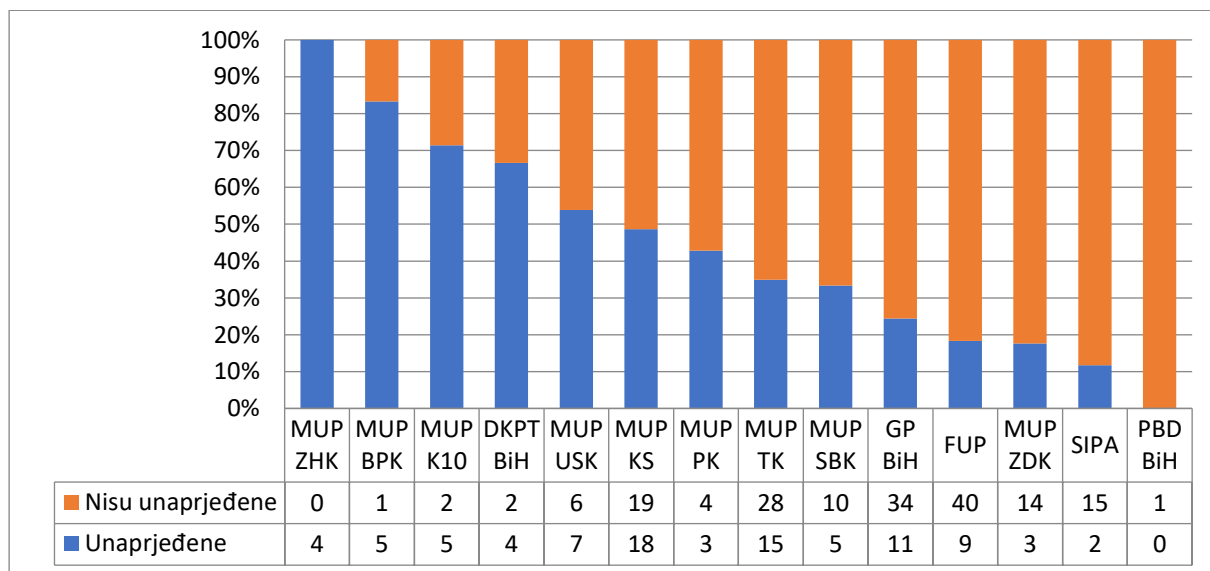
Analiza dostupnih podataka o internim oglasima pokazuje da je ukupno unaprjeđeno 830 policijskih službenika. Postotak unaprjeđenih žena u odnosu na ukupno unaprjeđene osobe je 10,47%. Najveći postotak unaprjeđenih policijskih službenica je u MUP BPK (22,73%), a najmanji postotak je u PBD BiH gdje žene uopće nisu bile unaprjeđene, što se može vidjeti na slijedećem Grafikonu 9.

¹⁰³ Vlastita obrada prema: Benjamin Plevljak, Aida Kržalić: *Položaj žena u policijskim agencijama u BiH*, Centar za sigurnosne studije, Sarajevo, 2021.

Grafikon 9. Spolna struktura unaprjeđenih policijskih službenika na internim oglasima za unaprjeđenje.¹⁰⁴

Usporedi li se broj prijavljenih policijskih službenica i broj unaprjeđenih policijskih službenica na internim oglasima za unaprjeđenje dobiva se prosječan rezultat od 34,08%. Najveći postotak unaprjeđenih službenica zabilježen je u MUP ZHK (100%), a najmanji u PBD BiH (0%).

Grafikon 10. Postotak unaprjeđenih policijskih službenica na internim oglasima za unaprjeđenje.¹⁰⁵

¹⁰⁴ Isto.

¹⁰⁵ Vlastita obrada prema: Benjamin Plevljak, Aida Kržalić: *Položaj žena u policijskim agencijama u BiH*, Centar za sigurnosne studije, Sarajevo, 2021.

4.3. ANALIZA REZULTATA

Polovicom 2020. godine u 16 policijskih agencija bilo je ukupno zaposlenih 22 137 osoba. Od tog broja bilo je 4 413 žena ili 19,93%. Ovakav postotni udjel žena u policijskim agencijama pokazuje da je zastupljenost žena u policijskim agencijama približno na polovici prosjeka potrebnog za postizanje ravnopravnosti spolova. Zakon o ravnopravnosti spolova u BiH predviđa da postoji ravnopravna zastupljenost ako je jedan od spolova zastupljen s najmanje 40%. Ovi podaci potkrjepljuju generalnu hipotezu **Rodna ravnopravnost u policijskim strukturama BiH nije u skladu sa međunarodnim standardima.**

Žene čine 53,17% svih administrativnih službenika, ali je to tek 13,15% svih zaposlenih u policijskim agencijama. Žene čine 8,50% svih policijskih službenika, a još manji je njihov udjel u odnosu na ukupan broj zaposlenih u 16 policijskih agencija i iznosi 6,78%. Očito je da se još uvijek ne može govoriti o uspjehu u postizanju rodne ravnopravnosti žena u domeni policijskih poslova, jer je skoro dvostruko veći postotak žena u administrativnim poslovima nego na poslovima policijskih službenika.

Na državnom nivou je omjer zastupljenosti žena u administraciji i u statusu policijskog službenika skoro jednak (51,9% administracija prema 48,1% policijske službenice). Agencije koje djeluju na državnom nivou su GP BiH, DKPT BiH i SIPA. Podaci za ostale agencije pokazuju da je u njima značajno već postotak administrativnih službenica nego policijskih službenica. Ovime je potkrijepljena posebna hipoteza: *U policijskim agencijama u Bosni i Hercegovini žene su u većem dijelu raspoređene na administrativne poslove, a manjim dijelom na poslove policijskih službenica.*

Rezultati analize raspoloživih podataka o nižim policijskim činovima pokazuju da u svakoj policijskoj agenciji ima žena u činovima policajke i starije policajke, ali jedna trećina policijskih agencija nema nijedne narednice, a 40% agencija nema nijedne starije narednice.

Analiza viših policijskih činova pokazuje da u svakoj policijskoj agenciji ima mlađih inspektorica. Inspektorica nema u 13,33% policijskih agencija. Viših inspektorica nema u 20% agencija. Samostalnih inspektorica nema u polovici agencija (53,3%), a čin glavne inspektorice zabilježen je samo u GP BIH gdje dvije glavne inspektorice čine 15% osoba u tom činu. U preostalim 14 policijskih agencija nema glavnih inspektorica. Ovi podaci potkrjepljuju posebnu hipotezu: *Policijske službenice su najviše zastupljene u najnižim policijskim činovima.*

Analizom podataka o broju žena na rukovodećim položajima vidljivo je da žene čine samo 7% od ukupno broja policijskih službenika na rukovodećim položajima u policijskim agencijama čime se potvrđuje posebna hipoteza: ***Žene su podzastupljene na rukovodećim položajima u policijskim agencijama.***

Postotak prijavljenih žena na javne konkurse za čin policajke, u odnosu na ukupan broj prijavljenih je u rasponu od 4% do 19%. Za čin mlađe inspektorice, taj postotak se kreće u rasponu od 12% do 29%. Za poslove u nižim policijskim činovima uvjet je najmanje srednja stručna sprema, a za poslove u višim činovima najmanje diploma visokoškolske ustanove. Vidljivo je da kod žena postoji veći interes za poslove policijske službenice u višim policijskim činovima, nego za poslove u nižim policijskim činovima, čime se potvrđuje posebna hipoteza: ***Veći interes za policijske poslove pokazuju žene sa visokoškolskim obrazovanjem.***

Analiza dostupnih podataka o internim oglasima pokazuje da je ukupno unaprjeđeno 830 policijskih službenika. Postotak unaprjeđenih žena u odnosu na ukupno unaprjeđene osobe je 10,47%, što potvrđuje posebnu hipotezu: ***Postotak unaprjeđenih policijskih službenica je nizak.***

Kako rezultati pokazuju da su policijske službenice podzastupljene u policijskim tijelima na svim razinama u BiH, a naročito na lokalnim razinama, očito je da policijski organi u BiH trebaju poduzeti sve potrebne mjere i radnje u skladu s odredbama Zakona o ravnopravnosti spolova u BiH i odgovarajućim međunarodnim dokumentima koji se direktno primjenjuju u BiH, kako bi se promovirala i dugoročno postigla rodna ravnopravnosti i integracije rodnih pitanja u policijske strukture u BiH. Ostvarenje toga cilja bit će vidljivo kroz povećanje broja žena u policijskim agencijama prije svega kao policijskih službenica, a naročito kroz povećanje broja žena na višim i rukovodećim pozicijama.

ZAKLJUČAK

Pitanje rodne ravnopravnosti je danas jako aktualizirano na globalnom planu i o njemu još uvijek postoje oprečna mišljenja. Iako se tom pitanju treba pristupati smireno i trezveno, ipak postoje neki ekstremni stavovi i u progresivnom i u konzervativnom dijelu populacije. Kao i u većini sukobljenih mišljenja koja odu u sferu iracionalnoga samo se iznose oprečna stajališta i nabrajaju greške suprotne strane, a ne ističe se pozitivne primjere razvijenih društava gdje se o ravnopravnosti spolova skoro i ne raspravlja jer se smatra da je postojanje jednakih prava za sve samo po sebi razumljivo.

Postignuća razvijenijih društava rezultat su dvaju dugotrajnih procesa: demokratskog sazrijevanja društva i višemilenijske borbe za ravnopravnost žena. Društva u kojima su ta dva procesa još uvijek u fazi razvoja karakteriziraju ostrašćeni sukobi mišljenja i rasprave. Bosna i Hercegovina kao zemlja specifičnog povijesnog i kulturološkog naslijeđa i razvoja trenutno se nalazi u fazi ekonomske tranzicije i borbe za izgradnju ekonomski stabilne zemlje. Uz taj proces odvija se i proces demokratskog razvoja koji ne teče istim brzinama na lokalnoj razini i na višim razinama. Pitanje ravnopravnosti žena u društvu u Bosni i Hercegovini nije predmet rasprava jer je društvo dostiglo stupnja razvoja na kojem se poštuju prava svakog člana društva. U tom smislu Bosna i Hercegovina je 2003. godine usvojila Zakon o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini, a njegova dopuna izvršena je 2009. godine, dok je pročišćeni tekst toga Zakona objavljen 2010. godine. Zakon o ravnopravnosti spolova jamči jednakost spolova za sve u svim sferama društva, uključujući, ali ne ograničavajući se, na obrazovanje, ekonomiju, zapošljavanje i rad, socijalnu i zdravstvenu zaštitu, sport, kulturu, javni život i medije. Uz to Bosna i Hercegovina je ratifikacijom međunarodnih konvencija iz oblasti rodne ravnopravnosti pokazala da je čvrsto opredijeljena za izgradnju suvremenog društva koje se temelji na demokraciji i poštivanu ljudskih prava.

Čak i u razvijenijim društvima je uključivanje žena u određene tradicionalno muške poslove nailazilo na poteškoće. U takve polove spadaju poslovi vezani za sigurnost i obranu zemlje. Iako su žene kroz povijest bile uključene u obranu zemlje njihova su se zaduženja u pravilu vezala za njegu ranjenih i povrijeđenih ili za pripremu opreme za muškarce ratnike. Kada su žene dobile pristup obrazovanju vrlo brzo se pokazalo da žene i u vojnim poslovima mogu dati značajan doprinos u operativnim poslovima, prikupljanju i obradi podataka, planiranju, a dobivanjem borbenih zadaća pokazale su sposobnost u vođenju i zapovijedanju.

Uz vojne poslove žene su pokazale sposobnosti i u policijskim poslovima. Prirodna sposobnost žena za klasifikacijom i selekcijom podataka predstavlja značajan doprinos kvaliteti rada policije i to ne samo u administrativnim poslovima. U poslovima uniformirane policije i u istragama žene tom svojom sposobnošću povećavaju kvalitetu policijskog rada. Uz to kod istraga kriminalnih djela žene policajke lakše uspostavljaju odnos povjerenja i suradnje sa žrtvama i svjedocima. Isto tako suvremeni trend suradnje policije i lokalne zajednice se puno lakše primjenjuje kada struktura policijski snaga oslikava strukturu lokalne zajednice. Dosadašnja praksa i kod nas i u svijetu pokazala je da uključivanjem žena u policijske snage raste kvaliteta policijskog rada, a također raste i osjećaj sigurnosti građana jer se upravo na taj način iskazuje opredijeljenost za poštivanje ljudskih prava.

Podaci o brojnosti žena u šesnaest policijskih agencija u Bosni i Hercegovini te podaci o najčešćim poslovima u policiji na kojima rade žene, kao i podaci o zapošljavanju, činovima i napredovanju žena u policiji ukazuju da zastupljenost žena u policijskim snagama u Bosni i Hercegovini još uvijek nije na potrebnom nivou ni po kvantitetu ni po kvalitetu. Ipak dostignuti rezultati ne trebaju biti shvaćeni kao loši jer ne zaostaju značajno kada se usporede s rezultatima razvijenih demokratskih društava.

Kako u Bosni i Hercegovini već dovoljno dugo postoji kvalitetna zakonska regulativa vezana uz pitanja ravnopravnosti te imajući u vidu da su procesi ravnopravne rodne zastupljenosti pokrenuti i teku bez ometanja, može se reći da policijski organi u Bosni i Hercegovini trebaju intenzivirati svoje aktivnosti na planu postizanja rodne ravnopravnosti. U tom smislu potrebno je ojačati suradnju policijskih agencija sa organizacijama (i domaćim i stranim) koje su aktivne na planu borbe za rodnu ravnopravnost. Policijske agencije trebaju poduzimati mjere i aktivnosti kojima će afirmirati interes žena za rad u policiji te poticati žene na napredovanje u hijerarhiji.

Dostignuti stupanj demokratskog razvoja bosanskohercegovačkog društva i dosadašnja praksa rada u policijskim strukturama bude optimizam da će u bliskoj budućnosti doći do značajnog povećanja broja žena u policijskim agencijama kao i policijskih službenica na višim i rukovodećim pozicijama.

LITERATURA

A. Knjige:

1. Abazović Mirsad D., *Državna bezbjednost*, Fakultet za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije, Sarajevo, 2012. godine,
2. Bačić Arsen i sur.: *Leksikon temeljnih pojmova politike*, Školska knjiga, Zagreb, 1990. godina,
3. Balgač Iva: *Žene u policiji. Rodni aspekti policijske prakse u Republici Hrvatskoj*, MUP Republike Hrvatske, Zagreb, 2017. godina
4. Cikotić Selmo, *Sigurnosne pretpostavke Bosne i Hercegovine*, Sarajevo, 2010. godina,
5. Duraković Nijaz., *Međunarodni odnosi*, DES Sarajevo, 2009. godina,
6. Grizold Anton, Tatalović Siniša, Cvrtila Vlatko, *Suvremeni sistemi nacionalne sigurnosti*, Fakultet političkih nauka i Hrvatska udruga za međunarodne studije, Zagreb, 1999. godina,
7. Karapetrović Milena: Istorija borbe za prava žena i rodnu ravnopravnost u *Rodna ravnopravnost: Teorija, pravo, politike. Uvod u rodne studije za studentice i studente društvenih nauka u BiH* (ur. Saša Gavrić i Amila Ždralović) Sarajevski otvoreni centar, Univerzitet u Sarajevu - Pravni fakultet. Sarajevo, 2019. godina
8. Masleša Ramo, *Teorije i sistemi sigurnosti*, „MAGISTRAT“, Sarajevo, 2001. godina,
9. Miletić Slobodan, *Policijsko pravo*, Policijska akademija, Beograd 1997. godina,
10. Muratović Sead, *Civilno društvi i sigurnost*, Fakultet političkih nauka, Sarajevo, 2017. godina,
11. Muratović Sead, *Civilno društvo i sigurnost*, Fakultet političkih nauka Univerziteta Sarajevo, 2017.godina,
12. Smajić Mirza, *Međunarodne organizacije i sigurnost Bosne i Hercegovine u postdejtonskom periodu*, Dobra knjiga, Sarajevo, 2011. godina,
13. Termiz Dževad, *Metodologija društvenih nauka*, NIK “Grafit”, Lukavac, 2009. godina,

B. Leksikoni i rječnici

1. Beridan Izet, Tomić Ivo, Kreso Muharem, *Leksikon sigurnosti*, DES, Sarajevo, 2001. godina,

C. Internet izvori

1. Benjamin Plevljak, Aida Kržalić: *Položaj žena u policijskim agencijama u BiH*, Centar za sigurnosne studije, Sarajevo, 2021. godina dostupno na <https://udruzenjemps.ba/assets/files/ZeCENDFAIy-polozaj-zena-u-policijskim-agencijama-u-bih-publikacija-finalnapdf.pdf> pristupljeno 20.1.2022.
2. Buljubašić Mirza (2016): *Europeizacija policije u Bosni i Hercegovini*, dostupno na <https://eu-monitoring.ba/europeizacija-policije-u-bosni-i-hercegovini/> pristupljeno 27.11.2021. godine
3. Carol A. Archbold, Dorothy Moses Schulz, *Research on Women in Policing: A Look at the Past, Present and Future*, članak u *Sociology Compass* – September 2012 dostupno na <https://www.researchgate.net/publication/230814746> pristupljeno 14.1.2022.
4. Denis Hadžović, Armin Kržalić i Alma Kovačević, *Pregled stanja u oblasti policije u Bosni i Hercegovini*, Centar za sigurnosne studije, Sarajevo, 2013. Dostupno na: http://css.ba/wp-content/uploads/2011/06/images_docs2_pregled%20stanja%20policije%20u%20bih.pdf pristupljeno 15.1.2022.
5. Denis Hadžović, Mirela Hodović, Benjamin Plevljak *Žene u službi sigurnosti u Bosni i Hercegovini*, Centar za sigurnosne studije, Sarajevo, 2017. Dostupno na: http://css.ba/wp-content/uploads/2013/11/publikacija_wise_ba.pdf pristupljeno 17.1.2022.
6. država. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Dostupno na: <<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=16368>> Pristupljeno 25. 11. 2021.
7. Gender centar Ravnopravno; dostupno na: http://www.ravnopravnors.com/doku_rjecnik.html , pristupljeno 2.12.2021. godine
8. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Police,_court_and_prison_personnel_statistics pristupljeno 20.12.2021.

9. Kristina Jozić Braniteljice ljudskih prava u policijskim strukturama Bosne i Hercegovine. Mehanizmi zaštite od diskriminacije. Fondacija lokalne demokratije, Sarajevo, juni 2018. Dostupno na: <https://udruzenjemps.ba/assets/files/AC7rtZzIzS-branjeljice-ljudskih-prava-u-policijskim-strukturama-u-bih-mehanizmi-zastite-od-diskriminacijepdf.pdf> pristupljeno 16.1.2022.
10. Marija Jagić, Daniela Jagić, Uloga žene u vojnoj službi (stvarnost ili imaginacija) u: *Zbornik radova 17. ljetne škole kineziologa Republike Hrvatske* / Neljak, Boris (ur.). Hrvatski kineziološki savez, Poreč, 2008.godina, dostupno na: <https://pdfslide.net/reader/f/uloga-zene-u-vojnoj-sluzbi-stvarnost-ili-imaginacija> pristupljeno 11.12. 2021. godine
11. međunarodne organizacije. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=39843> >. Pristupljeno 25. 11. 2021.
12. nevladine organizacije. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=43612>>. Pristupljeno 25. 11. 2021.
13. Sigurnosna politika Bosne i Hercegovine dostupno na http://www.mod.gov.ba/slike2014/02.28.20_1_Sigurnosna%20politika%20BiH.pdf pristupljeno 7.12.2021. godine
14. United Nations, Department of Economic and Social Affairs: Sustainable Development Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development dostupno na: <https://sdgs.un.org/2030agenda> pristupljeno (15.11.2021.)
15. Višnja Matotek *Prava žena kroz povijest, Hrvatski povijesni portal – Elektronički časopis za povijest i srodne znanosti* dostupno na <https://povijest.net/2018/?p=1456> pristupljeno 20.1.2022.
16. www.banjaluka.rs.ba/wp-content/uploads/2017/12PrirucnikUNDP.pdf, Pristupljeno 17.11.2021. godine

D. Publikacije i časopisi

1. Arsenijević Damir i Flessenkemper Tobias, *Kojeg je roda sigurnost*, Sarajevski otvoreni centar, 2013. godina,

2. Međed Mile, *Uloga i perspektiva razvoja obavještajne službe Bosne i Hercegovine*, Nezavisni univerzitet Banja Luka, 2012. godina, časopis SVAROG, br. 4,
3. Pejanović Radovan, *Letopis naučnih radova*, Pregledni rad, broj I, 2009. godina,
4. Perla Tadej: Mogućnosti i perspektive promatranja sa sudjelovanjem, *Revija za sociologiju*, Zagreb, Vol. XIII (1983), No 1 – 4,
5. Radna grupa za izradu Strategije rada policije u zajednici (2007.): *Strategija za rad policije u zajednici u Bosni i Hercegovini*, CPU&MOARE printing Co. Sarajevo,

E. Zakoni

1. Zakon o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini („Službeni glasnik BiH“, broj: 16/03, 102/09 i 32/10). Dostupno na: <http://www.sluzbenilist.ba/page/akt/Ogl6BLfO0gztz5k76kjn45hI>= pristupljeno 7.11.2021.

SKRAĆENICE

BiH – Bosna i Hercegovina

CEDAW – Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women - Konvencija o ukidanju svih oblika diskriminacije nad ženama

DKPT BiH – Direkcija za koordinaciju policijskih tijela Bosne i Hercegovine

EU – Europska unija

EUFOR – European Union Force - Snage Europske unije

EUPM – European Union Police Mission - Policijska misija Europske unije

F BiH – Federacija Bosne i Hercegovine

FUP – Federalna uprava policije

GP BiH – Granična policija

IFOR – Implementation Force - Implementacijske snage

IPTF – International Police Task Force - Međunarodne policijske snage

MUP BPK – Ministarstvo unutrašnjih poslova Bosansko-podrinjskog kantona

MUP HNK – Ministarstvo unutrašnjih poslova Hercegovačko-neretvanskog kantona

MUP KS – Ministarstvo unutrašnjih poslova Kantona Sarajevo

MUP PK – Ministarstvo unutrašnjih poslova Posavskog kantona

MUP RS – Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srpske

MUP SBK – Ministarstvo unutrašnjih poslova Srednjobosanskog kantona

MUP TK – Ministarstvo unutrašnjih poslova Tuzlanskog kantona

MUP USK – Ministarstvo unutrašnjih poslova Unsko-sanskog kantona

MUP ZDK – Ministarstvo unutrašnjih poslova Zeničko-dobojskog kantona

MUP ZHK – Ministarstvo unutrašnjih poslova Zapadnohercegovačkog kantona

NGO – Non Government Organisation - Nevladina organizacija

NVO – Nevladina organizacija

OHR – Office of High Representative – Ured visokog predstavnika

OSCE – Organisation for Security and Co-operation in Europe - Organizacija za sigurnost i suradnju u Europi

PBD BiH – Policijska Brčko distrikta BiH

RS – Republika Srpska

SIPA – Državna agencija za istrage i zaštitu

SFOR – Stabilisation Force - Snage za stabilizaciju

UN – United nations – Ujedinjeni narodi; Ujedinjene nacije

UNDP – United Nations Development Programme - Program Ujedinjenih naroda za razvoj

UNSCR– United Nations Security Council Resolution - UN Rezolucija Vijeća sigurnosti

POPIS SHEMA, TABLICA I GRAFIKONA

SHEMA

Shema 1. Sistem sigurnosti suvremene države

TABLICE

Tablica 1. Broj i spolna struktura svih zaposlenih u policijskim agencijama u BiH

Tablica 2. Broj i postotak žena u policijskim agencijama u BiH (unutar kategorije poslova i u odnosu na ukupan broj zaposlenih)

Tablica 3. Pregled policijskih činova u policijskim agencijama u Bosni i Hercegovini

Tablica 4. Pregled postotne zastupljenosti žena u policijskim činovima u policijskim agencijama u Bosni i Hercegovini

GRAFIKONI

Grafikon 1. Postotak uključenosti žena u 16 policijskih agencija u Bosni i Hercegovini

Grafikon 2. Postotak žena prema vrsti poslova koje obavljaju

Grafikon 3. Omjer postotaka žena prema vrsti poslova koje obavljaju u pojedinim policijskim agencijama u Bosni i Hercegovini

Grafikon 4. Brojčana zastupljenost žena u policijskim činovima u 15 policijskih agencija u Bosni i Hercegovini

Grafikon 5. Zastupljenost policijskih službenica na rukovodećim položajima

Grafikon 6. Zastupljenost žena (u %) u odnosu na ukupan broj prijavljenih kandidata/kinja na javnim konkursima za činove policajka i mlađa inspektorica

Grafikon 7. Zastupljenost žena (u %) u odnosu na ukupan broj primljenih kadeta/kinja na javnim konkursima za činove policajka i mlađa inspektorica

Grafikon 8. Spolna struktura prijavljenih policijskih službenika na internim oglasima za unaprjeđenje

Grafikon 9. Spolna struktura unaprjeđenih policijskih službenika na internim oglasima za unaprjeđenje.

Grafikon 10. Postotak unaprjeđenih policijskih službenica na internim oglasima za unaprjeđenje.